

Ս Ի Ո Ն

ՀԱՅ ԱՄՍԱԳԻՐ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ - ԳՐԱԿԱՆ - ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ՀՐԱՑԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ ԵՐՈՒՍԱԴԷՄԻ ՀԱՅ ՊԱՏՐԻԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

ՏՊԱՐԱՆ ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈՎԲԵԱՆՑ

ԵՐՈՒՍԱԴԷՄ

Ս Ի Ո Ն

ՀԱՅ ԱՄՍԱԳԻՐ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ - ԳՐԱԿԱՆ - ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ ԵՐՈՒՍԱԿՆԻՄԻ ՀԱՅ ՊԱՅՐԻԱՐԳՈՒԹԵԱՆ

ԲՈՎԱՆԳԱԿՈՒԹԻՒՆ

Երես

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

— Վարդավառ. * * * 193

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

— Աստուածաբանչի ուսումը. Թրգմ. Սամուել Արուխան 197

— Ներքողական հառ. երանելոյն Ներսիս
Համբրոնացոյ. Եղիշարդ 202

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ

— Գիշեր Սուրբ Գիրքին վրայ. } Louis Le Cardonnell 208
— Աղօթք. } 209

Պայծառակերպութիւն կամ Խորհուրդ Գեղեցկութեան. Շ. Ռ. Պերպերեան 211

ՄԱՏԵՆԱԽՕՍԱԿԱՆ

— Ս. Պատարագի Եղեցողութիւնները. Պսակ Վրդ. Թումայեան 215

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

— Հայերեկի հարցեր. Խ. Պ. Բարսաշ 219

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ

— Ամսօրեայ լուրեր. 224

Ս Ի Ո Ն

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Բոլոր երկրներու համար ՍԻՈՆի Տարեկան բաժնեգինն է
Անգլ. Շէլլ 6 (Ամեր. Տուր 1.50) կամ անոր համարժէքը.
Նախնայ կամ վեցանոսայ բաժանորդագրութիւն չկայ.
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՆԽԻԿ Է

Հասցէ՝ Rédaction de la Revue Arménienne SION

Patriarcat Arménien

JÉRUSALEM — Palestine

ՄԱՍՈՒԼԻ ՏԱԿ ԵՆ

Ս Բ Բ Ա Ջ Ա Ն Ք Ն Ա Ր

ՀՈԳԵԼՈՅՍ ԵՂԻԾԵ ԴՈՒՐԵԱՆ ՍՐԲԱՋԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ
բոլոր բանաստեղծութեանց հաւաքումը,
ինքնագիր եւ թարգմանածոյ:

ՇԱՐԱԿԱՆ

ՀՈԳԵԻՈՐ ԵՐԳՈՑ

ՍՈՒՐԲ ԵՒ ՈՒՂՂԱՓԱՌ

ԵԿԵՂԵՑԻՈՅՍ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

ԳԵՐ. Տ. ՄԿՐՏԻՉ ԵՊԻՍԿ. ԱՂԱԽՆՈՒՆԻԻ
ՍՈՒՐԲ ԵՐԿՐԻՆ ՍՐԲԱՎԱՑՐԵՐՈՒ ԱԽԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԷՋ՝ ԺԷ+458

ԳԻՆ՝ ԵՐԵՐ ՇԻԼԻՆ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

Վ Ա Ր Դ Ա Վ Ա Ռ

Երդի մը չափ անոյշ և նկարի մը պէս գեղեցիկ՝ այդ բառը...

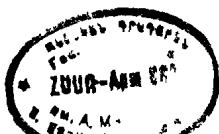
Ոչ մէկ տարակոյտ թէ խորագոյն հնութենէ մը կուգայ ան մեզի. նախաքրիստոնէական կրօնքի եւ բարձրու յիշատակներէ, հայ հին հաւատքի նշխար մը. անունը՝ ինչպէս կը կարծուի առ հասարակ, մեր հեթանոս անցեալի օրերուն խմբուած մեծ տօնի մը:

Այդ տօնը կը կատարուէր նաւասարդ ամսոյ սկիզբները, այսինքն տոմարական դրեթէ նոյն այն շրջանին, որուն պարունակին մէջ է որ կը հոլովուի հիմակ ալ դեռ՝ անոր յաջորդած աւետարանական տօնին տարեգարձը:

«Աշխարհախումբ» ոգևորութեան մը մէջ տեղի կ'ունենար ան. բուն ազգային պաշտամունքի առարկայ եղած բոլոր աստուածութիւնները, մէկ տեղի մը մէջ խմբուած, իրենց կը քաշէին ամբողջ ժողովուրդը. ու Հին Տոմարի «Աւելեաց» քանի մը օրերը Ռմգղական հուրին և կարգ մը կուռքերու դիցապաշտօն հանդէսներուն նուիրուելէ վերջ, նոր Տարիի տօնը կը կատարուէր «Ամասնորայ դիք» Արամազդի և Վարդամասն վարդաժդի» Աստղիկի ընծայաբերուած ձօներով:

Անոր կը խառնուէր Զրհեղեղի յիշատակն ալ, որուն մէկ փոփոխակը, ինչպէս ուրիշ շատ ազգերու, մեր մէջ ևս կը թուի ինքնուրոյն ձևով պահուած ըլլալ վաղուց. ու տարակոյտ չկայ թէ անոր վերլամնացութիւնն են աղանի թոցներու և շուր սրսկելու սովորոյթները, որոնք ցարդ մաս կը կազմեն մեր եկեղեցական ճովուրդին, հին տօնը փոխանակող նորին մէջ ևս:

Ինչպէս տօնին զխաւորագոյն մասը, ամանորը, նուիրուած էր՝ Նաւասարդ կոչումով՝ Արամազդի, իբրև կեանքի և ստեղծագործութեան աստուծոյ, միւս մաս մը ևս նուիրուած էր իր դասեր՝ Աստղիկի, որ Հայ Պանթէոնին ամենէն ժողովրդական դիցունին էր, իբրև տարփանքի եւ գեղեցկութեան աստուածուհի: Թէ անոր զգացումը երկար ատեն ապրած է ժողովուրդին սրտին մէջ՝ կը հասկցուի մեր քանահիւսական գրականութեան մէջ իր անուանը շուրջ կազմուած վէպերէն, առասպելներէն եւ ականգութիւններէն: Իր ծաղիկն էր՝ զխաւորաբար՝ վարդը, որ, նախապէս սպիտակագոյն, կարմիր էր դարձած՝ զայն կոխելէն վերաւորուած իր փափուկ ոտքերէն կաթկթած արիւնէն. այս պատճառաւ նաւասարդեան տօներէն իրեն պատկանող հանդէսներուն մասը, կուռքերը, կոչուեր էր Վարդավառ. յայտնապէս՝ ուղղակի ժողովուրդին սրտէն:

1936

Թուած թովիչ բառ, որ ֆուսայ, դարերու ընդմէջէն, իրմով ներկայացած իրը կամ կրօնական տարրը անյայտանալէն ետքն ալ, քաղաքացիական իրաւունք ձեռք բերելով իրեն համար հայ քրիստոնէական տօնացոյցէն ներս:

Ազգային թէև շատ տարածուած, բայց ըստ ինքեան ոչ շատ հին, աւանդութիւն մը Լուսաւորչի կ'ընծայէ հեթանոսական այս տօնին խափանումը և անոր տեղ Այլակերպութեան քրիստոնէական տօնին հաստատուիլը: Հարկ է դիտել թէ այս վերագրումին առաջին մասը միայն կրնայ ճիշդ լինիլ:

Ազաթագեղոս, Փաւստոս և Ջենոր Գլակ, մեր երեք հնագոյն պատմիչները, որոնք ամենէն աւելի հանգամանք ունին լսելի ըլլալու այս մասին, Սուրբին կարգադրութեամբ Նաւասարդեան տօներուն տեղ Յովհաննու Կարապետի և Աթանազիոսի յիշատակը հաստատուած լինելը պատմած ատեննին չեն յիշեր ո՛չ Վարդապառ եւ ո՛չ Այլակերպութիւն. լռութիւն՝ որ կը պահուի նոյնպէս Վրթանէսի եւ Մեծն Ներսէսի օրով տեղի ունեցած այդ տօնակատարութեանց մասին խօսուած ատեն:

Նկատել պէտք է թէ Վարդապառը չյիշուիլը, հեռի անոր հնութեանը դէմ ապացոյց մ'ըլլալէ, ընդհակառակն այդ բառին ժողովրդային կոչում մ'ըլլալը կը մատնանշէ առ առաւելն, երբ չմոռնանք մանաւանդ Վարդապառի մատակները՝ մասին տրուած պատուէրը Սահակ Պարթևի կանոններուն մէջ, որոնց հարգատեւութեանը մասին եթէ հարկ իսկ ըլլալ կարկածիլ, կարելի չէ ուրանալ անոնց խոր վաղնջականութիւնը: Իսկ Այլակերպութեան մասին լռութիւնը աւելի քան հասկնալի է: Չէր կրնար յիշուիլ, որովհետեւ ո՛չ միայն Լուսաւորչի օրով, այլ և յաջորդ չորս-հինգ դարերուն այդ տօնը տակաւին գոյութիւն չունէր ընդհանուր եկեղեցւոյ մէջ, ուստի և մեր գայն Գ. դարէն արդէն ունենալը պիտի լինէր բոլորովին անբացատրելի:

Արդարև, եկեղեցին շատ ուշ պէտք է անդադարձած ըլլայ Բ. Կաթ. Ա. 15ի այն խօսքին, ուր առաքեալն Պետրոս, Բրիստոսի այլակերպութեան դէպքին ակնարկելէ վերջ, կարծես կը պատուիրէ որ իր մահէն վերջ տօնուի ան: Յոյն եկեղեցւոյ մէջ իբրև տօն հազիւ Զ. դարու երկրորդ կէսէն վերջ կամ եօթնորորդին կը յիշուի ան, և Լատինաց մէջ՝ ոչ կանուխ քան Ը. դարը: Իսկ մեր մէջ չի կրնար աւելի առաջ եղած ըլլալ քան Յունաց մէջ:

Այլակերպութեան նուիրուած երկու ճառերէն, զորս ունինք մեր հին դրականութեան մէջ, մին՝ յանուն եղիշէի, զոր կը կարդանք Տօնին երեկոյեան պաշտամունքին միջոցին, և միւսը՝ դարձեալ նոյնին վերագրուած, և իբր այդ հրատարակուած անոր ամբողջական գործերուն մէջ, առաջինը Թարգմանութիւն է Ս. Բարսեղէ, և այդ տեսակէտով նոյն իսկ շատերէ անհարագատ նկատուած, իսկ երկրորդ նոյնպէս չի կրնար ըլլալ Պատմագրինը, ոչ միայն լեզուական դատումով, այլ մասնաւորաբար որովհետեւ անոր գրիչը կը ներկայանայ իբրև պաղեստինաբնակ մէկը, կամ առ առաւելն Թաւրիի ուխտաւոր մը, Հետևաբար, այս երկուքն ալ չեն կրնար ծառայիլ իբրև վաւերագիր տօնագիտական ճշդումի, երկուքն ալ լինելով աւելի մեկնաբանական դրուածք, քան թէ տօնապատճառօրէն գրուած ճառեր:

Այսպիսի բնոյթ մը ունենալ կը թուի մեր մէջ աւելի ճշգրտագոյն Վարդա-

վառի Խորհրդոյ՝ մակագրուած այն ճառը, որ Խորհնացւոյ վերագրուած է և իբր այն հրատարակուած անոր ամբողջական գործերուն մէջ: Այս գրուածքը մեծագոյն մասամբ թարգմանուած լինելով Յովհան Գամակացիի մէկ ճառէն, հայացուած պէտք է լինի՝ ամենականուխը՝ Ը. դարու վերջերը, զրչէն՝ հետեւաբար՝ Ստեփանոս Սիւնեցւոյ, եւ համանունութեան ճամբով սխալմամբ ընծայուած Մովսէս Գերթոյ Սիւնեցւոյ:

Լոկ այս գրուածքը կրնայ թերևս ընդունուիլ իբր չուկէտ՝ ճշդելու համար Ալլակերպութեան տօնին մեր մէջ հաստատման թուականը: Անոր թարգմանութեան ատենը, տօնը պէտք է հաստատուած եւ նուիրագործուած լինի արդէն մեր մէջ, զի հոն կը յիշուի անոր՝ Տաղաւարահարաց տօնին օրինակաւ և Կիրակի օր մը, և Զատիկէն երկու յինուը յետոյ կատարուիլը, իբրև կրկինագատիկ, ինչպէս է և այժմ:

Արդ, նկատելով որ Վարդան և Կիրակոս պատմիչներ ներսէս Գ. Շինողի օրով Բագաւանի մէջ տեղի ունեցող «աշխարհաժողով» տօնակատարութեան մը ակնարկելով՝ այդ թուականին համար առաջին անգամ կը յիշեն Վարդավառ անունը, սխալ չըլլայ թերևս եզրակացնել թէ Ե. դարէն, այսինքն Յունաց մէջ հաստատուելէն ոչ շատ ետքն է որ սկսած է մեր մէջ ևս կատարուիլ Ալլակերպութեան տօնը: Ստոյգ է թէ այս երկու պատմիչները իրենց ակնարկութեան մէջ չեն յիշեր Ալլակերպութիւն բառը. բայց Վարդավառի «Հարց»երու ինդիքի մը մասին իրենց նկատողութիւնը ուրիշ տօնի կողմ չի կրնար տանել մեր մտածումը. և պէտք է՝ չըլլայ առ առաւելն ընդունիլ թէ կամ իրմէ քիչ առաջ հաստատուած էր արդէն տօնը եւ անոր նուիրուած «Հարց»երու մասին ինք ըրաւ վերջնական կարգադրութիւն մը, և կամ առաջին անգամ իր հրատարակած տօնին ստեղծած խանդավառութիւնը պէտք է եղած ըլլայ պատճառ յօրինման բազմաթիւ «Հարց»երու, որոնցմէ ընտրանք մը ընելու պարտականութիւնը յանձնեց կաթողիկոսը Բարսեղ ճոնի:

Ամէն պարագայի մէջ, ստոյգն այն է թէ հեթանոս վարդավառը Լուսաւորչի տնօրինութեամբ Գ. դարուն փոխանակուեցաւ Յովհ. Կարապետի և Աթանազիէի յիշատակով, և այսպէս տօնուեցաւ մինչև է. դար, Նաւասարդի առաջին օրուան մերձաւորագոյն կիրակիին: Յետոյ, երբ կիրակի օրերը սրբոց տօն չկատարելու սովորութիւնը օրինականացաւ, այդ թուականին, երկու սուրբերուն տօնը, իբրև տօն անոնց նշխարներուն փոխադրութեան, տեղափոխուեցաւ Յարութեան առաջին եօթնեկի Հինգշաբթի օրը: Բայց Լուսաւորչեան կարգադրութեան հետքը մնաց դարձեալ, թէև տեղականացած ամփոփումով. զի Վարդավառ — Ալլակերպութիւն ազգային ուխտաւորական ոգեւորութեամբ տօնուեցաւ միշտ մասնաւորաբար Յովհաննու Կարապետի անուան նուիրուած այն սրբավայրերուն մէջ — ի Տաթոն, ի Բագրևանդ, ի Սեբաստիա, և այլն — որոնց կառուցումը պատմութիւնը և աւանդութիւնը կ'ընծայէին Լուսաւորչի:

✱

Պարզ է ուրեմն և անառարկելի թէ Վարդավառը, այնպէս՝ ինչպէս երկար դարեր տօնեցին և զեռ կը տօնեն զայն Ազգն ու Եկեղեցին, երկիցս կատարուած փոփոխութեան մը պատկերը կը ներկայացնէ մեզի:

Այդ փոփոխութեան մէջ պէտք է տեսնել ոչ թէ հինը նորի վերածելու արարք մը լոկ, այլ զեղեցիկէն զեղեցկութեան, զգոյականէն հոգեկանին բարձրանալու ձգտում մը:

Հեթանոս Վարդավառը կրօնքին մէջ խառնելով զգայապաշտ վայելքին տեսութիւնը, հեշտութեանց դիցուհիին պատկերին առջև մարդկային բարոյականը կ'իջեցնէր ամայիսի ըմբռնումի մը, որուն ամենէն տկար բանաձևումը պիտի ըլլար եպիկուրեան սա սկզբունքը. «Բոլորիւք վարդից պսակեացուք՝ մինչ-չև թառամեալք իցեն»:

Ի՞նչ մեծ ծառայութիւն էր որ Լուսաւորիչ կը մատուցանէր իր ժողովուրդին բարոյականին, անզգաստ կիրքերու բազինին տեղ կանգնած սեղանի մը վրայ անոնց պատուել տալով յիշատակը Աւետարանի սեմին վրայ յոյն խսկ նա-հատակուած Վկայի մը, որուն նայուածքը, խօսքն ու ի վերջոյ արիւնը ամենէն ահեղ բողոքը եղած էր ապականուած բարքերու պղծութեանց դէմ: Պէտք չկայ բնաւ հին ժամանակաց դիցակրօնութենէն յառաջացած բարոյական ան-կումներու տիեզերական փաստին դիմելու, կարենալու համար պատասխան մը մտածել այդ հարցումին: Նուազագոյն ողջմտութիւնը պիտի կարենար հասկցնել Վարդավառի տօնին քրիստոնէական առաջին փոփոխութեան փրկարար իմաստը:

Այդ իմաստը վսեմական բարձրութեան մը կը վերանայ տօնին երկրորդ փոփոխութեան միջոցին, երբ սուրբ լեռնէն ճաճանչող լոյսերուն առջև կը տըժ-գունին «Վարդածղի» արշալոյսին շողերը:

Այս շողերուն և այդ լոյսերուն հանդիպումն իրարու՝ զեղեցիկին և զեղեցկութեան, անցաւորին և անանցին դէմյանդիմանութիւնն է ինքնին: Գոյնե-րու եւ դիծերու դաշնաւորութիւնը կրնայ զեղեցիկի տպաւորութիւնը տալ սրբ-տին, բայց բուն զեղեցկութեան հրայրքը, ներքին կեանքի վերածուած, հոգե-կան վիճակէ մը միայն կրնայ բղխիլ. առաջինը զգայութեանց խաղ մըն է լոկ, հեշտանքին խաբկանքը, երկրորդը՝ հոգիի խորհուրդ մը, որ, նուիրումի և անձ-նուրացութեան բերումներով տողորուած գիտակցութեան մը մէջ, յառաջ կը բերէ մտատիպար մարդը, պայծառակերպութիւնը անձին:

Ու ազգ մը աղնուացնելու, մարդկութիւնը իր աստուածային կոչումին վերուղղելու համար ոչ մէկ գորութիւն աւելի արդիւնաւոր պիտի լինէր որքան բազմացումը անոր մէջ այդ կերպով պայծառակերպուած, այսինքն Աստուծոյ խոկումով լուսաւորուած և ընկերին սիրովը առաքինացած մարդերու:

Թաքորը, հաւատքի և բարոյականի այդ հրաշալի բեմը, այդ դասն է սր կուտայ մարդկութեան:

Ահա՛ թէ ինչո՞ւ համար անոր ջահաւորած իմանալի լոյսի շքեղութեանց առջև պէտք էր անհեռէին մոռցուէին ճայրտ պատրոյզներէ առկայծող զգայա-կան պզտիկ բոցերը:

Վարդավառ... կը պահենք մենք այդ անոյշ բառը, անոր մէջ զնելով օսկայն ուրիշ հոգի մը:

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՋԻ ՈՒՍՈՒՄԸ

(Շար. Նաիրոյի թիւն)

4. Համադրական Ուսում (Synthetic Study).

Աստուածաշունչը պէտք է ուսանիլ համադրութեամբ: Համադրութիւն կը նշանակէ երկու կամ աւելի իրողութիւններ ի մի բերել, անոնցմէ կազմելու համար ամբողջութիւն մը: Մէկ տեսակէտով՝ Աստուածաշունչը մատեան մըն է, իսկ այլ տեսակէտով՝ գրադարան մը:

Արդէն ըսինք թէ այս գրութիւնները մէյ մէկ ամբողջութիւններ են, այսու ամենայնիւ ճշմարիտ է նաեւ այն իրողութիւնը թէ՛ ասոնք աւելի մեծ ամբողջութեան մը բաղկացուցիչ տարրերն են: Այս ուղղութեամբ ուսումն ու ընթերցումը կը կոչուի կանադական: Այս բոլոր պատմութիւնները կը կազմեն մէկ պատմութիւն, շատ մը յայտնութիւնները՝ մի մեծ յայտնութիւն: Այս տեսակէտէ Աստուածաշունչը, զլուխներն ու համարները, նոյն իսկ ուրոյն գրքերը կ'անհետանան կամ կը լուծուին իբր ամբողջական կազմի մը մասնիկներով:

Այս ճշմարիտ է զատ զատ գրքերու համար, ինչպէս Գիրք Մննդոցը և Յայտնութիւն Յովհաննուս, առաջինն ու վերջինը: Զանոնք միասին կարգա՝ Գիրք Մննդոցը և Մատթէոսի Աւետարանը, սկիզբն երկուսն Կտակարանաց, մին՝ Հին Ուխտի, իսկ միւսը՝ Նոր Ուխտի: Դանիէլ Մարգարէի և Յայտնութեան գրքերը, աստուածային գրադարանի երկու յայտնութիւնները: Նիլոյ և Գործք Առաքելոց գրքերը, մէկուն մէջ գերգաստանի մը ազգայնացումը և երկրորդին մէջ Եկեղեցւոյ հաստատումը: Գիրք Թուոց և Թուղթ Պետրոսի, որոնք մեր առջև կը պարզեն քրիստոնէի ճամբան, անոր ժողովուրդներն ու ծրագիրը: Համանման գրքերու այսպիսի բազմադասութեամբ կը տեսնենք Ս. Գրքը դասաւորուելու և այն ճշմարտութիւնը թէ՛ իւրաքանչիւր գիրք գերազոյն ամբողջութեան մը բաղկացուցիչ մէկ տարրն է:

Ու է հեղինակի գործին համար ալ ասկա ճշմարիտ է: Ընթերցողը պիտի գար-

մանայ և ուրախութեամբ լիցուի, երբ, առաջին անգամ ըլլալով, իրարու հետեւէ կարգոյ երրորդ Աւետարանը և Գործք Առաքելոցը: Հոն, առաքելական շրջանակէն զուրկ մարդ մը, մարդ մը որ հրէից համայնքին չպատկանիր, այսու ամենայնիւ բարձր մշակոյթի տէր մէկը, մեզի կ'ընծայէ երկու հատորներ, Քրիստոնէութեան սկզբնաւորութեանը մասին: Առաջնոյն մէջ՝ Յիսուս Քրիստոսի կեանքին մէկ նկարագրականը, և երկրորդին մէջ, քրիստոնեայ Եկեղեցւոյ հիմնադրութեան և յառաջդիմութեան մէկ պատմականը. և քանի որ Առաքելոց գիրքը կիսկատար է, հաւանական է որ հեղինակը մտադիր էր գրել երրորդ հատոր մը, զոր կարելիութիւն չէ ունեցած սակայն գրելու:

Այս երկու գրքերուն մէջ Նոր Ուխտի երկու մեծ բաժանումները կը միանան, — Քրիստոսի պատմութիւնը և Եկեղեցւոյ պատմութիւնը: Երկուքին ալ նոյն ձևով բաղկանք ըլլալու պարագան որոշ շահեկանութիւն մը ունի իր մէջ:

Կամ առէ՛ք Ս. Պօղոսի գրութիւնները: Ֆիլիքս Պրոքս ըսած է. «Քարոզը ճշմարտութիւն մըն է որ կը բղխի անձնաւորութենէն: Ամենալուս ասկանումն է որ ցարդ արուած է քարոզի մասին: Այսպէս է նաեւ վարդապետութիւնը: Ս. Հոգւոյն հաճոյ թուեցաւ ընտրել զանգաւան միջոցներ, իր պատգամները հաղորդելու համար, ինքզինքը արտայայտելով այդ միջոցներուն, խորհրդակերպին և անձնական փորձառութեան միջոցաւ:

Յանձին Պօղոս Առաքելի ունինք իմացական կարողութեան և առատ պաշարի, նոյնպէս նաեւ քաջութեան և տեսիլքի մարդը որ կ'արտայայտուի այնպիսի ոճով մը՝ որ կատարելապէս կը դրոշմը կը կրէ: Իր գրութիւնները կը կազմեն կատարելաւ ամբողջութիւն մը, և վստահաբար կրնանք ըսել թէ՛ քրիստոնեայ Եկեղեցւոյ ամբողջ աստուածաբանութիւնը կը պարփակեն:

Այս գրութիւնները պէտք է կարդացուին ժամանակագրական կարգաւ, ոչ միայն իւրաքանչիւր իբր ամբողջութիւն, այլ նաեւ իւրաքանչիւր իբր և աւելի՛ ընդարձակ ամբողջութեան մը կենսական մասերը, զորս կրնանք անուանել Պօղոսեան վարդապետութիւն:

Նոյնը կրնայ ըստիւ Յովհաննէս Առաքեալի գրութեանց համար, որոնց մէջ ունինք գրական ձևերու աւելի մեծ բազմապիտանութիւն. պատմութիւն՝ իր Աւետարանին մէջ, Թուղթեր՝ որոնցմէ երկուքը միայն նոթագրութիւններ են, և յայտնութիւն մը:

Հեղինակութեանց այս հոյլը, ժամանակով, Նոր Կտակարանի միւս բոլոր գիրքերէն անջատարար առնուած է, և իրենց պարզ մասնայատկութիւններով, պէտք է կարգացուին և ուսումնասիրութիւն անջատարար, իսկ միասին՝ իբր մանկավարժին տուրքը, որ մատուցուած է Աստուածաշունչին:

Կարելի է այս սկզբունքը կիրարկել հեղինակներու ուրիշ խումբերու հետ, որ կապակից են իրարու շատ մը տեսակետներով: Օրինակի համար, Նոր Ուխտի բոլոր գրութիւնները կրնան խմբաւորուիլ Առաջին Ձորսերու, Աւետարանաց չորջ: Մատթէոսի Աւետարանին հետ կարգացէք Յակոբոսի, Յուդայի և Երբայեցւոց Հնդհանրական թղթերը, Մարկոսի Աւետարանին հետ՝ Պետրոսի Ա. և Բ. Հնդհանրական թղթերը: Ասիկա Պետրոսեան խումբն է: Ղուկասի Աւետարանին հետ կարգացէք Գործք Առաքելոց գիրքը, Պօղոսի թղթերը: Ասիկա Պօղոսեան խումբն է: Յովհաննու Աւետարանին հետ կարգացէք առաքեալի երեք թղթերը, Յայտնութիւնը, Յովհաննէսեան խումբը: Այսպէս, Նոր Ուխտի մէջ կ'ուսնենք չորս որոշ խմբաւորումներ:

Աստուածաբանը իբր Ամբողջութիւն.

Իսկ հիմա պէտք է քայլ մը ետ դառնալ և Ս. Գրոց համար որդեգրել տեսակետ մը իբր ամբողջութիւն. և պէտք չէ որ խտրչինք այն նախապատմութիւնէ զոր պիտի գործածեմ: Շատ պատեհ ժամանակն է որ մեր լեզուի վրայ և մտքերուն մէջ ապատրուի մասնաւոր ոճ մը այս խնդիրներու շուրջ, — եթէ Նոյն իսկ ուղարկութիւն հրաւիրելու համար ալ ըլլայ, այն ճշմարտութեանց վրայ՝ որոնց կը կարծենք թէ կը հաւատանք — : Աստուածաշունչը կը ներկայացնէ փրկութեան աստուծային թատերիզութիւնը, որ կը պարկուի գարեւրու մէջէն աստիճանաբար: Հոս բոլոր համարները, գլուխներն ու գիրքերը աներե-

ւոյթ կ'ըլլան աչքի առջև, և հրեան կու գայ այս փրկարար առումը, դարէ դար:

Ծննդոց Դիրքին առաջին տասնեմէկ գլուխները կը կազմեն նախաբանն ու Յայտնութեան գիրքը՝ վերջարանը: Այս երկուքին միջև գտնուող էջերը կը բաժնուին երկու արարուածներու: Առաջինը՝ սեմական ցեղին պատմութեան և զրակահեթեան մէջ առաջին Ուխտի Շարժումն է: Երկրորդ արարուածը՝ Քրիստոնէայ Եկեղեցւոյ պատմութեան և զրակահեթեան մէջ երկրորդ Ուխտի Շարժումն է:

Առաջին արարուած, առաջին Ուխտին մէջ կան երեք տեսիլներ. երբայական ընտանիքը, Խորայէլի ազգը և հրէական Եկեղեցին: Ապա Մաղաքեայ Մարգարէութեան և Մատթէոսի Աւետարանին մէջ եղած շրջանը միջնարար մըն է: Հուսկ ուրեմն կուգայ երկրորդ արարուածը, երկրորդ Ուխտի Շարժումը. հոս ալ կան երկու տեսիլներ. Քրիստոնէութեան աշխարհի մէջ մտաքը և քրիստոնէութեան տարածումը:

Ասոր կ'ըսուի համազրական աւետմ և ինչ հրապարիչ աւետմ: Եթէ զրուարանէս անդին կանգնող հետա կարեւնայի մէկ գիրք միայն տանիլ, այն պիտի ըլլար Աստուածաշունչ Մատեանը:

5. Վերլուծական Ուսում (Analytical Study).

Յետոյ Աստուածաշունչը պէտք է ուսանիլ վերլուծական դրութեամբ. ասիկա նախորդին հակառակ դրութիւնն է: Ասիկա վերջինն է այն զանազան կերպերուն՝ որոնցմով պէտք է կարգացուին բոլոր սրբազան գրութիւնք: Վերջինն է ըսինք թէ պէտեւ, բայց ըստ բազմազ կիրառութեան առաջինն է: Ս. Գրոց վերլուծական աւետմը կը պահանջէ համբերութիւն և յարատեւութիւն, և այս կերպ աւանդներու թիւը սահմանափակ ըլլալու է այն անձերու համար՝ որոնք կրնան վերլուծումներ կատարել մէկէ աւելի գիրքերու: Այսու ամենայնիւ այս դրութիւնը, օհ է առանձին գիրքի մէջ, կատարեալ չգործածուելու պարագային ալ, ուղադրւ ընթերցողաց մեծամասնութիւնը, այս կերպով, մեծ գանձեր կրնայ երևան բերել շատ մը մարդերու մէջ, Դիրքերու, գլուխներու, համարներու և բառերու մէջ կրնանք գտնել անգնահատելի հարստութիւն, Ս. Գրոց

ուէ է մասէն ալ որ ուսանելու սկսինք: Ասոր համար հարկ է մէկ կամ երկու օրինակներ:

Գիրքերը անըստաբար ուսանելու իբր օրինակ առէ՛ք Թուրք առ Հոգմայեցիս: Աս թղթոյն մի քանի յաջորդական ամբողջ ընթերցումը պիտի ծառայէ ցոյց տալու — և ամէն անգամ իթէ կրնաք մէկ նստելով կարդացէք — Թէ՛ երեք որոշ մասերու կը բաժնուի. (ա) Ա—Ը գլուխները, (բ) Թ—ԺԱ (գ) ԺԲ—ԺԶ: Այս գլուխները կը դանադանուն իրենց պարզած նիւթերով, բռնեցմէ առաջինն է վարդապետական, երկրորդը՝ հեղեցական սահմանադրական, իսկ վերջինը՝ գործնական: Ասոնց առաջնոյն մէջ կը կարդանք փրկութեան փրկիւստփայտութեան մասին, երկրորդին մէջ ունինք պատմութեան փրկիւստփայտութիւնը, իսկ վերջինին մէջ՝ վարքի փրկիւստփայտութիւնը: Մէկ թղթի մէջ կը գտնուի ամբողջ Աստուածութեան վարդապետութիւնը:

6. Ուսում՝ գլուխ—համար դրոշմամբ.

Ուրիշ աւելի հրապուրելի ճիւղ մըն է գլխու մը առանձինն ուսումնասիրութիւնը: Ասոր համար օրինակները բազում են: Բայց, ըստ բախտի, ընտրենք ասոնցմէ մի քանին: Երբայեցեաց Թղթոյն մէջ կայ հաւատարմութեան մասին (ԺԱ), յարութեան երկար գլուխը (Ա. Կորնթ. ԺԵ), գլուխ մը սիրոյ մասին (Ա. Կորնթ. ԺԳ), Աստուծոյ Թագաւորութեան մասին ուրիշ գլուխ մը (Մատթ. ԺԳ), կորսուածի վերադարձի մասին (Ղուկ. ԺԵ), կենաց հալածման (Յովհ. Ժ), Բարի Հոգւոյի մասին (Յովհ. Ժ), Հոգեգալստեան մասին (Գործք Առաքելոց Բ), կատարեալ փրկութեան վերաբերեալ գլուխը (Հոգւոյ. Ը) և ուրիշ շատեր երկու կտակարանաց մէջ: Կ'արժէ որ այս գլուխները ուսումնասիրութեան կատարելագոյն ու շողորութեամբ և երկարատե խորհրդածութեամբ. և ասոնց աստիճան մը իւրացումը պիտի նշանակէ գէպի աստուածայանութիւն առնուած նշանակելի քայլ մը:

Կայ նաև անսահման գործ հաւատի ուսման մարդին մէջ: Փաստը այն իրողութիւնն է որ՝ քարոզչական գործին մեծագոյն մասը հիմնուած է մէկ բնութան վրայ: Կարծեմ թէ ոսկիակ շատ գթաբախտ պարագայ մըն է: Թէպէտև ընդունելու ենք, որ քարոզչիւն ինքզինք սահմանափակելով բնութան մը

նեղ սահմանին մէջ, հաւատացելոց բազմութիւնը կը գրէ շատ մը ճշմարտութիւններէ: Միայն անոնք որ համարենք շարժ ուսումնասիրութեամբ զբաղած են, գիտեն անոր հրապուրելի զօրութիւնը: Կը յիշեմ թէ, կիրակի առաւօտ մը, Ժողովուրդիս իմացուցի բնութան Մենիգոց, Նիլի, Ղեւտացեաց, Թուրք, Յիսուայ, Դատարաց և Հոռիթայ գիրքերը ըլլալը և անխնայէս մի քանի անձնք զորս ելան: Բայց հաւատացէք որ այսպիսի բնութան մը պիտի ըլլայ շատ բնական բան մը, պայմանաւ որ զայն իբր գաս չկարդաք և հաւատացեալները արձակէք կէսօրուան ճաշի համար: Շատ մեծ նիւթ մըն է և անշուշտ պատրաստութիւնը կը կարօտի երկար ժամանակի:

7. Իրողութիւն եւ համարութիւն.

Մանրորութիւն. — Ինչո՞ւ Աստուածաշունչը կամ անոր կապակից ուէ գրութիւն մը կարդալու և ուսանելու ենք: Համարածով, առաջին նպատակնիս ծանօթութիւն ստանալ է: Ի՞նչ է գիտութիւնը՝ իթէ ոչ հաւաքուած, կարդալու, համարած և դասաւորուած ծանօթութիւն մը: Ուրեմն գիտութիւնն ու ծանօթութիւնը գործ ունին ճշմարտութեան իրողութեան հետ: Ուսման ինչ ճիւղի ալ հետեւենք՝ մեր չուկեալ այս ըլլալու է:

Երբ առաքեալը կ'ըսէ Վանօթութիւնը կը նպատակենք, բայց տէրը կը չիւնէ, ան՝ չ'արհամարհեք ծանօթութիւնը: Բայց կը յանգիմանէ այն մարդիկը՝ որոնք անով կը պարծենան. իբր թէ ծանօթութիւնը ինքնին նպատակ մը ըլլալը և ոչ թէ՝ նպատակի հասնելու միջոց: Շատ յիմար բան մը պիտի ըլլար ըսել թէ՛ իթէ լեզուներու, տարբարանութեան, աստիճանագիտութեան կամ բժշկութեան վրայ ծանօթութիւն ունենալ կ'ուզես, պարտիս ուսանիլ զանոնք: Սակայն կամ մարդիկ, և ասոնց թիւը զանցառելի չէ, որոնք կ'երևակայեն որ Ս. Գրոց վրայ կրնան ծանօթութիւն ունենալ առանց զայն ուսանելու:

Ս. Գիրքը կը նկատուի մեզական զիրք մը, որուն վրայ կարելի է հմտութիւն ստանալ մեզական ճամբով մը: Իրենց ստալի վերաբերեալ պարտականութիւն մը կը վերադարձնէ Հոգւոյն Սրբոյ: Բայց Հոգին Սուրբ չկրնար քու մեքիք գործը տեսնել, ինչ-

պէս որ քու միտքդ ալ չկրնար Հոգւոյն Սրբոյ գործը տեսնել:

Տէրն մեր իբր օրինաց ամփոփում մը ըսաւ. «Բու Տէր Աստուածդ սիրես բոլոր սրտովդ, բոլոր հոգւովդ և բոլոր մտքովդ և բոլոր զօրութեամբդ» (Մատթ. ԺԲ 30), որով յստակօրէն ըսել կ'ուզուի որ զԱստուած սիրելու է այն բոլոր զօրութեամբ զոր մարդ կրնայ ի յայտ բերել յուզմամբ, իմացականութեամբ կամ կամքով: Այս գլու Տէր Աստուածդ քու բոլոր լմփոյ սիրես» խօսքը կը նշանակէ գէթ բան մը, այն է Ս. Գրոց ծանօթանալու համար պէտք է ի սպաս դնենք մեր իմացականութիւնը, հետամուտ ըլլանք անոր ծանօթութեան, ինչպէս կ'ըլլանք ուրիշ գիտական ծանօթութեանց, ոչ թէ սպասելով օրհնութեան, այլ մեր ուղեղներու գործածութեամբ:

Միտքս պիտի պարզեմ երկու օրինակներով: Արձակուրդով հայրենիք վերադարձած միսինարի մը հետ կը խօսէի Ս. Գրոց ուսման վրայ. ան, յանկարծ խօսքս ընդհատեց հետեւեալ արտասովոր արտայայտութեամբ. «Ս. Գիրքը քու ըսած կերպով թւանելու պէտք չունիմ: Հարցուցի թէ ինչո՞ւ: Պատասխանեց. «Հոգին Սուրբ ինքը ուղղակի կ'ուսուցանէ ինծի»: Ըսի թէ աւերկա Սատոնայի վարդապետութիւնն է. Հոգին Սուրբ այդպիսի բան մը չ'ընեն: Եթէ ամէն մարդ Ս. Գրոց վրայ այդպիսի ընդածին ծանօթութիւն մը ունենար, ինքն իրեն համար օրէնք մը պիտի ըլլար, և պիտի չուեննայինք չափանիշ մը որով կարենայինք ունէ բան փորձի ենթարկել: Ասիկա մէկն է:

Միւսն ալ այս է. Կան մարդիկ որոնք կ'ըսեն. «Ան Ս. Գիրքը պիտի բանամ, ըստ բախտի, և աչքս ինչ համարի որ հանդիպի, ինծի համար այն է Աստուծոյ պատգամը»: Բարեկամներէս մին փորձեց զայն և անոր աչքերը հանդիպեցան ա՛յն համարին՝ ուր Բաղասամի իշուկին համար գրուած է, և անկէ յետոյ զայն չփորձեց:

Ս. Գրոց պատմութեան կրնա՞նք ծանօթանալ սոսկ այն միջոցաւ որ կը սորվինք անգլիական պատմութիւնը և կամ ունէ ուրիշ պատմութիւն. — այն է՝ զայն կարգաւով: Աստուծոյ հասնելու համար արքայական ճանապարհ մը չկայ: Ս. Հոգին մեր միտքերուն մէջ ծանօթութիւն չպիտի ամբարէ,

որովհետեւ Ան միզի տուած է իմացականութիւն՝ որով կրնանք մտքի պաշար հաւաքել:

Sfmsazm ըմբեղում.

Ոսքը մասնաւորելով Ս. Գրոց, նպատակի մը հասնելու միջ ետանդը, յաճախ պատճառ կ'ըլլայ միջոցի հարեանցի գործածութեան: Բաղդասարայ շատ քիչերն են որ այս ուշադիր ընթերցման կը հետեւին: Քրիստոնէից ջախջախիչ մեծամասնութիւնը երբեք չեն ունեցած այն յարատեւ և տքնաշնչան ուսումը՝ որով կ'իմացուի Ս. Գրոց իրենց տալիք պատգամը: Ասկայն և այնպէս, միայն այս կերպով կրնանք հասնիլ հոգեւոր իմաստութեան եւ ըմբռնումի բարձրագոյն մակարդակին: Եթէ քիչ մը լուրջ ընթերցումի և խորը դաստիարակ ժամանակ յատկացնես, ասիկա արդէնք պիտի չհանդիսանայ քու պաշտամունքի եղանակիդ: Յաճախ կրկնուած խօսք մը, «Բայց Տէրը գիտէ», բանական չէ: Կ'ուզենք գիտնալ, և անոր համար միջոցը մէկ է: Հասկնանք ուրեմն, որ մեր նկատի առած հիմնական սկզբունքներուն նպատակներէն մին ծանօթութիւնն է, գէպքերու և ճշմարտութեանց ճշգրիտ և մասնաւորման մէկ ծանօթութիւնը:

Երկրորդ փորձառութիւնն է. Նոր Ուխտի ծանօթութիւնն նշանակող բառերէն մին, շատ պարզ և իմաստալից, է ղնոյն կամ եկեղեցիական բառը: Վերջինը իր մէջն ունի փորձառական ծանօթութիւնը: Սրինակի համար, գլուխի մը մէջ կը կարդանք. «զԱստուծոյ և զՏէրն մեր Յիսուս Քրիստոս ճանչնալու մէջ, չնորճ և խողաղութիւն բաղմապատկուի ձեր վրայ»: Այս չնշանակեր իմացականութեան յաւելում, այլ, զանազանող, հասկցող ծանօթութիւն մը որ հոգեւոր է, որ սոսկ մտային չէ, այլ փորձառական:

Հասկնալի է որ մէկը Աստուածաշունչի բնագրին համապարփակ ծանօթութիւնը կրնայ ունենալ և նոյն ատեն կրնայ բոլորովին զուրկ մնալ Աստուծոյ չնորճէն, սրտի ծանօթութիւն չունենալուն համար Անոր հետ: Յստակ է ուրեմն որ նոյն իսկ աստուածային խնդիրներու մտային պաշարը, ինքնին, նպատակ մը, նշանակէտ մը չէ, այլ միջոց մը՝ զԱստուած անձնապէս և հոգեւոր ճանչնալու համար. և Աստ

տուժոյ հետ այսպիսի ծանօթութիւն մը կը կոչուի «յաւերտեանական կեանք»։ Իմացականը փորձառականին հիմն է և հիմը անօգուտ է եթէ չենք չլսիտի կառուցուի։ Անշուշտ առանց հիման չենք մը կառուցանելու աշխատին ալ յիմարութիւն է։ Այս ճշմարտութիւնը կը լուսարանուի Յիսուսի երկու խօսքերը իրարու յարադրելով։

(ա) «Եթէ այս բաները գիտէք, երկուսիկ էք երբ գտնո՞ք կատարէք»։

(բ) «Եթէ մէկը Անոր կամը կատարէ ճշմարտութիւնը պիտի գիտնայ»։

Արդ՝ ծանօթութիւնն ու փորձառութիւնը անբաժան են։ Ինչ կը թուի թէ մեր փորձառութիւնը չկրնար մեր ծանօթութիւնը անցնի։

Աւստուած ճանցնալ.

Աստուածածնունչի ուսման ճշմարիտ նպատակը ո՛չ թէ մշակոյթ՝ այլ նկարագրի կերտումն է. ո՛չ թէ մտային պայարի ամբարում՝ այլ ներգայնակ կեանք մը։ Բայց, տաղտկալի ըլլալու չափ առաջ երթալով, կրկնեմ որ, այս վերջինը կախում ունի առաջինէն, և առաջինը պայման մըն է վերջինին։ Մեր Աստուծոյ վրայ ունեցած փորձառական ծանօթութիւնը կախում ունի ինքզինք մեզի իբր յայտնութիւն ճանչցնելէն. և յայտնութեան բարձրագոյն աղբիւրն է Աստուածաշունչը։ Արդ՝ եթէ կ'ուզեմ ճանչնալ զԱստուծոյ, պարտիմ լաւ գիտնալ Աստուածաշունչը։ Մի քանի տարի առաջուան հետ գէպի Գրիստոս կանչը որքա՞ն տնիմաստ էր. անշուշտ կը նշանակէր ճշմարտութիւնը։ Մ. Գրիգէն դուրս ի՞նչ գիտէրք Գրիստոսի մասին։ Առ մեզմէ Մ. Գրիգէն և անոր միջոցաւ ամբարումած մտային պաշարը, և մենք յետին ծայր տգիտութեան խաւարին մէջ պիտի խարխափենք մարդկային պատմութեան մէջ Գրիստոսի մը գոյութեան մասին։ Գրիստոսի դառնալու միակ միջոցն է ետ գարծ մը գէպի Աստուածաշունչ մատենալ։

Ծանօթութիւն, փորձառութիւն և վերջապէս՝ ծառայութիւն. այս է վերջին ելքը և միւս երկուքին բնական արդիւնքը։ Նախապէս ըսուածին համեմատ, մէկը կրնայ ստիպ մտային ծանօթութիւն մը ունենալ սուրբ բաներու հետ, սակայն ծանօթութեան այս տեսակը անէծք մըն է և ոչ թէ՛

օրհնութիւն։ Բայց երբ իրողութիւնները և Ս. Գրոց ճշմարտութիւնները ճանչնալուն հետեի Յիսուս Գրիստոսով Աստուծոյ հոգեւոր փորձառութիւնը, բնականօրէն ասոր կը յաջորդէ քրիստոնէական ծառայութիւնը, ինչպէս արդիւնքը կը յաջորդէ պատճառը։

Ամէն ճշմարիտ քրիստոնեայ առաքեալ մըն է. և եթէ մէկը առաքեալ մը չէ, անոր քրիստոնէութիւնը խնդրակաւ է։ Որովհետեւ ինչո՞ւ յարուցեալ Տէրը հոգեւոր պարգևներ տուաւ իր Եկեղեցւոյն։

Ան ոմանց տուաւ առաքեալ ըլլալու պարգևը, ոմանց՝ մարդարեւութիւնը, ոմանց՝ աւետարանչութիւնը, և ուրիշներուն՝ հովուութիւնը և ուսուցչութիւնը, ի կատարելութիւն սրբոց ծառայելու գործին մէջ։

Բայց չենք կրնար ճշմարտապէս ծառայել՝ եթէ Աստուծոյ մասին անձնական փորձառութիւն չունենանք. և այսպիսի փորձառութիւն մը ունենալ անկարելի է առանց Աստուածաշունչ մատենալ գիտնալու։ Այս բաները կենսականօրէն իրարու օգտակարութեամբ են և չենք կրնար գտնենք իրարմէ զատել։ Անքն իրարու հետ ունին այն յարաբերութիւնը՝ ինչ որ ունին արմատը, ցօղունն ու ծաղիկը իրարու հետ։ Այս ճշմարտութիւնը հասկնալու իբր հետեւեք կրնայ բացատրելու շատ մը քրիստոնեաներու ապարդիւն գործերը։ Ասիկա Աստուծոյ խորունկ փորձառութիւնն է յատկ չգար։ Փորձառութիւնն ալ թերի կ'ըլլայ կա՛մ Ս. Գրոց միջոցաւ Աստուծոյ վրայ ունեցած ծանօթութեան պակասէն, կա՛մ ալ Անոր մասին ունեցած ծանօթութեան սոսկ իմացական ըլլալէն։

Իբր եղբակցացութիւն, օրէ օր կը հասկնանք, երբ Ս. Գրոց ուսման կը մօտենանք թէ՛ որոշ հիմնական ընթացքներ կան, զորս չենք կրնար անգիտանալ։ — Քննական ուսում, համարնադրային ուսում, լրիւ ուսում, համադրական ուսում և վերլուծական ուսում — և այս հիմնական ընթացքները կ'առաջնորդեն, և կամ պէտք են առաջնորդել, որոշ վերջնական ելքի մը, Աստուծոյ ծանօթութեանը եւ անոր փորձառութեանն ու ծառայութեանն։

ՏՕՔԹ. ՈՒ. ԿՐԷՅԳԸՄ ՍՔՐԱԿԻ
(Սելանիկ) Թարգմ. ՍԱՄՈՒԷԼ ԱՐՈՒՔԵԱՆ

ՆԵՐՐՈՂԱԿԱՆ ՃԱՌ ԵՐԱՆԵԼԻՈՅՆ ՆԵՐՍԷՍ ԼԱՄԲՐՈՆԱՅԻՈՅ

Ի ՀՐԱՇԱՓՈՒ ԳԱԼՈՒՍ Ս. ՀՈԳԻՈՅ

(ԱՐԳԻ ՆԱԳԵՐԷՆԻ ՎԵՐԱԾՈՒԱԾ)

Գր տոբեկ զիս որտիս ըզձալից սէրը՝ այս մեծ օրուան նուիրել աղքատիմաց մաքիս խօսքերը: Դուք ալ, ո՛վ ներկայ հանդիսացած ժողովուրդ, ձեր աղօթքով օժանդակեցէ՛ք իմ տկաւութեանս: Ինծի տուէ՛ք այն շնորհը որ այսօր այխարհի տրուեցաւ, որպէսզի անվեհեր կերպով միջամտիս ըլլամ Աստուծոյ գիտութեան իմաստներուն, և կարենամ մատապալարել հոգիները պարզաբոլ աւանպակաւ սնունդը: Առաւ պարգի մը հեղուած է այսօր երկրի վրայ, մաղթենք որ առոր նշոյնները հառապայթեն մեր մաքի տեսողութեանը մէջ և, և առաջնորդեն զմզ քաղլու համար աստուածային խօսքերու շախիշներուն մէջէն: Ո՛վ քանչեւիք, ան որ հրեշտակները ազատ անխաբիւթեամբ գէթ նշմարել կը տեսնային՝ այսօր իբր շնորհք այս ստորեալագաւառը իջաւ և սփռուեցաւ: Եւ ո՛վ արդեօք չի յուսար հաւատքի միջոցաւ կարենալ վայելել անոր պարգեաները: Հոգին Սուրբ՝ օրուն զօրութեան չափը, հակառակ իրենց բերանարաց փափաքին, Սերովբէներու և Քերովբէներու հոյիները չկրցան ըմբռնել, այսօր իրապէս վար իշնելով՝ իր անհատիկ խորհուրդներուն գիտութեամբ յաջեցուց մարգերը: անոնց կարգին ես ալ կը յուսամ չիբիք ընդունիլ իր իմաստութեան աստուծոյնէն:

Արդարեւ մարդ իր ձեռքը երկնցուց կեանքի ծառին, որ նախ հեռի պահուած էր իրմէ, առաւ կեանք զայն, և յախտեանկան կեանքը իւրացուց: Եւ ո՛վ է միթէ միջնորդն ու մատակարարը այս շնորհքին, ո՛վ. եթէ ոչ Յիսուս Քրիստոս՝ Տէրն մեր, կեանքը, լոյսը, հանապարհը, զուգը, հովիւը, քանանայապետը, միջնորդը, բարխօսը, յոյսը և կարապետը: Նա՛ է որ իր ինքնիշխան զօրութեամբ երկինքէ երկինք անցնելով հրաշափառապէս մտաւ վարան: Գոյրին ներքնակողմը և չոր Աստուծոյ առջեւ զրա մարդոցմէ ստացած գրաւականը, իբրեւ մեղի համար բարխօս, և անոր փոխարէն այս առաւ պարգեւը առնելով ոտիցք զայն երկրի վրայ, որմէ ըմպելով զմաղեցանք, ընդ միշտ, մոռնալով նախամայր Եւայի արտօնութեան երկունքը:

Այսօր, մենք՝ որ այխարհի խաբէութեան խաւարին մէջ ընկուղուած էինք, ընդունեցինք հոգիները պայծառացնող և ողջերուն երկիրը առաջնորդող իմանալի լոյսը: Այսօր մերկացանք նախահար Աղամէն ստացած մեր արտօնութեան զգեստը, որովհետեւ. Նոր Ագարը պարագրեց և պսակեց զմզ սակեհուս զարդաբանքով:

Այսօր, քանչեւիկ հուրը երկրի վրայ արտափայլեցաւ երկնային ըրցածհասնէլ նշոյններով, և, ուրիշ կերպով մը վառելով, մարդը մէջէն այրեց շնեց. մեղքին փռչը, և անիծապարտ մեղքին աստակիչ պատիժները:

Այսօր, հրեղէն լիզուներու արծառացած աղբը, որ անմիտ անասուններու հաւատարիք էր, կրկին ստացաւ: Բանին շնորհք՝ պատկերակից զառնալով իր տեղծողին:

Այսօր, Հոգիին քաղցը ցողին ձայնը հովի հնչիւնով արտաց և Աղամին աւղուած անէծքի խօսքը օրնութեան փոխուեցաւ:

Այսօր, անապակաւ կնդրուէի անուշաւտ բոյրը ծաւալելով, մահուան մտախալապատ Թանձր ծուխը անմահութեան փոխեց:

Այսօր, զգալի այս աշխարհը, ի փոխարէն և իբր զբաւառն ալն զգալի պատարագին՝ զոր զէպի իմանալի գաւառ էր զբկած, ընդունեց Ս. Հոգին, որ Նորոգեց այս աշխարհին զգալի տարրը՝ անխելք քաղաքի պատկերին մեւով:

Ո՛հ, ի՞նչ մեծ տուրեհասութիւն երկնայիններու և երկրայիններու միջեւ կատարուած, քանզի այս վերջինները մարմին տուին, և միւսներէն Հոգին առին: Աղամի տունը Քրիստոսը ընծայեց, և Աստուծոյ տունը անոր փոխարէն միխթարիչ Սուրբ Հոգին տուաւ:

Մարդիկ մարդը տուին Աստուծոյ, և Աստուած՝ Աստուածը տուաւ մարդկութեան: Այն է՝ Աստուծոյ արգաւառութիւնը քարոզող այդ տուրեհաւը, նախ ծառաներէն՝ հնազանդութեան պատարագը, ապա խորովմէն խաղաղութեան պարգևներ, նախ՝ մենէն արգաւառութիւն Քրիստոսը, որ քանդելով ցանկին միջնորդ միացուց երկու կողմերը, և ապա Աստուծոյ կողմէն աւետեց ձայնը, որ խաղաղութիւն աւետարանեց թէ՛ հեռաւորներուն և թէ՛ մերձաւորներուն: Նախ Որդիէն Նուահուած մեր ընտելիւնը քաղցրութեան յրդորեց չորս կամքը, ապա Հոգին չորս բարեխօսելով՝ օգնեց մեր արեւալուծեան: Նախ Քրիստոս, հնազանդելով խաչի մահուան, իր անմիւս վրայ քաղեց թշնամութիւնը, յետոյ Հոգին զալով, մեզ՝ երկրայիններո՛ւ երկնայիններու խումբին խառնեց, լայն ու ընդարձակ խորհուրդ, ուր Աստուծոյ գիտութեան զերպանաշարթիւնը կը տեսնելի, եւլարքը, ինչպէս մարգարէն կը վկայէ, լեռներու չափ բարձր է իր արգաւառութիւնը և (ծովիբու պէս) խոր՝ իր իրաւունքը: Պզուտ կը մայլէ՛ որ իր աշակերտները ընդունին իմաստութեան այս հոգին, որ կը հիացնէ դիտունները, աւելցնելով Աստուծոյ նըկատմամբ անոնց փափաքն ու իրձը: Ի՞նչ է՛ք պատահաւ Որդիին մարմին առնելուն, եւ ինչո՞ւ մարդկութեան ատեն իսկ անմիջապէս չի կատարուեցաւ փրկութիւնը: Ինչո՞ւ համար անպարտականը նախատինքնին խաչը կրելէն ետքն ալ մարդիկ նորէն կատարեալ լիզուէն ինչո՞ւ համար աշակերտները Որդիին հետ ըրելով և միասին բնակելով հանդիք՝ անգէտ մնացին, և ինչո՞ւ միայն Հոգիին իջած ատենը այնչափ չը-

ներգնեցրով զարդարուեցան և պսակուեցան, ինչու համար Գրիգորիս իր այնքան միծմիծ հրաշքներովը ոչ ոք հաւատքի բերաւ, իսկ այսօր Պետրոսի մէջ խառնովը այլաբանութիւնը թիւը երեք հազարի կը բարձրանայ: Կ'արժէ ընել ապկա և Աստուծոյ իմաստութեան գանձը հաւաքել սրտի շտեմարաններուն մէջ, կարեւորաւ համար նախ սրբանայ հաւատալ արդարութեան, և ապա բերանով խոստովանիլ՝ փրկուելու համար: Որովհետեւ բռնի չէ որ կը կատարուի փրկագործութիւնը, այլ իրաւունքով և արդարութեամբ: Որպէսզի Աստուծոյ անհակադրող զօրութեանը հետ, անոր ամենաբաւական ուղորմութիւնն ալ հաստատուի երկինքէ մինչ և երկրի վրայ:

Քանզի նա որ բարի ստեղծեց մարդը՝ իր բարեբութեամբ պատկերին համեմատ, երբ զայն տեսաւ դաւանանուած ու սպանուած՝ նախանձոտ բանասերութիւն, չուղեց որոտղին ձեռքին մէջ թուղու խաբէութեամբ բռնուածք, յանուն անոր արդար իրաւունքին: Ըստ համագործական Բանին, իշխի՛ր, Բանուե՛լ: այս բնութեան հետ զոր մենք իբրեւ բարի ստեղծեցինք, մի գուցէ իբժէ բլիթի չարութեան այն ծուխը, որ առջև կը բարդուի Վիտայի, որ եթէ բնական կիրքերու բերուածներէն է որ կը տկարանայ այն իմ օրէնքին առջև, անմահադարելի է: և պէտք չէ եմթարկուի ասոր համար անհամարած պատիժին բովանդակ սաստիկութեամբ: Իսկ եթէ անբնական և եկամուտ են այդ արկածները, խառնը յանդիմանելով դատապարտէ, և մարդը նորոգէ՛, գնա՛ւու է: ողորմելով իրեն:

Բանը չորմէ այս պատուելիք երբ առաւ, խառնուեցաւ մեր մարմինն հետ: մարմինն ալ միացաւ: Աստուծոյ հետ, անհառելի և էութիւններու բնախտկութեանը անկփոթ պահող խառնուումով մը, որպէսզի մարմինին բոլոր՝ հանգամանքները գործողովին իր անձին մէջ փորձելով՝ հանշնայ պանծիլ, երեսուն տարի մարմնի մէջ մնաց, չխառնուելով երբեք իր բնութեանն օտար ներգործութեանց: Յորդանան եկաւ, չորը նուիրելու համար իր ամենակատարեալ մաքրութիւնը, և անկէ դաւանուեցաւ հաւատարմատիւ Որդի սիրելի: Չոգրէի առաջնորդուած՝ կուտի առաքելդ իշաւ բանասերութեան իշխանին զէմ, ու հանչեաւ: Նետերուն ներքեւները թուանար օձին, որ մարդերը կը խաբէր, բնութեան օրէնքով գանձող զէպի մեղաց կիւր խոտորեցնելու համար: Արդարներուն նման կերպարներէ հեռի մնաց և թիլլ առաւ: մարմինին՝ ընթանալ իր փափաքին համաձայն: իսկ իշխանին իր թուր կեցած կը սպասէր, և որպէսզի որ անկեկ իր անձնիշխանը ձեռքովը չէր փափաքէր մօտենալ կերպարներուն: միան ալ չէր համարձակեր իր մեքենայութիւնները ի գործ դնելու: Ու երբ շարժեցաւ. իր կապարճին սրտած նետարը Տէրովը հասցնել յուսալով, ըսաւ: Փու զօրութեամբդ հացի փոխէ առ քարերը, դուն որ այնչափ տոկացիք պանծողութեան, և Աստուծոյ հակառակ արարելի եղիւր: Բայց լսելով Յիսուսէ, թէ հացէն աւելի Աստուծոյ խօսքով կ'ապրի մարդ, Սուրբ Գիրքով կը շնարար գայն իրեն զբաւէլ:

Սակայն Տէրը, իրազեկ՝ լարուած որդայութիւն, խաղաղասկից անոր հնարքները, երեսն հանելով թաքնուած ծուղակ՝ որով վարժուած էր անկեկ մարդերը որոպա: Յայտնեց զայն իր չորը և հրեշտակներուն առջև, և ինքնակամ վտառեց խառնող՝ պատանքի ընդունակ մեր բնութեան օրէնքովը նոյն իսկ: Դեռաստի Դանիէլը արդար դատաստանով դատապարտեց խաբեայ չար ծերերը, որոնք իրեն կը վերադրէին իրենց մեղքերը: Այլ չարութեան օրերով դատամած, ահա հիմակ ըսւ վրադ եկած հասած են առաջուց գործած մեղքերդ, վասն զի անիրաւ դատաստան կ'ընէիր և մարդոց անմեղ բնութիւնը քեզի մասնակից կը ձևէիր: Փու չար նախանձ խաբեց զեղը, և մարդասեղութեան ախար լրջեց ըս սիրող: Այսպէս կը խաբէիր և մարդիկ վախերնէն կը համակելովէին ըս կամքին: Բայց երկնաւոր չօր Որդին իր վրայ չընդունեց ձեւ անօրէնութիւնները: Այս ըսելով կոխոտեց ծերացած օձը, չորը և հրեշտակներուն ցոյց տալով իր առաջին յաղթանակը, և մեր բնութեան անմեղութիւնը: Այն ատեն իրեն մօտեցան հրեշտակները, և ծառայեցին իրեն՝ իր անհրաժեշտ պէտքերուն համար, երբ անկաւ իր մարդկային բնութեան ընդգրկեց յատկութիւններովը յաղթեց չարին, ու մեր բնութիւնը արդարանալով՝ զօրաւոր ձեւով տիրեց հակառակորդ դեւերուն:

Արդ, որովհետեւ ինք միայն չարէն անփորձ մնալով՝ հաճոյ եղաւ: Աստուծոյ, անոր համար ապաշխարութեան կեանքի կանչեց մարդերը՝ արքայութեան յոյսով: Սակայն անոնք, պատրանք խաւարած, կը գժաւարանային կանչողին հետեւիլ, քանզի մեղքի աշխարհին մէջ միբնուածներուն ծանր կուգայ երկնեց Նայիլ: աշխարհի քանկութիւններով խառնածները վերին փառքերէն չէին ախորժեւ: իսկ բնութեամբ գանձեց իրեն ջաշնէլ ալ անհնար էր զիբնեց անձնիշխան ըստեղծողին համար: այս պատահաւ հրաշքներով և քարոզութեամբ շատ քիչեր հաւատացին: Ինչ ընէր Բարեմ, ո՛ր, ի՛նչ սքանչելիք, որպէսզի պատժապարտ մարդերը կարենային արժանանալ Աստուծոյ արդարութեանը զորութեան գտնելու: ան՝ որ անհնար էր չորը և հրեշտակներուն առջև, իր բազմապատիկ իմաստութիւնն ի գործ դնելով, միտաւ բոլոր պատժաւորներուն տեսքը, ջննջելով և պատուելով մեր յանցանքին մութարեւը զոգրեց իշաւ: նա, որուն անհնար էր բռնուիլ մահէն, և ապառ արձանեց մութածները: ողջբուն ժող հկաւ և զօրացուց զիրենք, և զուրբ անոնք որ Աղամի յանցանքով մահուան քառապարտութեան ներքէ էին ինկած, իր անմահութեան շնորհիւ արձակուելու և ողջբուն երկրին արժանացան: Այսպէս գիտենք ու կ'ընդունենք Պաղոսի յայտնած աստուածապաշտութեան մեծ խորհուրդը անոր որ մարմնով երևեցաւ, հոգիով արդարացաւ, հրեշտակներու յայտնուեցաւ, հեթանոսներուն մէջ քարոզուեցաւ, ամբողջ աշխարհի հաւատքին առարկայ եղաւ, և փառքով համարուած: Յետոյ, այս մեծ քահանայապետը վրադադրին ներքին կողմը անցնելով՝ չորը ընծայեց իր

պատուական արժեք՝ իբրև պատարագ, յայտնեց խաբարին զաւանանութիւնները, բարեխօսելով շօր՝ որ հաշտութի մարդոց հետ: Իսկ քարէ շայրը գոր մնալով իր սիրելի Որդիին սքանչելի գործերէն, ու ճակելով նախակարը Ազամի դատապարտութեան կնիքը, անոր տուաւ Ս. Նոգին, որ պէտքի սփռէ զայն իր արիւնքով գնուած հօտին վրայ և լուսաւորէ անոնց մտաւոր տեսողութիւնը վերին յայտով:

Այն ատեն Միածինը յորդորեց միութարիւն՝ Սաղէմի վրայ ցօղել և ձիւնի պէս ընել հոն հաւաքուած թագաւորները, նախագուշակ երգողին համեմատ: Ան եկաւ և անոնց սիրտերուն մէջ ընկանցաւ, լուսաւորելով զանոնք Քրիստոսի անշափ սիրոյն ընդարձակութեամբն ու անսահմանութեամբը: Եւ որովհետեւ ձրի շնորհ մըն էր ան, Քրիստոսի մատուան փոխարէն տրուած, որ թէ՛ արժանաւորներու և թէ՛ անարժաններու վրայ իր տարածութի անխորի, այդ իսկ պատահաւոր Պետարի մէջ խօսքով երեք հազար անձեր կ'աշակերտին այսօր: Ճշմարիտ էր ուրիշն արեւի կայաութիւնը, թէ սքանչելի եղաւ այս մեծ անուան շնորհը: Վստիկ ինչպէս որ սերմանքին աւելի ժողովն է հանելի, նոյնպէս է նաև Քրիստոսի խորհուրդին բոլոր սերմերուն այսօր կ'ընթած պտուղը, այսինքն Ս. Նոգին՝ որուն համար ինքը վրայեց թէ պիտի ստիճեմէն եւ յիշեցնէ մեզի իրմէ ըստածները: Արդ, Ս. Նոգին այս քաղցր ցօղը կենդանացուց Քրիստոսի խօսքերուն բոյսերը, և օրհնութեամբ պսակեց իր անօրինական գործերուն տարբերակը: Աստ՝ որովհետեւ էր կ'աղաղակէ Եկեղեցին շնորհն անցաւ, մեր այգիները ծաղկեցան անուշադուր բուսութեամբով:

Յրկնաւոր շայրը այս առաւօտ երկրի վրայ նայեցաւ, Ս. Նոգին յորդառատ գետը ըմպել տալով անոր, փթթինաղարջ ծաղկեցուց զանազան բոյսեր առաւելութեան՝ թաղմատութեակ տունկերու արմատներէն, ինչպէս կ'ընէ մարգարէն: Անա ձրի մը որ չի չափուիր, պարգև մը, որուն՝ ոչ մէկ գործ կրնայ համարաւորել, տուրք մը՝ որուն ընտելեան իսկութիւնը չի պարփակուիր, և շնորհ մը՝ որուն գերազանց զեղումը միայնով չի սահմանուիր: Անապիկ առատ ողորմութիւն մը՝ որուն զէմ բոլոր աշխարհի թագաւորութիւնները միասին փոքր կուգան, և միութարութիւն մը՝ որուն կարելի չէ որ հասասորի ոչ մէկ մարմնաւոր ուրախութիւն: Քանզի ո՞վ կրցաւ երբեք աշխարհին սիրելով անապիկանութիւն ընդունի, կամ օր թագաւորը կրցաւ մարդ կեանքի փոխել, կամ օր մարմնաւոր երանութիւնը կըրցաւ յաւիտեանակն կեանք ընդգրկել:

Իսկ ասիակ այսօր առաւելաւորներու խումբին վրայ իջնելով, զօրացուց անոնց ձեռքերը՝ որպէս զի կարեւան ալք բոլորը բաշխել ամբողջ աշխարհին: Աստ՛ք, Ս. Նոգիով լեցուած, հիւանդ բեր թռչկեցին լոկ իրենց շուքովը, ցաւեր փառանքցին թաշկինակով, իրենց ձեռքերովը մեռելներու յարութիւն տուին, կայերը զայնցուցին, կոյրերը լուսաւորեցին, աւելի հոգիներուն քան թէ մարմիններուն աչքերը բռնկելով, եր-

կինք հրաւիրելով՝ անվարձան փառքի հաղորդ ըրին մարգերը: Բացորոշ է ուրեմն թէ երկրաւոր ոչ մէկ պարգև կրնայ հաւասարել երկնային պարգեւներուն: Միայն բանաւոր ազգը չէր որ ընդունէր այս բանը, անշուշտ իրենք ալ, երբ ասով զօրացան, մարդոցմէ գիր ի վեր դարձան: Ի՞նչ ատենը անկեա նախ վերնատունը լեցուց սքանչելիօրէն, և յետոյ առաքելաբնեւորն վրայ իջաւ սիրողարար:

Որովհետեւ կ'ընէ, մեր Պէնտէկոստէին օրերը վերջացան, ամէնքը յարաւմ միասին էին, յանկարծ երկինքէն սաստիկ հովի ձայն լուսեցաւ, որ լեցուց բոլորնգակ տունը՝ ուր նստած էին իրենք. ու անոնց երևցան զատ զատ լեզուներ, կործնեց կրակէ, և իւրաքանչիւրին վրայ նստան, և ամէնքը լեցուցանեց Սուրբ Նոգիով, և ակասեց խօսքը երևցան լեզուներով, ինչպէս որ Նոգին իւրենց խօսքը կուտար: Ամէնքը միասին էին, կ'ընէ, ցուցնելու համար թէ ոչ միայն տառներ կուրք էին, այլ և Աստուածածինն իրող՝ ուրիշ կենեւուն հետ միասին, որնք Գալիլայի մէջ կը ոպատարկէին Քրիստոսի, և ականատեսներ եղան յարութեան: Անոնց հետ էին նաև Եփեսոսեաններու զուէրը, իրենց ծանօթներով միասին: Սուրբ Նոգին անոնց վրայ եկաւ Քրիստոսի այն խոստումին համեմատ, որով ըսեք էր. «Քիչ աւանդէն պիտի զրկեմ ձերս աւետարան մեզի, երբուսապէս կեցցէ, մինչև որ զգնուք երկինքէն առաքուած զօրութիւնը»:

Որոտումի նման հոգմի հնչիւնով զարկաւ, ցուցնելու համար երկրմէն զօրութեամբ: Սկիւրէն չուրերուն վրայ շրջող նոյն Նոգին էր, որ տուեց լեցուց իմանալի զօրութեան հետ զգալի կրակի տեքով ալ, սղայամմութեան դարձացնելով: Ետոյն նոյն ալք կարկէն ուրոյն լեզուներ գոյացան և անոնցմէ իւրաքանչիւրին վրայ նստան, ինչ որ կը նշանակէր այլատեսակ լեզուախօսութեան շնորհի պարգևատրութիւնը: Ուստի երբ անոնց զգալի մարմինին վրայ զգալաբաններէն տեսանելի հրեղէն լեզուներ հանգչեցան, անոնց միտքերը՝ իմանալի զօրութեամբ իմաստանցած՝ սկսան տարբեր տարբեր բարբառներով շարժել իրենց լեզուները: Աստոր համար է որ կ'ընէ, այլ և այլ լեզուներ կը խօսէին, ինչպէս որ Սուրբ Նոգին անոնց բարբառել կուտար: Ոչ թէ օրովհետեւ լեզուներուն շնորհը նախաձեռն քան էր, այլ որովհետեւ իրենք զօրացնող շնորհի հրատարակելու ուրիշ միջոց չուէին իրենց զով: Այնպէս որ պէտքէն լեզուներով խօսելուն համար, քաղաքին ամբողջ ամբարը հրաւրէ իրենց շուքը խռնելուցաւ, որուն համար կ'ընէ, ամբողջ թաղմութիւնը միասին հաւաքուեցաւ, որոնք կը սքանչանային զարմանալով, իսկ Եփեսոսի ալք անմիջեկէ աշխտիօրութիւն տեսնելով՝ կ'ընէ թէ հարբած են:

Արդ, այս շնորհին էութիւնը ամէնուն հասկնալի ընելու համար պէտք է զիտել տանք թէ Սուրբ Նոգին ի՞նչ ատեն անոնց մէջ Քրիստոսի խոստումը չէր որ կատարեց, այլ լեզուներ միայն պարգեւեց, որովհետեւ Քրիստոս չըսաւ թէ

Հոգին լեզուները պիտի խոսեցնէ ձեզի, այլ թէ պիտի սովորեցնէ ի վերջին ձեզի այն բոլորը զոր ես ըսած եմ ձեզի: Բայց եթէ անոնք սկիզբէն իսկ այս վերջին պարզեւր ընդունած ըլլալին, այնպէս իրարանցում պիտի չկրնային յառաջ բերել, եւ պիտի չկրնային իրենց քաշել բազմութիւնը, որոնք հիմակ եկած էին աշունց այլ եւ այլ լեզուները խօսիլը տեսնելով և զուգահեռաբար Ոյս պատճառաւ, ամենիմաստը ինչպէս խնայելի մէջ զուարեացող մանուկներ՝ նախ զարմանալի փոփոխութիւններով չփոխեցուց զանոնք, ընչ ինչ է որ, կ'ըսէին, երեկուան եւ այսօրուան Գալիլիացի շինական եւ գոհնիկ մարդիկ, իմաստուն հնչիւններու մէջ երկ ճարտասանն, և ուրիշներ պարթևական տարալիարբիկ խօսքերով կը պատասխանէն անոնք, Պետրոս, որ կափառանալով մէջ էր սնած, կը լսէնք որ ահա Հռոմայեցեաց լեզուն կը խօսի քաղաքիս համարձակութեամբ, Փիլիպպոս որ Գալիլիայի բնիկայից ղարէն էր, արարանորտ բարբառով կը յօղանորթ իր խօսքերը, Յովհաննէս որ Նազարէթի մէջ սնած էր, իշնչպէս կ'ըլկեցեաց բարբառով կը հարգաքննէ զմեզ, անոնք կ'ուկնդրէին թովմասին ալ որ եթովպացիներու լեզուով մարդարէններուն խօսքերը կը լիւնցնէ:

Ինչպէս թաղեցուն նախեք է, և տեսէք թէ ի՞նչքան վայելարանքներ Մեծ Հայքի բաւերով կը կապակցէ իր խօսքերը. Բարթողիմէոսը՝ կարծես իմ Բարաստան ծնած ըլլար՝ անոնց խօսքերը կը հնչեցնէ: Ջարմանայի բան, կ'ըսէին, մինք տար երկիրներու մէջ ծնածներս՝ մեծ զուարթութեամբ անոնց լեզուի վարժուցանք, բայց ասոնք որ այդ քաղաքները տեսած չեն, կ'ըսէին, այս սքանչելի հրաշքը, բայց թէ ասոր վերջը ո՞ր պիտի յանգի, չենք կրնար գիտնալ:

Այն ատեն Պետրոս ոտքի ելաւ տասնմէկին հետ, ու ձայնը բարձրացնելով սկսաւ լռած խօսակցութեան քննելը. «Ո՛վ Հրատառանցներ, եւ զուգե՛ ամէնքդ որ երեսնապէս կը բնակիք, սո՛վ գիտցնէք, եւ մտիկ ըրէք խօսքերուն: Թէ ցեղեկի ժամը երկուքին այս եղածը գինիի արբեցումին չէ, ինչպէս որ դուք կը կարծէիք, այլ բաժակ բերկրութեան, առնաւորեալ աշտապահանութեան, մարգարէներէ նախագուշակութեամբ խորհուրդ մը, որ ահա այսօր կ'իրաւ կանանայ: Ո՛հ, Օրէնքի ուսուցիչներ, և մարգարէներու աշակերտներ, Յովէլի հանրածառիս խօսքն որ երկարուեցաւ այսօր: Աստուած հիմակ իր կոտորել լեցուց այլ եւ այլ հասակի մարդեր, ա՛ր համար է որ կը մարգարէանանք, Նազովրդից Յիսուսը որ բազմակերպ հրաշքներով ձեզի յայտնուեցաւ, տարապարտօրէն խալուեցաւ, երկինք ելաւ և Աստուծոյ ալ հորով նստաւ, Հորմէն Սուրբ Հոգիին այս օրայկները ստանալով՝ մեր վրայ սփռեց զանոնք: Երբ փառքով երկինք կը բարձրանար, մեզի խոստացաւ, ու երկինք մանկելով Հորը և Սուրբ Հոգոյն հաւատար բազմելով՝ ըսաւ. ես աւարտեցի ինծի վստահութեամբ գործը երկրի վրայ:

Հորս անունը փառաւորեցի մարդոց առջև, չարին նախանձն պապականած մեր պատկերակից մարդը՝ մեր աստուածային բնութեան հետ խառնելով սքանչելիօրէն սրբեցի: Տառապեալ և ողորմեք մեր մարդկային ազգին փոխարէն եւ մեռնելով՝ անէ՛ք քէն ազատեցի զիրենք. այժմ նոյն այդ մարմնով եկած՝ երկնաւորներէն երկրպագութիւն կ'ընդունաւ. այսուհետեւ գործերս ժամանակը բուրգ է, ո՛վ իմ փառակից Հոգի. այսուհետեւ պէտք է որ դուն ալ ցուցնես լուս. մարգարէութիւնը երկրի վրայ, ջեղի կը յանձնեմ մեր Աստուածութեան անունը յարգելի ընել մարդոց մօտ: Հայրս ներեց և թողութիւն շնորհեց անոնց յանցանքներուն. ու զուն, իմ մարմնով պատարագուելուս համար, հարկ չեղաւ որ հեղուհանունով վրայ: Հիմակ սակայն զիս առաւ անհնգմէ իբրեւ գրաւակաւ, ու զքեզ կը զրկէ անոնց իբրեւ խաղաղութիւն. սիրոյ՝ աղբիւր, անոնց քով իշիր հիմակ և միթաբէր զանոնք որ հոն նստին և անցաւ որ կեանքով կը տառապէին այդ պանդխտավայրին մէջ, զարձար զանոնք այն ունայնութիւններէ՝ որոնցմով թալման իզուր կը խռովէ զանոնք. ու թոյլ չի տար որ իրենց նայուածքը սուղանայ այն բազմութիւն օրէնքներուն՝ զորս իրենց համար պատարաստեցին: Առատ իմ աստուծութիւնը բաշխէ անոնք, որպէսզի եղեռնաւորով լմութեցնէ զիրենք, և փորձով հանչեցայ որ սկար և դիւրակիրներս բնութեան մը ինձակուած են անոնք. ասոր համար, կ'աղայեմ, իրենցմէ երեք մը՝ բաժնուիր, և զօրացուր զիրենք ամէն կերպ փորձանքներու դէմ: Զապէ անոնց մարմնական կամէութիւնները, և զօրացուր իրենց միտքին կամեցողութիւնը. քեզի կը յանձնեմ զանոնք, զքեզ խառացաւ ես իրենց, այժմ զանոնք բողբոլինք լուս պահպանութեանդ կուտաւ. Թող զուր չանցի անոնց համար թափած արիւնս: Ո՛վ իմ համագորակից Հոգի, առատացուր անոնց մէջ բոշկութեան շնորհները, մարգարէութիւնը, վերին խորհիւր և ստորին ըանրը տակը: Երբ ես շատ անգամներ երկնքի արքայութեան մասին կը խօսէի, անոնք սիրով չէին ունենդներ, բայց երբ ամբողջ բոշկութիւններ կ'ընէի, մեռններուն յարութիւն գուտայի, կարեւր կը քալեցնէի, և կոյրերուն աչքերը կը բանեցնէի, ամենուն սէրը հանդգն ինձի կը շատանար: Երբ հոգեւոր հաց՝ երբ իմաստութեան խօսքեր կը բաշխէի՝ ո՛չ ոք կը զգաստանար, բայց երբ մարմնաւոր անունը մատակարարեցի, զիրենք կ'առաջնելու չափ առատօրէն, այնչափ շատ սիրեցին զիս որ կուղէին բռնի թագաւոր ընել զիս: Այս է մարդկային ազգի ամառնութիւնը. փորձով հաստատեցի զայն: Անկարող էին իմ իրենց խառացած վերին բարբերներու վրայ խորհիլ: Անմեռնութիւնը երկինային այս փառքերուն, միտքով երկրի վրայ ման կուգային, կասկածանքով նայելով այս իրականութեան վրայ, և զայն միայն իրենց վայելուչ կենքը կը համարէին. աշտար համար դուն անոնց աղայաւորութիւնը զարմացուր նախ հրաշքներով և սքանչելիքներով, և

անոնց կասկածանքը ստույգ հաւատքի զարմուրտ ընդհուծիւններու շնորհիւ մի՛ խնայել արատ ընդունելու ըսչիւնը մեր Աստուածութեան փառացի և զօրութեան համար, շարք է որ երկնքի իման երկիրն ալ լեցուի մեր Աստուածութեան փառքով, և հրեշտակներուն պէս մարգերն ալ ընկնէ օրհնաբանիչներ մեր անուններուն։ Եւ արժեքի մը քաղաքացիական զօրութեամբ մեր ըստմապատիկ զօրութեամբ մեզի ենթարկենք, իշխի ուրեմն, կ'աղայեմ, որովհետեւ տառապանք պաշարած է զիրենք։ Շատ չ'ընել զեռ՝ երբ ինձ համար անօրինուած մահովս բաժնուեցայ իրենցմէ, աշակերտներս ծննդական երկունքով համակուած էին, այնպէս որ փութակցնելով յաւուրսիս, միտքներս զիրենք։ Տասնէկէ աշակերտներս մին հոն չէր, և միւս տասներէն վայրու թաղերէն չուզէց հաւատալ յարութեանս, այնպէս որ կրկին յայտնուեցայ անոնց, և խոցուած կողք անոր շոշափել տուի, համազելու համար զինքը։ Եւ կիսով որ երկինք զերացած եմ, թող չը վրդպի անոնց կարճատեւութիւնը՝ զեղանով միտքներու իրենց յայտն, ուստի միտքներս փութա՛ թա՛ զաւակներս ու աշակերտներս, զիս՝ անոնց վրայ հանգչէ, ինչպէս որ իրենց խոստացայ ես, և յիշեցուր անոնց այն բոլոր բաները զոր ըսի ես իրենց։

Այն աստեւ ամենակար զօրութիւնը, որ փրկեց կապան առաւուսութիւնն է և Աստուծոյ զօրութեան նեղակոյն, պաշտով անկղ որոտումով անցաւ անսթաբիլ խուճերու զաւակարգութիւններուն մէջէն, քանակացնելով և պակասեցում մասնելով երկնային զօրաց նահապետութիւնները, փասն զի այն որ զեթ ալօտ կեցողով կը ցանկային տեսնել՝ տեսան որ իր իսկական եղութեամբ կ'անցնէր, երբորս ին մարգային աշակերտ վրայ սփռուելու համար։ Վաճաղի Սուրբ Ղազարին անձնաւորութիւնը այսօր կատարելապէս իշու առաքելներու դասին մէջ, ինչպէս Միածինը Ս. Կոստան արգանդը։ Եկաւ, ու այլեւ չմեկնեցաւ, այլ մնաց միշտ Քրիստոսի եկեղեցիին մէջ, իր փեսային անստու խոստումին համաձայն, որով ըսած էր. «Ձեզի՛ նստ պիտի բնակի, և մինչև յաւիտեան ձեզի՛ նստ պիտի մնայ։ Ան է որ այսօր զօրացող առաքելայինքն է անոնց միջոցաւ ամբողջ տիեզերքը, և որովհետեւ շատ սիրեց փրկութեան գործը մարդերուն, անոնց մէջ կեցաւ, և հետեւինքն բնակեցաւ։ Ասոր համար է որ Փարոս, որ Սուրբ Ղազար իր մէջ կը կէր, Անանիայի ոտելը ոչ թէ մարդուն՝ այլ Աստուծոյ զեմ կը համարի, ինչպէս, կ'ըսէ, մարգեցեք Աստուծոյ սուտ խօսիլ, և փորձել Աստուծոյ Ղազարին, զիս խաբէր ուղեղով, ոչ թէ մարդու զեմ սուտ խօսած եղար, այլ Աստուծոյ։ Ասոր շնորհքն է որ Մտեմանոս վրայ իշու, երբ առաքելայինքն ձեռք զրկն անոր վրայ, որ անով զօրացած հրաշքներ և բոշխութիւններ գործէր։ Աս էր որ, իբրեւ ճշդ մարիտ Քրիստոս եկեղեցւոյ, Պողոսն ու Բառնաբարս սպասաւորներ կարգի իր խօսքին. «Ժամե՛ք՝ առաքելութեան, ժամե՛ք՝ մարգարէութեան, և օւրիշներ՝ հովուելու և քարոզելու կանչեց, ինչ-

պէս որ Մատաթիային առաքելութիւն վիճակեցաւ, Ագարոսին և Տիմոթէոսին՝ մարգարէութիւն, և եփեսոսի եկեղեցւոյ երէցներուն՝ հովուութիւն և քարոզութիւն։ Ղազարէն, կ'ըսէ, այն հոսիին, որուն՝ Սուրբ Ղազարի մեղ տեսաւ և վարդապետ նշանակեց։ Աս էր որ համարակեցուց իր թիւքին լեզուներէ՝ հրեղէն կապի մէջ նստած և անմարմիններէն պատկաւանքով պաշտուած Աստուծոյ հայր կոչելու։ Մենք որդեգրութեան հոգին ընդունեցինք, որուն համար կ'աղաղակենք Աբբա Նայրո։ Նոյն այս Ղազարն է որ կը վկայէ մեր հոգիին թէ Աստուծոյ որդիներ ենք մենք։ Աս է որ մէկուն իմաստութեան շնորհ կուտայ, միւսին՝ գիտութիւն, ուրիշի մը՝ լեզուներ շարժելու հաւատք, և չորրորդի մը՝ զարմանալի գործեր կատարելու զօրութիւն։ Աս է որ փօժէ մեր միտքերը՝ ինչպէս կ'ըսէ Յովաննէս, Քրիստոսը նկատելու ընկելով զմեզ, եւ այս օժանդակութեամբ զօրացած՝ ամէն բանի կրնաւք խելաւորել։ Աս է որ կը լուսաւորէ մեր սիրտին ալեքերը, որպէսզի ճանչնանք մեր կոչումին յայտը, Ժառանգութիւնը փառքին մեծութիւնը, Քրիստոսի սիրտն լաշնութիւնն, երկայնութիւնը։ Ասոր համար է որ արամարճեցինք երեցող բաները, և աներկոյթներուն կը տեղինք։ Քրիստոս՝ այս Սուրբ Ղազարով մեր ներքոյ բնակելով, մեզոց մեր մէջ մեղքի հեղուքներն՝ այսինքն մարմինն զգայարանները, և կենդանացող բանական հոգիները՝ արդարութեան խորհուրդներու յոյսով։ Որով զօրացած՝ մարդիկ արամարճեցին ներկայ և ազգայն ինքնութիւններ, հայաւանքներ, ասիք, չքաւորութիւնը և ուրիշ, և Ղազար պաշտառացան՝ գիտակցելու համար Քրիստոսի սիրտին։ Աս է որ Աստուծոյ խորհրդութիւնները կը բնէն, կը ընեն նաև մարդոց սիրտերը, և տեսնելով մեր բնութեան տկարութիւնը, կ'օժանդակէ անոր, անմահուն հեծութեամբ բարեխօս կ'ըլլայ Աստուծոյ՝ եկեղեցւոյ համար։

Ու ամէն տեսակ բարեգործութիւններու մէջ, զԱստուած սիրողներուն՝ ինքը կ'ընշտ զործակեց կ'ըլլայ, ամէնուն փրկութեան կ'ընդէ, ամէնուն հաւատքին կը սպասէ, որպէսզի այդ առիթով հոգեւոր շնորհներ և զօրութիւններ սերմանէ անոնց մէջ։

Կ'ուզե՞ս գիտնալ մարդոց նկատմամբ իր սիրտն չափը, ներքինիին կ'ա՛նք ելիր, ինչպէս երբեմն Փիլիպպոս, տես թէ ինչպէս հաւատքով եղած մէկ հարցումի մը փոխարէն անկախ Ղազար Սուրբ ստացաւ. Դ'աղայեմ, Տէր, ըսաւ Փիլիպպոսին, մարգարէն իր անձին՝ թէ ուրիշին համար կ'ընէ այս խօսքը. ներքինիին այդ անկեղծ հարցումը առիթ եղաւ Ղազարին իր մէջ մտաւոր, և Փիլիպպոս խօսքերուն տեղ պատրաստեց՝ մինչև շուրին ըրով հանելիլ, ու Ղազար իբրեւ ուսուցիչ իշնելով ներքինիին՝ այլեւ աւելորդ նկատեց Փիլիպպոս յոգեցնելը։ Այլ է անս Սուրբ Ղազարի աշխարհը պայապանելը. այսպէս է անոր՝ մարգարէ միտքները։ Ձի խորհրդ ընթովպացին, չ'աւարտել հեծնանունքը, ո՛ր ալ շերտները անոնցմէ աւելի յարկի կը նկատէ։ Ունենաւ հաւատարա-

պէս շնորհք կը բաշխէ, փափաքելով միայն որ մենք ալ մեր կողմէ մեր սրտին յօժար հաւատաքը տանք իբրե՛ն իբրե՛ն առիթ ի՛ր շնորհքին, և ապապա՛, ի՛ր զանազան շնորհներուն պայծառ շահերովը կը լուսաւորէ եկեղեցւոյ մանկուանքը, և շնորհներով գրգռեց ցոյցնելով անոնց, աշխարհի զբաղումներու ճշնութիւնն առնելով չորրէ սիրոյն կ'ընծայէ զանոնք, որովհետեւ տը-դաքներուն՝ իբրե՛ն խաղալիկ՝ Սուրբ Ղոգիին հրաշք և լեզուախօսութիւն տրուեցան, և մանուկներուն՝ իբրե՛ն կաթ՝ բժշկութեան շնորհ, և յաշիւդու-թեանց զօրութիւններ. իսկ կատարականներուն կը մատակարարէ հաստատուն սնունդ, որ Աստուծոյ սէրն է. ինչպէս որ կը քարոզէ անկէ հաշիւողը. «Եթէ մազգարեալութիւն և ընդդոյ գիտութիւնները ունենամ և հաւատաք՝ լեռներ փոխադրուելու չափ, սէր չունենամ՝ անօգուտ եմ»։ Եղիս բանը կը մաղթէ իր անպարտներուն ըսելով. «Երբեքդիր կ'աղօթեմ, որ զուգ ստանաք ու թէ հրաշագործութեան հոգին՝ այլ իմաստութեան հոգին, որ սրտին աչքե-րը կը լուսաւորէ, իրապէ՛կ ընելով ձեզ Բրիտա-սի սիրոյն լայնութիւնը, երկայնութեան, բար-ձրութեան և խորութեան խորութեամբը»։ Ասոր համար է որ Ս. Ղոգիին կողմէ հրաշքներու և լե-զուներու ներգործութիւնը իբրե՛ն անօգուտ բա-նէր չունեցանք մենք, բայց իմաստութեան և հանճարի հոգին միշտ կը ներգործէ եկեղեցիին մէջ, պայծառացնելով Բրիտանոյ սէրը՝ անոր զա-ւանթներուն հոգիներուն մէջ։ Ո՛ր չը շխարհի Տէր կ'աշխ զՅիսուս, առանց նախ անոր աղօթմը ըն-դառնած ըլլալու. իսկ եթէ մէկը ուզէ ներկայա-նալ՝ առանց անոր կոչման հրամանին, Սուրբ Ղո-գին փորձող կարարը Սիմոնին պէ՛ն՝ պիտի դուր հանուի իսաճարին գաւիթէն։ Բրիտանոյ Ս. եկե-ղեցւոյ իւրաքանչիւր անդամին վրայ զօրշուած ամուր կնիք է ան, ամէն ոք ասով պարսպուած կը պահուի իր շնորհին պատիւին մէջ։ Զմեզ և զձեզ, ամէնքս, Բրիտանոյ մէջ հաստատողը Աս-տուած է, որ Ղոգիին զբաւականը տուաւ մեր սիրտներուն և կնքեց զմեզ։ Վարդապետ է. կ'առ-տուցանէ և կը յիշեցնէ մեզի Բրիտանոս ըրուած ներք ամենայն ճշմարտութեամբ, ինչպէ՛ս որ խոս-տացաւ, թէ՛ շերտ զայ ձմարտութեան Ղոգին, պիտի առաջնորդէ ձեզի՝ ճշմարտութեամբ։ Ի-մաստուն ճարտարապետ է, որ մարգարէներու և առաքելներու հիման վրայ կը շինէ օտարներն ու պանդխտները, լրացնելու համար Բրիտա-նոյ իր կատարումը զոնող հասակի չափը։ Մար-դոց միտքերը ուղղող յորգառատ զեռ է, որ կ'արբուցանէ մեր միտքին անգիտելու և իր ցո-ղովը կը զուարթացնէ զանազան առաքելու-թեան ծաղիկբոյսեր, ինչպէ՛ս որ ըսաւ Բրիտանոս, թէ իբրե՛ն հաւատացողներու որովայնէն գիտել պիտի թլխին Ղոգիին միջոցաւ, ըստ Մարգարէին նախաճառութեան։ Արեթեւ վերապացու է, և հրահանգի Ս. եկեղեցւոյ կարգերուն, և որովոյ իւրաքանչիւրին աստիճանին ու պարտականու-թեանց, որ նախ առաքելներն և յետոյ վարդա-պետներ կարգեց, անոնց տալով զօրութեանց և բժշկութեանց շնորհներ, և տեսակ տեսակ պար-

զիններ լեզուախօսութեանց և թարգմանութեանց։ Ներգործող այս Ղոգին կը կազմաւորէ եկեղեցւոյ աստիճանական զասակարգութիւնը՝ համահուն-նութեամբ երկնային կարգերու, և հոգիւր եր-զով միշտ Աստուծոյ հետ խօսեցնելով ցնծու-թեամբ։ Այս Ղոգին է որ սրբաբար աւազանի աղ-գանդէն Բրիտանոս եկեղեցիին զաւակներ կը ծնի՝ իբրե՛ն որդեգիրներ երկնաւոր չոր, Այս Սուրբ Ղո-գին է որ կը զօրացնէ քահանայապետներուն ձեռքը՝ շնորհաբաշխութեան համար, Սուրբ եկե-ղեցւոյ նուիրագործութեան կանչելու՝ քահանա-նիքը, և սպասաւորութեան՝ սարկաւազները, ան է որ իբրե՛ն ժառանգներ ամենայն պարտաւստ և կեղեցականներ մէջտեղ կը հանէ, օմանց՝ խօսե-լու, օմանց՝ երգելու, և ուրիշներուն՝ Ս. Գրքը կարգալու պաշտոն տալով։ Իրմով է որ մարտի-րոսները զօրացան, նահատակները զինուեցան, կիները և աւրերը արհացան, խաչանիշ փայտը-րէն իր զօրութիւնն է որ կը թլխի քանդակե-ներով, ու կառուցուած յարկերէն յառաջ կուգան հրաշքներ, սուրբերու ոսկորներէն՝ շնորհներ և ամէն ցուտեւ և ասխտերու բժշկութիւն։ Ամբողջ երկիրը ասոր ողորմութեամբ լեցուած է, օրն ալ մաքրուեցաւ ասոր իշած ատենը. մեզ հետ է միշտ, ու մեր ամէն բանը ասոր շնորհաձիւր պար-զին է։

Իրեն առէն ինչպե՛ս աղօթենք։ Ո՛վ Աստուած՝ Աստուծո՛ն և ամէն բանեւոր նորոգիչ Սուրբ Ղոգի, Գալ հովիւը քու պահպանող ինսամբիդ յանձնեց իր հօտը, ու քու նաւապայտը պիտեց իր եկեղե-ցիին մէջ մինչև յաւիտեան՝ Բեզմեղ է որ կը չարժին մեր լեզուները օրհնութեան պատարագ-ներու միջոցին, մեր անձերը սպասաւոր կարգա-ցան քու զանազան շնորհներու զօր մատակարարու-թեան համար. ամէնքս միառայն լեզի կը պա-ղատինք, և համարձակութեամբ կը խօսինք ջե-զի հետ, մենք՝ քու երկնող արքանիդ որդիներդ։ Մի՛ զարշիւր քու հօտէդ, իր զապիւր մեղքերուն հօտին համար, և մի՛ տրամիր իր անպարկեշտ խօսքերուն համար, այլ հայտ մնացի՛ր մեզի հետ մինչև վերջ, առաջնորդելով զմեզ դէպի քու երկնային խորանները։ Ո՛վ Տէր, պարսպուած պահէ զմեզ թշնամիներու խցոտող նետերէն, նոյեմբութեան այս երկրին մէջ։ Սենք հարկ եղած ուժը չունիք մեզի արհաւիրաւ համար հեղուկեան մարտին մէջ. կը խնդրեք ուրեմն որ չմասնու-զմեզ չար դարանակալին փորձանքներուն։ Այսօր այս սուրբ վերնատան մէջ մատառակաւուած քու արեցնցոյցի սիրող դիմիկէ՛ն՝ տո՛ւր ծաղաւածնե-րուն, որպէս զի միթիթարուինք մեր այս տիուր խլտիքներուն մէջ, հանդերձաւ կենսիք յոյսին ապաստանելով։ Ո՛վ բարեբար Սուրբ Ղոգի, քաղ-ցութեամբ հոռոտէ լուկիկներէ՛զ լեզի մատու-ցուած օրհնութեան այս բուրմունքը, ու մենք միաբերան կ'օրհնենք զձեզ, չօրք և Որդին հետ, յաւիտենական ու մշտնջենական կենսիք մէջ. ամէն։

Երեսօղէմ

ԵՂՈՒԱՐԻ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ

Մայիս 28-ին, Ավիերոնի մէջ մեռաւ Լուի լը Գառտոնէլ, Փրանսացի բանաստեղծ քահանան 74 տարեկան հասակին: — Ուշ հագած էր կրօնաւորի կնիքովը, Բարիդի մէջ ամբողջովին անցընելով զերջ գրական երիտասարդութիւն մը, և, ինչպէս Այլէր Սամէն, ինք ևս մին լինելով անոնցմէ, որոնք յետոյ պիտի ճանչցուէին իբրեւ «սէմպլիխտ հոյլը», այդ ատենէն անկա ցոյց տուած էր լեռնաշխարհի խոր զգացողութիւն մը և հազուադէպ ընդունակութիւն մը՝ զտնելու իրերու ներքին խորուրդը հզօր ի յայտ բերող պատկերներ: Գրած է բազմաթիւ թերթերու և հանդէսներու մէջ, Յետոյ հրատարակեց «Բերուած», Գառմինս Սուրա և Հոգնսէն Արիօ երեք հատորները: Գ. Էմիլ Ռիբերի զամբանականէն կը գնենք հետեւեալ հատուածը, առնելով զայն Լէ Նուվէլլ Լիթերէոէն, իբրեւ զեղեցկագոյն ներկայացում իր հոգւոյն և . . . Մանը իրեն համար չէր ըստկումներու այն գլխոյն», որուն մասին կը խօսի Գոսիէ, որ սակայն իրեն սիրելի էր ուրիշ պատճառներով, այլ այն ճշորմէր մեր մաճը», այն՝ որ իր ներողամիտ մասներովը իրենց վերջին օրէնքը, որուն պէտք էր հաւաքելու զանոնք որ արժանացած են անոր, իրենց տառապանքներովը և Ատոռածմէ տաքցուած և ընդունուած պաշտօնին մը իրենց հաւատարմութեամբը: Այդ պաշտօնը, իրեն համար, պաշտօնն էր բանաստեղծին. բանաստեղծին, որ ոչ թէ այն է ինչ որ ամէնքս կը փորձուինք երբեմն ըլլալ՝ շարեւով զայնակաւոր բառեր, քաղցրահնչիւն յանգիւր, շողշողուն պատկերներ, յաջողակ տողեր, այլ այն՝ որ մեկնիչն է խորհուրդին, թէ՛ Որփէսի և թէ՛ Քրիստոսի աշակերտ՝ որ աշխարհի կը բերէ հինաւորաց իմաստութեան և աւետարանական լոսմէ յիմարութեան կրկնակ այն բարբըր, որուն պէտք է ունի ան աւելի քան երբեք. այս, բանաստեղծին՝ որ չի բաւականանար բանաստեղծ ըլլալով՝ իր տաղերը գրած պահուն միայն, այլ որ բանաստեղծ է իր գոյութեան բոլոր պարագաներուն, հոգեկան կեանքի օրինակը տալու համար աշխարհի մէջ, ինչպէս քահանան, որ քահանայ կը մնայ միշտ, ո՛ր որ ալ լինի և ի՛նչ որ ալ ընէ. բանաստեղծին վերջապէս՝ որ իր կոյուսմին կը զուէն ամէն նիւթական շահ, ամէն մարդկային պատիւ, ու նոյն իսկ ամէն գրական փառք: Կը գնենք հոս իր վերջին լեռնաշխարհի երկուքը, Փրանսական նոյն գրական հանգէսէն առնուած:

ԳԻՇԵՐ ՍՈՒՐԲ ԳԻՐՔԻՆ ՎՐԱՅ

Մեմաւոր սոսկումին մէջ բլուրն է մրթնած,
Ու բմութիւնը կարծես հագած է գեղ մը թուխ.
Լուսինը, շողարձակ եւ անեղ խորհուրդով,
Այս իրկուն Աստադի դէմքն իր չի ցուցնէր:

Զեղ պչեք, բայց, ուրիշ աստղերէ ուղղրած
Դէպ աշխարհս հին, մարդուն այս կայանն անցաւոր,
Շողիւններ, շողիւններ, կեղծանքի եւ խորունկ,
Կը վրժման անդորրին մէջ նրսն էքերին:

Միմակ եմ ես. ու ճագս երկու բոց ունի լոյս.
Բան մը կայ օդին մէջ, այդ սոսկումը կը զգամ.
Մարդկութեանքս անձուկ սահմանները կարծես
Կը ջրնջուին. ու պիտի տեսնեմ ես փառքդ, Տէր:

Սուրբ Գրքին կը դառնան մասներուս Տակ թերթերն.
Կը ծըփայ բոյրն անա ենգադդի այգիին...
Նաւարով արեւեցած են մարդերն այսօրուան.
Վերուղենք, օ՛ն, զանոնք դէպ յաւերժ միջօրէն:

Կը յածին բոյորսիքս անեսն էոյթներ.
Ասուած, հեղ կը կանչեմ իմ հրանուս թոճերովս.
Տո՛ւր ինծի, արովքներու պարերուն երբ հայիմ,
Ցայգերու շրջանոնքն այն՝ զորս ունէր Սողոմոն:

Ա՛խ, ինձ ի՞նչ կը բերես, հարսն իմ, ո՛վ Զգաստութիւն.
Ծանրացած են վրասս վերյուճերն ու քախիծն.
Ըմբոխեալ տո՛ւր ինծի, երկնային տիրանիս,
Գեղըդ քու գեղերէնայ ու քու սուրբ իսկոյթներն:

Ինծի ցո՛յց տուր յաւերժ ծագումներն էակաց,
Շրջանները, Բանէն ժայթքած՝ մէկ խոյանքով.
Յորդառաս բազմացումը նախնեաց անհամար՝
Անսահման Եւային՝ Ադամին կողերէն:

Միանա՛մ հոգիովս՝ Եդովմեան կէս գիւեր
Գնացնուն մէջ թելամբարձ մահապէս հիներուն,
Ու հրեղէն Տապանին շուրջն ես ալ նետեիմ
Մովսէսի, ու ձեռքին Տակ ապրող իր ազգին:

Փայլակէ այրսակով խառնուի՛մ մերթիկին
Թաքորի նախասուրբ Սինային անաւոր.
Հոգեզմայլքն Ասուծոյս, ի՛մ առջեւ ինկիր դուն
Դաւիթին վրայ, մէջսեղը ոսկի նրագներուն:

Ու ըսէ՛ դուն ինծի, ո՛հ, ինչ որ ժողովողն,
Այդ իշխանն անդորին, խորագոյնքս դրոմեց
Բոցեղէն պատգամի այն երգին մէջ ըզգաս,
Ուր իր աչքն աղանուոյ՝ կը գրկէր ապագան:

LOUIS LE CARDONNEL

Ա Ղ Օ Թ Ք

Ամէն օր քիչ մ'աւելի, Աստուած իմ, թո՛ղ ես ինձմէ
Պարսպըմ ռը կ'արեմաս մէջըս բազմիլ դուն լըբիւ :
Մըսի՛ր իմ մէջըս, Տէ՛ր, ա՛յ՛ նըւմարտութիւն վեհագոյն,
Որ մի միայն կը սիրուիս անվերջ, առանց յափառմի :

Պասարագիւն, այս առտու, ընդունեցի զեզ, այո՛,
Դողողոջ ձայնովըս իմ այս՝ նուիրագործումը ըրի .
Երթամ հիմայ, օրհնելով երիասարդ սերունդներն,
Այֆես յըսակ, ու մաֆուր ճակտով, վընիս, թեթեւցած :

Հոգիներուն թող ըլլայ ոյժ՝ ամէն ինչ ռը կ'ըսեմ .
Անոնք չունին ա՛յ հըրհուանք, այլ ես անոնք չունին սէր .
Փըյած է նով մը ցըրտին՝ բոցերուն վրայ հիմաւուրց :
Կը թափառինք գիւեքին մէջ . եւ սակայն լոյս ես դուն :

Անցած ասեմըս անոնք լուսաւորուին պիտ' յոյսով,
Ըզգալով զիս եռանդով՝ խաղաղութեամբ ելըս լի .
Քայլես իրենց առաջնորդ պիտի ըլլամ, եթէ զգաս
Պանես զիս. Տէր, պահպանէ՛, ա՛խ, զիս ինծի դէմ յաւէս :

Եղի՛ր ինծի, կռիւին մէջ, պաշտպանութիւն ապահով .
Պանէ՛ իմ մէջըս անեւջ, շարունակ լոյսս ու կըրակս :
— Բայց կը լըսեմ ապագան, որ մանկութեան մէջ կ'երգէ .
Ես Աստուծոյ ուստերուն ու դուստերուն մէջ կ'երթամ :

LOUIS LE CARDONNEL

Ահեանքին մէջ մէն մի քայլափոխ հեռապատկեր մ'է, որ մեզի համար կը բաց-
ուի մարդկութեան սիրտին մէջ : Ապրիլը հասկնալ է . և հասկնալը ոչ միայն ներողամիտ
ըլլալ է, այլ նաեւ սիրել : Այդ սէրը, սակայն, չտարամերժեւր ոչ յստակատեսութիւնը
և ոչ բարեոքելու և ձեւափոխելու ջանքը : Ընդհակառակն, ճշմարտապէս գործօն սէրը
ամէն բանէ առաջ պէտք է ըլլայ լաւափոխութեան և յառաջդիմութեան փափաք մը :
Էական մը՝ հաւատարմութիւն մը սիրելը զանոնք բարձրացնել ջանալ է :

ԿէժԹԷ

ՊԱՅԾԱՌԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ ԿԱՍ ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԵԱՆ

(ՅՐԱՄԱՍՈՒԹԻՒՆ)

ԱՆՁԵՐ

(Մեր ժամանակներ)

ՎԱՐԴԱՊԵՏԸ, Ա. ԱՇԱԿԵՐՏԸ, Բ. ԱՇԱԿԵՐՏԸ, ՄԻՍԱ ԱՇԱԿԵՐՏԵՐԸ

Կը քալէին ճամբէն: Թարթը լեռան ստորոտէն կ'անցնէր հիմար ան: Ամառնային օրը իր երկնային կը դիմէր ատենէ մը ի վեր: ու իբր մեղմօրէն, զրեթէ անզգայիտեան աւելի արագ, քիչ մը անհամբեր կարծես: Առ նսեւ, կարծես, երկինքին մէջ ամպերը ատենէ մը ի վեր կ'սխլին սպասել... Կ'սխլէին պատրաստուիլ վերջապէս խրատմանին, թոյրերու վսեմական ուրախութեան: Տարուան այս երկնային, աւելի՛ քան ուրիշ երկնային: Առ երկիրը կ'սխլէր ճնտղեմով լուծ երկինքի հանդէպին համար: Յանկարծ Աճծեմիւսի կոչնակը ճնշեց լեռան վրայի վանքէն: Վարդապետը կանգ առաւ, աշակերտներն ալ: Այդ պահուն — ճիշդ — յեղակարծօրէն՝ երկինքին մէջ հրափայեցան ամպերը. մէկէն՝ տարօրէն խորացած երկնակապոյտին մէջ, գիւմիւլիւսները անհուն վարդերու պէս վառեցան...

Ա. Աւակերտ. — Վաղը վարդափառ է:

Բ. Աւակերտ. — Այս կոչնակը, վերի վանքին մէջ, Վարդափառի նախատեսակին հրաւերն էր:

Ա. Աւակերտ. — Ու այս ամպերը, այսօրէն յանկարծ, իբր գունդիւններուն կոչի՛լ քայափառած, հաշտակերպուած այս երկնային մէջ...

Բ. Աւակերտ. — Գիտք ըսէիք...

Վարդապետ. — Այո, Այլակերպութիւնը կը պատմեն:

Ա. Աւակերտ. — Կը խորհրդանշեն:

Վարդապետ. — Այդպէս պէտք է եղած ըլլայ: Ամէն օր իրենց հետ էր. ու իրենց մարդերը, մարդ մը միայն կը տեսնէին, կրնային տեսնել Անոր մէջ. անշուշտ բարձր իրենցմէ, շատ վերը՝ իրենց անձերուն վրայ... Բայց մարդ մը, ի վերջոյ, ինչպէս մենք, այս ամբողջ օրը այս ամպերը՝ ամպեր միայն տեսնէր մեր գլուխներուն վերեւ: Բայց հիմայ երկինքներու լայնին մէջ լընորհին մէջ, փոխակերպուած են, պայծառանկերուած անհուն վարդերու օր կը վառեն. աւելին՝ անանուն, երանգեղէն, բոցեղէն, իբր հոգեղէն էութիւններուն իրենց ալ զինքը տեսն այսպէս մէկէն, յեղակարծօրէն յայտնուած շնորհքի մը մէջ՝ լուսատեսիլ...

Ա. Աւակերտ. — Ատուածատեսիլ...

Բ. Աւակերտ. — Որ կը խօսէր վերադարձած, վերայայտնուած մարդարէններուն հետ. երկնային էութիւններուն հետ:

Վարդապետ. — Ինչպէս այս ամպերը՝ արեւու լայնին իր մէջ ցարդ թաքցուած ու հիմայ մէկէն դուրս բերած թայրերուն հետ կ'երգեն, կարծես, զայնորու սա անհուն երգը:

Միսա աւակերտներ. — Նրանքներուն սա անհուն համբարը:

Ա. Աւակերտ. — Հորիզոնին ետին անտեսանելի բայց ներկայ Արեւուն մէկ անտեսանելի ու խորհրդաւոր շնորհքով:

Բ. Աւակերտ. — Իբր թէ անոնցմով ինքզինքը ուզէր յայտնել:

Վարդապետ. — Ինչ կը թափ թէ այս լեռան վրայ իր Պայծառակերպութիւնը իր կարգին խորհրդաւոր շնորհքով կ'ապրէ: Կ'ապրէ իր համար Գեղեցկութիւնը ինքնին, ու հասկնալու նաեւ այն բանը որով միայն բուն Գեղեցկութիւնը արեւած է երբեք տեսնել մարդոց՝ Ներշնչումը:

Վասնզի այն՝ միակ անգամը եղաւ ուր իր բնականը արժանի աստուածային գեղեցկութեանը մէջ երեցաւ ինք Պայծառակերպութեան:

Ա. Աւակերտ. — Ըսել է Պայծառակերպութեան՝ պիտի հասկնանք Գեղեցկութիւնը:

Բ. Աւակերտ. — Թէ Գեղեցկութեան՝ Պայծառակերպութեան:

Վարդապետ. — Երբեք ալ: Նախ, անշուշտ այս երկրորդը, Քանի որ, ըսի, իր պայծառակերպութիւնը իրեն արժանի գեղեցկութեանը իր երեւան էր իրեններուն. մէկ անգամ մը համար որ գտնէ պատմուած ըլլայ:

Ա. Աւակերտ. — Բայց մանաւանդ Զեղ կը թափ թէ Պայծառակերպութեան՝ պէտք է հասկնալ Գեղեցկութիւնը:

Վարդապետ. — Ըսիք:

Միսա աւակերտներ. — Խորհուրդ մը ուրեմն Գեղեցկութիւնը ինքն ալ:

Վարդապետ. — Խորհուրդ մը՝ այո՛, որ աւելի խորին խորհուրդով մը պէտք է հազցուի:

Ա. Աւակերտ. — Այո՛, կ'երեւի, հասկացման օրէնքը Հոգեկան Աշխարհին մէջ:

Վարդապետ. — Այդպէս նիստականին մէջ ամէն ինչ իրմէ աւելի խոնարհով, տարեցանով կը բացատրուի: Հոգեկանին մէջ ընդհանրապէս Պարկայտի մը մէջ ամէն ճարի գիւրջը իրմէ աւելի վար եղողներուն դիրքով կը բացատրուի ու ի վերջոյ ամէն ճարեղեղն յատակին ուղղութեամբ: Գեղեցկի կառուցումի մը մէջ, ընդհանրապէս, իւրաքանչիւր ճարի դիրքը ու ձև մաքուր զարուած իւր արեւակաւոր ու հառաչանշունչին հանձնարէն եկող գեղեցկութեան իմաստի մը օրէնքով: Կոն՝ վասնզի, խորհուրդ գտնելին համար դրուած է և ոչ թէ գտնելի խորհուրդին համար: Այդպէս և խորհուրդներու ներառականութեան մէջ, խորհուրդ մը օտարական, զբաղան ինքնին համար անհատկութիւնը բան է. բայց մեր հոգեկան տեսողութեան համար ինքնայատուակ լայն մը անհուն Ահա թէ ինչն աւելի խորունկ խորհուրդ մը եկող այդ լայնով կրնայ ըլլալ որ նաեւ խորունկ խորհուրդ մը բացատրուի:

Ա. Աւակերտ. — Ըսել է Պայծառակերպութեան խորհուրդով պիտի հասկնանք Գեղեցկութեան խորհուրդը:

Միս առկներս։ — Ի՞նչպէս։

Ա. Առկներս։ — Ի՞նչ է Փայծառակերպութիւնը։

Վարդապետ։ — Ինչ որ իր թաղանթներէն էր՝ աստուածայինը, և որ էջեր երեւէր իր աշակերտներուն՝ իր մարդկային ամենօրեայ կերպարանքին վրայ, բայցառիկ, առանձին շնորհի պատճառ մը, կ'երևի յանկարծ իր վրայ անոնց պաշտօնային նայուածքներուն։ Այդ երկնային բընութեան գերագոյն լոյսին մէջ իր ամէն օրեաւն կերպարանքը մէկէն կը փառաւորուի. իբրև՝ այդ կերպարանքին բարձր տարրերը յեղափարծողն ձուլուէին. միանային, աւարտանային իրենց խորէն եղող այն լոյսին մէջ՝ հրաշափառեալ, հրաշափառեալ։

Ա. Առկներս։ — Ուրեմն Փայծառակերպութիւնը իր մարդկային կերպարանքին այլակերպումն է իր աստուածային բնութեան յայտնութեանը մէջ։

Ք. Առկներս։ — Բայց ի՞նչ կայ՝ այն բանին ու ֆիզիզկութեան մէջ։

Վարդապետ։ — Այնպէս ալ մենք՝ իրերուն, մարդերուն ու անոնց կեանքին, ու մեր իսկ անձին մտերիմ լինելութեան՝ առկէն ու մէջէն կ'անցնինք մտէն որ, անհաղթի՝ անոնց ու անոնց մասերուն խոր եղող թաքուն բայց իրաւունքն ու միակ էութեանը։ Այդ ամէնը մեր առօրեայ նայուածքին կ'երևի իրենց դուրսովը միայն. իրենց նիւթականութեանը մէջ միայն։ Այդ ամէնը մեզ կը հետաքրքրեն օտարաբար, մեր գործնականին հետ իրենց առնչութեանը մէջ միայն։ Ձանտնք կը տեսնենք առ հասարակ մեր զանազան պէտքերուն համար գործածելի, իրենց զանազան ծանրելով օգտագործելի իրք առարկաներ կամ էակներ, մեր տեսնական կամ ընկերային առօրեայ կեանքին հետ իրենց յարաբերութեանը մէջ։ Մէկ խօսքով՝ առօրեայ գործնականի մասին առօրեայ իրք տեսնանք ու կը մտածենք զանոնք։ Սա չափարք է՝ կը մտնուի, կ'ուտուի. սա՝ սոստեանի ծառն է՝ անկէ սա տեսակ տախտակ կը շինուի. սա ընթանի։ Ե՛ գործադրողները ան է. սա արարեցիւմ, վախճանիք։ Ե՛ ինչ անիք իրմէ։

Բայց բացառիկ պահերու՝ կրնան միամտի ու միեւնոյն ատեն այլապէս իրարափոխանց զառնալ մէկէն մեր աչքերը։ Կրնայ թուելու գործնականին, օգտակարին շահագրգռութիւնը մեր մէջ, անշահախնդիր զանալ մեր արամադրութիւնը ու, փոխարէն՝ ընդհանրապէս խորհրդաւոր շահագրգռութեամբ կրնանք լարուիլ. յանկարծ՝ այն ատեն մեզի կը յայտնուի այդ բոլորը ներթափանցող թաքուն կեանքը՝ Տիեզերականին մասնակից։ Ու այն ատեն այս բոլորը իմանալի լոյսով մը կը յայտնուի մեզի՝ ի ֆիզիզկութեան կը պայծառակերպուի։

Ք. Առկներս։ — Ի՞նչպէս կը տեսնանք զանոնց այդ իմանալի լոյսին մէջ։

Վարդապետ։ — Ոչխարն, ճառ ոչխարը իր խառնը փայլութեանը խորհրդաւոր մէջ, ծառը, ճառ ծառը իր կարծես մեզ հետ մտերիմ ետեւութեանը, իր ապրումին հանգարտ կշռոյթին մէջ։

Բնականին ու արարեցիւմը մեր ու մարդոց կեանքին ճակատագրական եղբորութեանը մէջ տեղ կ'առնեն. կը բանաստեղծանան։

Ա. Առկներս։ — Ի՞նչպէս թէ կը բանաստեղծանան։

Վարդապետ։ — Վասնզի Բանաստեղծները ու ամէն տեսակի իրական Արտեստագէտները այն մարդերն են որոնց մասնաւորաբար տրուած է մեզմէ աւելի խոր, աւելի ուժեղ կերպով մը իրերուն, մարդերուն ու անոնց կեանքին այդ տեսակի Տեսիլքը ունենալ։

Ա. Առկներս։ — Ինչպէս այն աշակերտներուն տրուեցաւ զինքը աստուածակերպուած տեսնել։

Միս առկներս։ — Մեզ կը թուի իմայ թէ՛ այո՛։

Վարդապետ։ — Մեր զբաղան գիտութիւնը կը շարունակէ՝ մեր առօրեայ գործնականութեան ուղղութեանը մէջ նկատել բնութեան իրերը, անշուշտ աւելի առաջ՝ երթալով։ Մեր գիտութեանը այսպէս՝ Բովանդակէն կը քակէ, կը առաւելանէ Էակները և ասոնցմէ անոնց ներկայացուցած երևոյթները. այս է իր վերացումը հոլովումը։ Ու աւելին՝ այդպէս Բովանդակէն իր վերացուցած էակները և երևոյթները նստկանութեամբ իրենց մասերուն կը բաժնէ զանոնք, իրենց տարբերային պայմաններուն կը վերածէ, ու այդ է իր վերլուծումը։ Կը գտնէ այսպէս մեր գիտութեանը թէ ինչնից կազմուած են, ինչ նիւթերէ բաղկացած են մեր տեսածները իր նկատուին է յետոյ տարբեր, պայմանները վերաբաղադրելով ըստ կամ, այսինքն մեր օգտակարութեան համար, մեր հարաբերութեան իր համար իր օգտուել շինել։ Այս է իր նամակները, քիւնը։ Ամէն ինչ ու էակ մարդուն, մեր գործնական ու զբաղան գիտութեան համար նիւթական տարրերէ բաղկացած նիւթայան մասերու գումար մը կը թուի, անհրաժեշտութեան, տրուած ըլլալով իր միտումը և իր մէթոտները։

Բայց անհ որ Արտեստագէտին հայեցողութեան առկն ամէն ինչ իր բուն և թաքուն կեանքը կը վերաքանէ. մարմնացեալ իմաստ կը գտնուի։ Արտեստագէտն ալ իրաւ կը զատէ, կը վերացնէ իր մը, էակ կը կամ անպրոք լինելութեան մը մնացեալ թանձրացեալ ամբողջէն. բայց այդ՝ կ'ընէ լաւագոյն կարենալ ըմբռնելու համար զանոնք՝ անոնց խորը իրապէս գոյ, ու անոնց մտերիմ էութիւնը կազմող՝ իրենց կենդանի իտիւթներն մէջ։ Որով և իրաւանշուի էակ ու անպրոք մը կապուի Բովանդակի խորքին օտարաբայ Տիեզերական խորհրդաւոր Գոյացութեան։ Արտեստագէտն ալ վերացուցած էակը կամ պարզում լինելութեանը կը նկատէ զայն բաղկացող մասերուն մէջ որով և վերլուծումը ըրած կ'ըլլայ. բայց այդ վերլուծումը չի նմանի գիտականին՝ որ անհրաժեշտութեան կը նիւթացնէ, կը զիականցնէ իր առարկան զայն իր բաղկացողի տարբերութեան վերածնելով։ Արտեստագէտին վերլուծումը կայ իբր միջոց մը գտնուած մասերը անոնց արտապետող, զանոնք իմաստաւորող ու կենսաւորող իրենց իտիւթներն մէջ լաւագոյն մացնելու, ուր այդ

մասերը իրենց իրաւցնէ կենդանի արժէքը պիտի գտնեն: Ու այս է Արուեստագետին համադրութիւնը: Ամէն իրաւցնէ արուեստագետական տեսիլք, այսպէս, իր առարկային զգայի թանձրութեանը մէջ մարմին առնող քնազանցակամ հասկնգործիւն մըն է ինքնին:

Ճարտու եղբերքիս սա նոճին, բուսարան Ձրաքեանին համար, իր կոնսան ծառերու վերացեայ տեսակի ստորեգելիքին տակ խորհուած, նոճիի օրինակ մըն է միայն, նոճիներու տեսակին բնականութեան օրէնքներով զոյ. բայց նոյն այս նոճին նոյն Ձրաքեանին բանաստեղծական հասկնգործիւնն պիտի երեւէր այս երեկոյնի ամբողջական իրականութեանը մէջ տեղ առնող իրաւցնէ, ազդող, սիրուելիք էակ մը, որ իր վերամարմնիկ բուռնէ, ճիւղերով ու տերեւքով՝ միասնութեամբ պիտի յայնուէր իրեն իր կոնսան մը, իր բառերով, աղուհնէ, կնդրկաբայ, կուսնոփով կեանքի մը որ խնկալի ազօթք մը կարծես՝ երկրէն կը բարձրանայ, այս իրիկուն, Անանցին անզգայեցեան մէջ: Պիտի երեւէր իրեն այս նոճին, այս երեկոյնն մէջ, իրբն Տիեզերական Անանց կեանքին մէջ մարմնաւորութեանը, մէկ պահը որ ռարիւնքէ աւելի երկանդորէ յարմար է խորհրդակնելու զայն:

Ահա այս նոճին, Սպիտակայի բացատրութեամբ sub specie aeterni, դիտուած: Բայց այդ հասկնգործութեանը մէջ կը ներկայանայ ան միևնոյն տանն բանաստեղծական իր այլակերպութեան մէջ վերջապետութիւն:

Ա. Ասակերտ. — Կը հասկնանք ուրեմն Բանաստեղծները, Արուեստագետները իրերուն, էականութեան, բնութեան ու կեանքի այդ տեսակին հայեցողական տեսիլքը տանցողներն են:

Վարդապետ. — Ու անոնք ժողոված են տակալին իրենց այդ կարգի տեսիլները այլազան նիւթեղեններու միջոցաւ աւարկայացնելու, մեզի զգալի դարձնելու կարողութեամբ. մեզի համար այդպէսով Գեղեցկութիւն ստեղծելու շնորհով:

Բ. Ասակերտ. — Ի՞նչպէս թէ Գեղեցկութիւն...

Վարդապետ. — Է՛՛ այն, բանաստեղծը բառայինքով, երաժիշտը զուտ ձայններով, նկարիչը գոյներով, քանդակագործը ու ճարտարագետը գիծերով, մակարդակներով կ'անգագան. ներքով մեզի նորէն քննարկել մը կուտան, իրականութիւն մը կը պատկերեն, բայց այդ նոր, այլազանգիւղ բնութեան մէջ սովորական իրականութեան ընտրուած կ'գործին մէջ ընդունուած են միայն այն տարրերը որոնք պիտի խօսելին՝ իրենց բանաստեղծներու, արուեստագետներու տեսիլքին մէջ, էականութեան, ու անոնց կեանքին իրր իմաստը, գաղափարական գոյացութիւնը բռնուած իսկութեանը մասին: Հարգաւոր արուեստի գործին մէջ այդպէս օշիւնէ, ոչ մէկ բառ, ոչ մէկ ձայն, ոչ մէկ շնչոտ, ոչ մէկ գիծ, գոյն ու ձև պիտի գտնենք որ օտար ու անտարբեր մնայ Գաղափարին. ամէն ինչ որ կայ հոն, կայ յանուն այդ Գաղափարին. անոր ամէն մէկ զգալի մասը իմանալին մէջ փոխադրուած է. ինչպէս իմանալին իշխած հոն զգալին մէջ, զգալի դարձած: Ու այս ինչ է Գեղեցկիւն:

Ա. Ասակերտ. — Ասոր համար է որ Արուեստագետը բնութենէն երեւոյթները միայն կ'առնէ, գոյն, ձև, ձայն ու կը ձգէ մնացեալը:

Բ. Ասակերտ. — Այո՛, կարծես որպէսզի աւելի ազատութեամբ զնն անոնց տակ իր տեսիլքէն իրին յայտնուած զուտ ուժեղէն, որդեղէն գոյացութիւնը: Ձանց անուում է հոն զգալի երկայնութեան տակ անոնց թանձրացեալ ռոփորական մարմինը, որպէսզի անոնց տակ աւելի ազատութեան տեղ առնէ ուժեղէն գոյացութիւն մը:

Վարդապետ. — Ճիշդ այդպէս: Եւ աւելին՝ այդ ընտրուած, իրր վերացուած տարրերը՝ գաղափարէն եկած ու գաղափարին կողմէ պարտադրուած նոր կարգի մը օրէնքով համադրուած կը գտնենք Արուեստի գործին մէջ. իսկէն մասին այլապէս պերճախօսող համեմատութիւններու մէջ վերադրուած, որդեղէն անտարբերութեանը մէջ:

Ա. Ասակերտ. — Ասոր համար է որ բնութեան կշռաքնները ու ցերեզնակութիւնները կը գտնենք հիմայ արուեստի յօրինումին մէջ այլապէս պայծառ, յստակ, իմանալի դարձած:

Բ. Ասակերտ. — Աւելի զո՞ւտ, կ'զօր է տիրական յայտնուող:

Վարդապետ. — Ճիշդ այդպէս: Եւ արդէ՛նքը ասոր, ինչ որ Արուեստագետը իրր խորհրդակնելու իսկութեան, Թաքուն ու սրբութեան կեանք, իմանալի եւ տիեզերական Մաքնութեան մէջ, ինչոյ յայտնազգացեր էր էականութեան ու անոնց ազդուութեան խորը՝ իր գործին մէջ՝ մտերմութեան փոխանցուած՝ կը գտնենք հոն երեւող բառերուն, ձայններուն, գոյներուն ու ձևերուն, անոնց մէջ կարծես ազատութեան շնչող ու շնչող լուսն իրբն, զանաւոր իմանալի շողիւններով լուսաւորող, զանաւոր իմանալի ուժով մը միասնեւորող, իմանալի ու Տիեզերքի Սիրտին, իրբն Առնածոյ շողիւնէն եկած սիրով մը կենտաւտող: Այդպէս է որ, կ'ըսեմ, Արուեստի գործին մէջ մեր առօրեային մաս կազմող բնութիւնը, անոր իրերը, էականները, անոնց կեանքը յայտնող եղելութիւններն ու լինելութիւնը կը գտնենք դարձեալ. բայց այս անգամ այդ ամէնը նորաստեղծուած են կարծես, գաղափարականին մէջ այլակերպուած: Պատահաբար զուտ Առնածոյային յաւերժական իտիներուն մասնակից դարձած, մէկ խօսքով ի Գեղեցկութեան պայծառակերպուած: Միւս պատկերներ. — Կը հասկնանք այս, հիմայ, ի Գեղեցկութեան պայծառակերպուած...:

Ա. Ասակերտ. — Ու, բանաստեղծին հետ խօսելով, հոն՝ (այդ արուեստի բնութեան մէջ) ամէն ինչ կարգ է միայն ու Գեղեցկութեան, Պերճանք, Անգործութեան ու Հեղափոխութեան(*):...

Բ. Ասակերտ. — Գերբերային պերճանք մը, անգործութեան մը ու հեղափոխութեան մը...:

Միւս պատկերներ. — Գայծառակերպութեան լոյսին մէջ յայտնուած:

Ա. Ասակերտ. — Այդ լոյսը սակայն ինչպէ՞ս կ'այցելէ մարդերու նայուածքին:

Բ. Ասակերտ. — Գլուխը Վարդապետը: Բացառ-

(*) Là tout n'est qu'Ordre et Beauté, Luxe, Calme et Volupté... (Baudelaire):

ռիկ մարդեր կան որոնց հայեցողությունն կը տրուի այդ լայն տեսնել առօրեայ իրականության վրայ ցախած ու զայն պայծառակերպող ու որոնց տրուած է զարգծող այդպէս ի գեղեցկուքան տեսածնին կրենալ սենեակ յետոյ արուեստի իրագործումի մը մէջ:

Ա. Ասակերտ. — Այդ լայն տեսանալու համար իրենց աչքերը պատրաստ են միշտ ու իրենց արուեստը իրը այդ սենեակը կատարելու կարողութիւն, հարստութիւն նայպէս՝ պատրաստ՝ միշտ. բայց ինչու էն կրնա միշտ ուսնենալ այդ տեսիլներէն, որով է իրենց վարպետութիւնը յաճախ զուր տեղը կ'ոպանէ իրեն համար եւեթ տեղեւոր ու զինքը շարժման հանդի այն խանդին որ այդ տեսիլէն պիտի զար իրեն: Յայտնի է որ այդ պահներուն Ռանաստեղծը ու Արուեստագէտը բանի մը կ'ոպանեն զոր ինքզինքնան տալ չէ իրենց մեղքը: Ճիշդ ինչպէս ամէն արուեստը ով պատրաստ նաւը կ'ոպանէ հոգեւն այն շանչին զոր ինքը իրեն չի կրնա տալ ու որ պիտի գայ ուսեցնել ու անդիմադրելի ու նշտադին մղումի մը զորուսթեմբը հանել զինքը զպատ ծափանէ:

Վարդապետ. — Կ'ոպանեն ներշնչումին. բառ մը չէ ան. ինչնէ ի վեր բոլոր խոր տեղեւորները գիտեն, անժառանգորեն փորձած են անոր գոյութիւնը: Առանց ներշնչման արդասարեք անտիպին՝ բոլոր կարողութիւնները — վարպետութիւն, տաղանդ կամ հանճար — ամառ կը մնան, բոլոր բարի կամեցողութիւնները ու հիգրը պարագրիւն. առանց անոր ծնած դործը՝ մեռելածին է: չի կրնա իրը կենդանի գեղեցկութեան արժէք անցնել ժամանակներուն: Արդ, ներշնչումը պիտի որուն որ մարդը ընդունել գայն: Այդ լայն ուրեմն ի վերջոյ շնորհ մըն է մարդոց, շնորհներուն գերագոյնը այս աշխարհի վրայ — Ու ոչ ոք գիտէ, ամենէն թէ ինքը թերեւ, ան որուն կրնայ այցելել այդ շնորհը, թէ ե"րբ պիտի գայ ան ու ո"ր կողմէն... Չ'սպասուած՝ կրնայ գալ. սպասուած, նոյնիսկ օրտագրիւն ըլլածացուած՝ չի գալ: Անոր գիմաց՝ մարդը կրաւարական է միշտ:

Ա. Ասակերտ. — Ճիշդ ինչպէս Այլակերպութեան լայն գերագոյն շնորհ մը նկատ այն երեք աշակերտներուն:

Բ. Ասակերտ. — Նիւնիւն ու Նորբուն ներշնչումը կ'աւանդ կը նմանի ուրեմն մեծ խորհրդագրածներուն Այցիլութիւնը կ'աւանդ. ունի՞ նայն բնութիւնը անոր հետ:

Վարդապետ. — Նայն բնութիւնը՝ անտարակայտ՝ Ներշնչումն թէ Այցիլութիւնն առաջ՝ մարդուն հոգին սպասուած, անկողութիւն, խառնվէ է համակ՝ ներշնչումին թէ այցիլութեան հետ՝ ամենազօր վտարութիւն մը ու ասով՝ վսեմական խաղաղութիւն մը կ'իջնէ յանկարծ նայն հոգեւն մէջ: Վտարութիւնն ու խաղաղութիւնը զօր կրաւարապէս կ'ընդադրին հոգին՝ հակառակ որ անոնցմով գերագաղապէս գործած կը դաւնայ ինքը: Որքան կարելի է հասկնալ միտքին: Յետոյն պատմածն, անհեք ամենքն ալ համաձայն են Վիպելու թէ խորհրդագրածացական Այ-

ցիլութեան իրենց պարզեւած պշնամին տեսնի՝ տեսակ մը անհուն ներկայութիւն կը յայտնուի իրենց, կարծես կուտայ ինքզինքը իրենց. կենսիք, սիրով ներգոր ու միանգամայն քաղցր լիութիւն մը՝ որուն մէջ կ'ընկուտի հոգին: Ինչ որ կը յայտնուի այդպէս, ամենաւն վիպաւթեմբը սիրով զայացուորին մըն է, սիրով էութիւն մը: Բանաստեղծը, արուեստագէտը աւելի երկրային, իրերային մակարդակի մը վրայ նայնը կ'ըզան ներշնչումին տակ, անոր լոյսովը կը տրուի իրենց տեսնել իրերու տօժարանն օտրուածքին կերպարանափոխութիւնը, երբ անհեք անի տեղ առնող միակ, իմանալի էութիւն մը յանկարծ կը ծծէ կարծես այդ իրերուն ու անհեք տարբերուն բաղմունքները՝ միակ իսկութեան մը մէջ, որուն լոյսին տակ կը հրաշափոխուի այդ տարբերուն տօժարական տեսանելի կամեմատութիւններն ու արժէքները. այդ անձնաթիւն ու նորբունի լոյսին մէջ կ'անդադարանան, կը միահառնին բոլոր տարբերը. քաղցաթիւնն է որ մի կ'ըլլայ ու միակ ներկայութիւն մըն է որ բոլոր այդ տարբերով կը յայտնուի: Ներշնչումն զանն է՝ ուր Գեղեցկութիւնը ինքնին կը յայտնուի բանաստեղծին, արուեստագէտին: Ինքը, բանաստեղծը մաս Տիեզերքին՝ ներկայ կ'ըլլայ Բաղաճնային Ներկայութիւն՝ մասի մը մէջ, որ իր անսխլին առիթ տուող իրն է կամ էակը ինքնին, ու որ հիմայ կ'երեւայ իրեն պայծառակերպութեան: Ներկայութիւն՝ գերագոյն ներկայութեան մը որ ինքզինքը կուտայ Տիեզերական սիրով մը մէջ. այդ շնորհուն ունեղիպութեան ներշնչումն: Գրեթէ նայն բանորդ պէտք չեղան խոսելու համար Այցիլութեան մասին:

Ա. Ասակերտ. — Այն ատեն ինչ տարբերութիւն ներշնչումին ու Այցիլութեան մէջ:

Վարդապետ. — Ըսի՞ աստիճանի, մակարդակի տարբերութիւն. ու նաև աղբիւրին: Ներշնչումը պիտի ըսի՞ տիեզերքին ներգոյ (immanent) անուամբայինն յայտնութեան շնորհք մըն է մարդուն, այցիլութիւնը անդրգոյ (transcendent) անուամբայինն:

Ա. Ասակերտ. — Միշտ շնորհք մը, վարձք մը:

Բ. Ասակերտ. — Բայց ոչ անհրաժեշտ վարձք մը:

Ա. Ասակերտ. — Ինչի՞ վարձք՝ ասկայն:

Վարդապետ. — Նախ անշուշտ չաւատքին:

Ա. Ասակերտ. — Այսինքն:

Վարդապետ. — Այսինքն հոգեկանին օտուգութիւնը ունենալու կարողութեան ու արամագրութեան:

Բ. Ասակերտ. — Այլակերպելու, հաւատարար, այդ տեսնելուն շնորհք իր աշակերտները:

Վարդապետ. — Ու մարդոց մէջ ալ համեմատայնութիւնը հաւատքի կարողութիւնն է:

Ա. Ասակերտ. — Այսինքն Բանաստեղծը, Արուեստագէտը, Խորհրդը շնորհք, Սարքը անհեք են որ հոգեկանին ներկայութեան կրնան ու տրամադրի՞ր են գաւառելու:

Բ. Ասակերտ. — Ու աչք ունի անոր համար:

Վարդապետ. — Անշուշտ: Արեւուն լայնը չի յայտնուի կոյրերուն. ու իմանալի լայնը հոգեկան կոյրերուն՝ մանաւանդ անհեք որ կամաւոր կոյրերն են անոր:

Բ. Առակները. — Բայց հաւատաքը կը բաւէ որպէսզի շնորհուի ճեւիւղը:

Ա. Առակները. — Կարողութիւնը չի բերեր ինքնին ներշնչումը:

Վարդապետը. — Պէտք է դուռն Եւ Սէրը, այն Սէրը որով սիրողը դիտէ մտնալ ինքզինքը՝ յայտնադէ ներկայութեան յանձնուելու համար: Կը խորհիմ թէ գէպի իրենց Վարդապետը սիրոյ յորդումի մը պահուէն էր որ ընտրեալ երեքը՝ տեսնէ զինքը պայծառակերպուած:

Ա. Առակները. — Ու հետեւաբար ալ Արտաւաճապետին ներշնչումը կրնայ դալ միայն Պղատին յատկանշած Սիրոյն մէջ:

Վարդապետը. — Ստուգուի:

Բ. Առակները. — Կրնայ գալ... բայց կրգոյ՝ Վարդապետը. — Այդ՝ Ներգալ իորհուրդն է ինքնին. ոչ ոք պիտի մտնէ անկէ ներս:

Բ. Առակները. — Հաւատքը ու Սէրն ալ եւ դիտած որ զերծ չեն անձկութիւնէ: Սղեակաճապետը չի դադարէր աննշմարտ կեանքին մէջ, ուր հաւատացողին չեն խնայուիլ տարակոյտի մարմնները ու սիրողին՝ իր սիրոյ առարկային՝ երբեմն անհուն պապակը: Վկայ մեր նարեկացին:

Ա. Առակները. — Բայց ներշնչումը երբ դուրսէ այդ եղեակաճապետին՝ Սղեակաճապետին հոգիայն ինչ որ Արիւստոթէլ զարաւորեալ կը հռչէ:

Վարդապետը. — Ճիշդ, հիշէ՛ք. ու զարաւորեալին վերին տեսակը մեր կրօնքին որովհետեւ ու խառնացած Միխիմարափոխին է. այն՝ զոր շօղին խառնայ, Սուրբը: Որ չէ մտաւցումը մասին, ինչպէս հետեւին որոնք միշտ պիտի ըլլան մարդուն հետ այս աշխարհին վրայ, այլ որ առեց փրկանքը պապին է, պայծառակերպումը վերին սրակէ Հրեանքի մը: Ներշնչումին մէջ ալ Արտաւաճապետը չի մտնար զգալի իրերը բայց աննշմարտ ինչ ինչ արտաբանութեան յայտնուած պահուն իսկ, անոր իր ճեւիւղը իր հոգւոյն պարապը կը լեցնէ Լիութեանքը մը որուն միւս տեսակն է Ուրախութիւնը: Տիեզերական էին մեր մէջ հասեցած ջաղջրադոյնն ու լիմադոյնն հաղորդութիւնը՝ հաւատքի՝ նշանաբանը:

Ա. Առակները. — Վաղը ուրեմն, Ի թեղեկութեան Հրեանքի տունն է միանգամայն:

Վարդապետը. — Ճիշդ խոսեցար:

Վերջապէս շատեց մարած էր արդէն, բայց անկէ արձագանք մը, այլապէս չառաջոյն՝ կը շարունակուէր հիմայ իրենց ներսը: Գաղափարները կը բացաժառէին իրենց ներսառար, պատանին հոգիներուն երկինքին մէջ, անասելի լոյսի մը ներկայութեամբ լուսաւորուած՝ ամպերու նման: Պայծառակերպուած գաղափարներուն ներերկինք մը իբրեւ թէ բացուած ըլլար իրենց մէջ:

Ա. Առակները. — Աղէկ է այստեղ, այս երեւոյ՝ վարդապետ:

Բ. Առակները. — Այս լեռը ներշնչող է կարծեալ, այս երեւոյ՝ վարդապետ:

Ա. Առակները. — Գիշերը մեծ աստղերով պիտի ըլլայ: Գեղեցիկ պիտի ըլլայ. աւելի վեր ելլենք գէպի լեռը:

Միւս առակները. — Աւելի վեր ելլենք գէպի լեռը, հոն մնանք:

Վարդապետը. — Վրան չուրեմ, պէտք է շարունակենք մեր ճամբան, անպարկեշտ:

Գ. Ռ. ՓԵՐՓԵՐԵԱՆ

ՄԱՏԵՆԱԽՕՍԱԿԱՆ

Ս. ՊԱՏԱՐԱԿԱՅԻ ՆԵՐԿԵՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Պողոսական եղանակներ), Հաւաքեց եւ դաժանեց Բաղաձայն խոսքի խոմար, Հ. Մովսէս Վ. Սրապեան. Վիեննա 1936, 40 էջ 40, զին 8 զուլից. ծե.

Ժամանակէ մը ի վեր, Վենետիկի և Վիեննայի Միխիմարեանները — որոնք մէջ չեն պակսիր պատրաստուած մասնագէտներ — սկսած են երաժշտական դարձեր ևս կրատարակել:

Վերջին տարիներու ընթացքին, այս ուղղութեամբ առաջին քայլն առնողը եղաւ Հ. Ղեւոնդ Վրդ. Տալեան, իր սեկայք Հաւատացեալքն ու, որուն յանդուգն մէկ նտրութիւնը (քառարգ ձայներու դրութիւնը) առիթ ընծայած էր մեզի արտայայտուելու Վիեննայի նայն այս սիւնակներուն մէջ (տե՛ս 1934 Յունիսի թիւը), եւ քննադատելու դայն՝ իր ոչ-հայեցի հանգամանքին համար: Գործը — Սուրբ պատարագի երգեցողութիւնները — զոր հանրութեան կը ներկայացնէ տարւոյ Հ. Մովսէս Վրդ. Սրապեան, երկրորդն է Միխիմարեաններու երաժշտական կրատարակութիւններէն, որուն իսկական արժէքը գնահատելու համար, աւելորդ չհինք նկատել յետադարձ ակնարկ մը նետել զինք կանխող երկասիրութեանց վրայ, իրեն տալու համար արժանի տեղը նախորդներուն բացած շարքին մէջ:

* * *

Մեր մէջ Սուրբ Պատարագի երգեցողութիւնն առաջին անգամ ներդաշնակողն եղաւ Քրիստոսափոք Կարա-Մուրաճ (ծն. 1854 * 1905), Հաղիւ քառացած երաժշտական թերի գաւառաբանութիւն մը, անիկայ սկսած պայքարիլ այն խմբակին գէմ որուն սկզբունքն էր մէկ ձայնով երգել՝ ճշմանի որ Աստուած մէկ էր: Կարա-Մուրաճ իրեն նշանաբան ըրաւ Բաղաձայնը տարածել, հակառակ իր գէմ յարուցուած անաւոր հայածանքին. որմէ ազատ պիտի չմնար նաև Կոմիտաս Վարդապետ տարիներ ետքը: Իր պատարագը աղքատ է ներդաշնակութեամբ, և զուրկ՝ գեղարուեստական ար և է շնորհէ, քանի որ առ այդ թալու-

տու՝ չէին իր պատրաստութիւնն ու այն միջավայրը՝ ուր անիկա ապրեցաւ:

Անելի բախտաւոր եղաւ իր ժամանակակիցն ու հակահակորդը Մակար Եկմալեան, որ թէև արժանի չէր ևս ժողովրդային այն համակարանքին՝ որուն ուսուցիչ եղած էր Կարա-Մուրզան, և սակայն, իր կողմէին ունեցաւ իր տաղանդին սքանչացող բարձր մտաւորականութիւն մը: Ուսած Բեթերպուրկի երաժշտանոցը, իր բովանդակ գործունէութիւնը սահմանափակեց Թիֆլիզի մէջ, ուր տարիներ շարունակ դաշնաւորեց այն պատարագները որոնք, 1896 ին Հայքցիկ տպագրութեան Գրիգոր Մեղուեանի մեկնաստութեամբ (*): Եկմալեանի դաշնաւորած պատարագները եւրոք տեսակ են, ւս. եռաձայն՝ արական խումբի համար. Բ. ֆառաձայն՝ արական խումբի համար. և Գ. ֆառաձայն՝ խումբի խումբի համար. որոնց մանուկն մէջ ջնանցած է պահել ներդաշնակութեան պարզութիւն մը, խառնափնդով ամէն chromatisme և modulation: Իր պատարագները — բոլորն ալ նոյն ռոմով ներդաշնակուած — հակառակ իրենց ինչ ինչ թերութեանց՝ յաղթանակի կոթողներ պիտի մնան հայ եկեղեցական երգի ներդաշնակութեան պատմութեան մէջ:

Արեւմտահայերը արեւելահայերէն ետքը սորվեցան բազմաձայն երգելու արուեստը: Հակառակ 1862 ին Կ. Պոլսոյ մէջ հիմնուած երաժշտական ընկերութեան գոյութեան, Կարա-Մուրզան էր որ առաջին անգամ 1887 ին բազմաձայն երգը հնչեցուց պոլսահայ բնակիչներին:

Հագեւոր երգերու ներդաշնակութեան գործը, սակայն, վերապահուած էր երաժշտագէտ Լեւոն Ձիլիկիրեանին, որ Թրքահայոց մէջ առաջին պատարագը դաշնաւորէ: Աշակերտ՝ Չուհանեանի և Թաշեհանի, թէև երաժշտական համեստ գիտութեամբ միայն սպառազինուած, անխնայ սկսաւ ներ-

դաշնակել իր զոյգ պատարագները. ւս. եռաձայն արական խումբի համար և Բ. եռաձայն խումբի խումբի համար. որոնցմէ առաջինը 1931 ին հրատարակուեցաւ (վիմաւար) Երուսաղէմի ժառանգաւորաց վրձին և Ընծայարանի գործածութեան համար: Ձիլիկիրեան տարիներ շարունակ սրբագրեց իր գործը, և այսօր, եթէ Կոմիտաս Վրդ. զայն քննելու վերստին պատահութիւն ունենար, վստահ էնք որ անելի համոզուածով պիտի արտասանէր զէլի մի բանի կը նմանին իր վճիռը:

Վերջապէս, եկաւ Կոմիտաս Վրդ. իր դաշնաւորած հոյակապ պատարագով նշանաւոր դարագործի մը բանագու հայ երգի ներդաշնակութեան պատմութեան համար: Իր առաջին տարիներուն, ինք ևս փորձեց դաշնաւորել հայ երգը եւրոպական բարդ արուեստով մը, որուն արգիւնքն եղաւ իր առաջին համերգներուն անյաջողութիւնը: Կոմիտաս չլսեալստեցաւ սակայն: Ճաւադին մաքառումներէ յետոյ, անիկա որդեգրեց վերջապէս contrepointique դրութիւնը, որով պիտի կարողանար յըստակորէն երևան բերել մայր եղանակին իսկական ոճն ու նկարագիրը. քանի որ դաշնաւորութիւն բուն եղանակէն իսկ կը բղխէր: 1933 ին, Հայկազն Վարդանեանի ծախքով հրատարակուեցաւ իր պատարագը, որ թէև կիսաւարտ — քանի որ վաղ դապետը չէր ըսած իր վերջնական խօսքը անոր մասին — և սակայն անգերազանցելի գործ մը պիտի մնայ առ յաւէտ:

Տակաւին ունինք հնդկահայոց պատարագը, զոր աշխատասիրած է եւ հրատարակած՝ Օր. Էմի Աբգարի Գործին անգլերէն յառաջարկածին համաձայն, այս եղանակները Այրարատեան նահանգէն Պարսկաստան կը բերուին Բէզնազարեան Թաղեոս Եպս. ին շնորհիւ, որոնք ապա իր աշակերտներուն միջոցաւ Հնդկաստան փոխադրուելով կը ձայնագրուին եւ չքեղ տպագրութեամբ կը հրատարակուին Օր. Էմի Աբգարի կողմէ: Նոյն այդ յառաջաբանէն կ'իմանանք որ այդ եղանակներուն դաշնաւորման գործը վստահուած է անգլիացի երգչահահար Ernest Slater-ի, որ սակայն առանց ըմբռնելու անոնց հայեցի նկարագիրը, զանոնք ներդաշնակած է եւրոպական ամենատափաւ դաշնաւորումով մը

(*) Ժամանակագրական կարգով, Եմիլյանի այս հաւաքածոյին տպագրութեան տարիներ առաջ տեղի ունեցած էր հրատարակութիւնը՝ Les chants liturgiques de l'Eglise Arménienne (հովանաւորութեամբ Վենետիկի Միսիթարեաններուն եւ աշխատասիրութեամբ Pietro Bianchini) որուն ոչ հայեցի նկարագիրը նկատի ունենալով, անեղղո համարեցին հայկական պատարագներու շարքին մէջ իր իշխատակութիւնը:

վերջին տարիներու ընթացքին, Պուլսոյ մէջ մեծ ազմուկ հանեց Ձուլահանանի Fa mineur պատարագը, և Փարիզի մէջ՝ Նշան Սերգոյեանէ հեղինակուածը. որոնց երկուքին մասին եւս պիտի չկարենանք արտայայտուիլ, քանի որ զանոնք չուենիք մեր արամադրութեան տակ:

Ուրեմն այս եօթ պատարագներուն վրայ ութերորդ մըն ալ կ'աւելնայ այսօր, շնորհիւ Հ. Մովսէս Վրդ. Սրապեանի ջանքերուն:

* * *

Քիչ առաջ, հրեայական պատարագներու հարեանցի բաղդատութիւնը կ'ընէինք, անոնց յարաբերական արժէքները որոշելու համար, քաղվածայնութիւնը միայն ընտրած էինք իբր չափանիշ:

Հ. Մովսէս Վրդ. Սրապեանի այս գործին մասին աւելի խղճմիտ քննութիւն մը կատարելու և աւելի հանգամանօքէն խօսելու համար, աւելորդ չենք համարիր հետեւեալ երկու կէտերուն նկատառումը, զաշնաւորման հարցէն առաջ:

Ա. Կազմութիւն և փոխադրութիւն. — Մեծարգոյ Հայր Սրապեան, յաւէտ գովելի նախանձախնդրութեամբ մը, չէ փորձած նոր պատարագ գրիլ, այլ բաւականացած է միայն Պուլսոյ թեմին մէջ սովորաբար երգուած եղանակներով: Իր հոգածութիւնը այնքան մեծ եղած է եղանակներուն հարազատ և իսկական ոգին դուրս ցուցնելու համար որ, չափ խղճմիտ ընտրութեամբ մը կատարած է այն թեթեւ բարեփոխումները, որոնցմով ուզած է փրկիլ տիրացուներու ծեփծեփող բերնին մէջ այնքան չարշաբուած և իրենց ոգին ու նկարագիրը կորսնցնելու վտանգին ենթարկուած Պուլսական այդ եղանակները:

Բարեփոխել կը նշանակէ մեր եկեղեց. երաժշտութեան ոգւոյն համաձայն պարզել և կրկիլ այն ծանրաբեռնումները որոնք ժամանակի ընթացքին պատռաստուած են հոն օտար երաժշտութեան մը կողմէ:

Այս (ծանր) երգումը մասնորոն (թիւ 1. 3. 11. 16.) նկատմամբ մեծարգոյ երաժշտագէտին կատարած գտումի գործը մեծապէս յաջողած է. վասնչի ունոնք չեն այլևս ճիւղացուլան շրջանին (ամբողջ ԺԹ.ԸԳ

դար) պատկանող եղանակներ, այլ կարծես, Կոմիտասեան շունչ զգեցած՝ սովորական երգերէն վեր կը բարձրանան յուսեցելու և տաքցնելու համար հաւատաւոր սիրտերը:

Փառով սակայն չափաւոր երգուած մասերուն, Հայր Սրապեան կարծես թիրաքած է խիստ արուեստագէտի իր պարտականութեան մէջ. թոյլ տալով որ եղանակային քանի մը անճշակ գիծեր իրենց ներկայութեամբ արգելք հանդիսանան իր գործին սկստաբեալ և «անթերի» հնչակումին: «Սուրբ Աստուած»ը (թիւ 6.), զոր օրինակ, որ մեր գիտցած եղանակներուն վրայ առաւելութիւն մը ունի երրորդ անգամ երգուածին փոքր բայց շատ ճշակաւոր մէկ զարաւելութեամբ, կաթուղիկ դաւաններին պատշաճեցնելու ճիշդ պատճառաւ տեղի տուած է քանի մը անհաճոյ ձայնամիջոցներու, ինչպէս

 n qor surp h

որոնցմէ դուրս կարելի պիտի ըլլար խօսափել եթէ վերջին

 n qor m h
 րապէս կիրարկուէր նաև առաջիններուն համար ևս: Դարձեալ ճիշտագէտ 'ի մէջը (թիւ 14), որ Զիյինկիրեանի պատարագին մէջ գտնուածին (տե՛ս էջ 16, տպ. երուստագէտի) մէկ փոփոխակն է, Հայր Սրապեանի ճարտար գրչին տակ քիչ մը ևս կրկուցելով՝ այս պատարագին վրայ պիտի աւելցնէր նոր առաւելութիւն մը ևս:

Թիւ 25. — ՁԱՄԷՆ և ընդ հոգւոյդ քում — անձնական հեղինակութիւնն է հանգուցեալ երաժշտագէտ Լիւսն Զիյինեանի: Մեծարգոյ Հայր Սրապեան եթէ տեղեակ ըլլար այս իրողութեան, վստահէք թէ հեղինակին նկատմամբ յարգանքի իր տուրքը սիրով պիտի ընծայէր, անոր անունը գնելով իր հեղինակութեան վերս:

Շահեկան է նմանապէս ճաշակուածը, որուն 2. 3. 6. և 7. թիւերը քաղած է Հայր Սրապեան՝ Արսէն Արքեպօս. Այսլըն-

մար. Թէև կան նաև եռաձայն (Թիւ 27) և երկձայն (Թիւ 2) կտորներ ևս:

Այսմէն իսկ ըսենք թէ արևմտեան ներդաշնակութեան կանոններուն գիտութիւնը բաւական չէ հայ երգին տալու համար լաւագոյն և հարազատ դաշնաւորում մը: Հայր Սրապեան մեծապէս յաջողած պիտի ըլլար յիշաւի այս գործին դաշնաւորման մէջ, եթէ երբեք գիտնար ամենագոյն կերպով ձերբազատիլ այդ օրէնքներէն և իւրաքանչիւր եղանակին տալ իր ոգւուն համաձայն դաշնաւորում մը:

Ծանր երգերը, զոր օրինակ, դաշնաւորում են այնպէս՝ ինչպէս չափաւոր երգումները, որոնք նկարագրի իրենց տարբերութեամբը, իրաւամբ պիտի պահանջէին տարբեր դաշնաւորում մը: Նմանապէս, նոյն ուս կտորներուն մէջ փափաքելի էր որ մեծաբոյ Հայր Սրապեան գիտնար կիրարկել ներդաշնակելու այն նոր ոճը՝ զոր առաջին անգամ Կոմիտաս փորձեց և յաջողեցաւ:

Տակաւին մեր հոգեւոր երգերու պարագային, պէտք է զգուշանալ եղանակի կիսաձայններէն տարբեր կիսաձայններ (modulation) գործածելէ, որոնք եղանակին ոգին եղծելու միայն կը ծառային:

Բայց հակառակ մեր այս գիտողութիւններուն, իր ամբողջութեանը մէջ գնահատութեան արժանի է այս գործը, որ մանաւանդ քանի մը կտորներ (Թիւ 11, 25, 30) «Յաւելում»-էն Թիւ 5 իրենց պարզութեամբ հանդերձ չքեզ կը հնչեն:

Որոշադեմ

ՊՍԱԿ ՎՐԻ. ԹՈՒՄԱՅԵՍՆ

«Բարոց կասարեւոյսիւնը այն քանին մէջ կը կայանայ՝ որ մտդ կարեւնայ իր կեանքին մէն մի օրը այնպէս անցընել որպէս թէ վերջինը պիտի ըլլար ան. ու այս՝ առանց վրդովելու, առանց վեհերոտելու եւ առանց կեղծելու»:

ՄԱՐԿՈՍ ԱՌԵԼԻՈՍ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՀԱՐՑԵՐ

Երեւանի Պետական Համալսարանի ուսուցչապետ Հրաչեայ Աճառեանի եօթնհատոր վիթիսարի «Արմատական Բառարան»-ին գտնէ լսողի ծանօթ է մեր գրասէր հասարակութիւնը: Նա կը պարունակէ հայերէն արմատներուն ինչ իմաստով և՛ Թրքերէն գործածութեամբ ըլլալուն մասին բազում յիշումներ, եւ անոնց շատ մը նմանակները գնահատան օտար լեզուներէ, իւրաքանչիւր տառերով: Յաճախ միայն մէկ արմատի մասին բացատրութիւնները էջեր կը գրաւեն: Շատ անգամ անպատշաճ թաղարմարներու նկատմամբ կը կարգանք — պողպատի թաղաւոր, լուցկիի թաղաւոր և այլն. հայերու մէջ ալ կան քարիւղի իշխան, պղնձի թաղաւոր ևս: Ամենայն իրաւամբ՝ Փրոֆ. Հ. Աճառեան ալ կրնանք կոչել Հեղուա-Բանասիրութեան Թագաւոր, որ իր մի քանի տասնեակ տարիներու պրպտութեան արդիւնքը խոստացեր է «Արմատական Բառարան»-ի աւելի քան տասնեակ հազար էջերում, և ապակետիպ հրատարակած է ձեռագիր (այլապէս կարելի չէր արդէն, քանզի Թրքերէն տպարանն է որ բազմալեզուան տառեր աւելի, և միթէ կա՞յ բազմալեզուագէտ գրաշար), շնորհիւ Հայաստանի Պետական Համալսարանի ընտելած միջոցներուն: Կարծեմ այդ «Արմատական Բառարան»-ը իր տեսակին մէջ եզական է ամբողջ միջազգային գրականութեան մէջ, այնպէս որ Փրոֆ. Ֆրետերիք Մաքսիւս մը կ'ըզձայն ման աշխատասիրութիւն մ'ունենալ Ֆրանսերէնով ալ: Անկէ միայն քանի մը էջ գրել կարենալ իսկ մեզի համար իրական փառք պիտի նկատէինք: — Յետոյ թէ վաստակաւոր ձեռնհաս բանասէրը, և գրասէր հասարակութիւնը պիտի ներեն հետեւեալ մի քանի յիշեցումներու, զորս խոնարհաբար թելադրական կը նկատուի, յիշեալ բառարանին Ա. կտորը քանի մը ժամ թղթատելու առիթը աւնենալէս վերջ, շնորհիւ Պէյրութի Ֆրանս. Համալսարանի ներքուն ուսուցիչ Հ. Յ. Միտի

հանի յօժարակամ ազնիւ ձեռնառութեան:

1. — Ազորանք (գիգուած ուղի) կտարելի է համեմատել քակորի հետ:

2. — Ազոր (պահպան, վերակեցու): Արդեօք — որ յանգը որեւորին եղակին չէ՞, որով բառը կը նշանակէ ազանող մարդ, ոչ թէ անկայուն թափառաշրջիկ, այլ հազուաժամ պատրաստ կիցող:

3. — Ազուգայ բառը յունարէնէ կամ ասորերէն առնուած է կ'ըսեն լեզուաբանները: Բայց ծանօթ է որ նախահայերը, մինչեւ նախապատմական ժամանակներէն, շրտ ճարտար էին ուղղման կերպիւր գործածելու մէջ — ջրմուղ, ազուգայ, փող-րակ, ջրանիւ, ջրանցք: Նոյն իսկ աշխարհի առաջին երկաթէ ջրորի խողովակը Հայաստանի հողին վրայ շինուած է Ուրարդացի Մենուան թագաւորին կողմէ, երկաթին դեռ սուղ եղած օրերուն: Լաւագոյն չէ՞ համեմատել մեր խողովակը եւ խողովակը Բաբելոնին հետ: Յիշենք նաեւ լատ. aqua = ջուր:

Տեղին է յիշել նաեւ «զգաթ» բառը զոր ասորերէնէ եկած կը համարեն: Անոր համարման չէ՞ն միթէ մեր «զգել, գզուլ-տիլ, կիզն, գզիկ-գզիկ ընել, գզոց» (բարդ գզելու սանրով), եւ նոյնիսկ «զգէ ու գզիր, բաւոր»: Նախաձեռնաստի մէջ ոչխար ու բարդ չկային միթէ: Ասորերէնին աւելի առաջ գրուած ըլլալը հայերէնէ՞ն՝ դեռ չի նշանակեր թէ մեզմէ առաջ ունէր այս կամ այն բառը, կամ մենք անկէ փոխ առած ենք:

Դիտողութիւն մը. — Ստուգաբանութեան մէջ մեր լեզուաբանները ցարդ երկու ծայրայեղութեանց վրայ ցատկորտած ըլլալ կ'երեւին յաճախ: Առաջ՝ Ազամն ու Աստուած անգամ հայերէն կը խօսեցնէին... իսկ յետոյ հայերէնին՝ իւրայայտուով բառ աւանդու իրատունքն իսկ զլացան: Այսինչ կամ այնինչ հայ բառին նմանահունչ բառ մը իմացա՞ն այս կամ այն լեզուին մէջ՝ անմիջապէս պատգամեցին թէ հայր փոխ առած է յոյնէն, ասորիէն, պարսիկէն... նոյն իսկ հոթենթութէն... ընդհանրապէս անսեւեւով թէ այդ բոլորն ալ կրնան ծառանգած ըլլալ միեւնոյն մայր ցեղէ մը:

4. — Ալիկ (անասունի կեր), ալիկ (սնուցանել). Բանծանօթ նորագիւտ բառը կը կոչէ Աճառեան, Չէ՞ կարելի զուգորդաբար յիշել ալիւր եւ աղալ բառերուն արմատները:

5. — Ախտիք (մրուր, դիրա): Համեմատե՛ք ճիշդն:

6. — Ախոնդ (ստամոքս, փորոտիք). յիշել նաեւ «արգանդ»:

7. — Ախորժին զուգորդաբար յիշել պրսկ. «խօշ»:

8. — Ախցիփիսց (թուլամորթ, վարքով անկարգ), արդեօք «Եղծոխն սաստկացածն ու կրկնաւորը» չէ՞:

9. — Ած (ծիլ, ընծիւղ). զուգորդաբար յիշել «ածու»:

10. — Ահ, արհ(աւերք). խիստ հաւանաբար բնածայն են:

11. — Ազաղակը յունարէնէ փոխառութիւն կարծուած է յաճախ. ինծի կը թուի թէ սխալ է այդ. բնածայնի երեսթի ունի լիովին. համեմատե՛ք «յեղյոզել, վրձելու, աղէ՛, աղմուկ, աղթք, աղիւս, պաղաւտանք, աղաւանք, ախ, ահ, եղանակ, եղերամայր, եղմուկ, ողիկ ողիկ լալ, ողորքել, ուղտ» որոնց բոլորին ալ հիմնական բաղաձայնը զ(լ) է: Բառերուն ծագումը բնական է որ ճիշին ու բնածայնին մէջ ըլլայ: Ատկէ զատ յունահունական կամ յունահունական բառերը հայերէնի մէջ — ապ մասնիկը չեն առնիր: Ախալց. բարբառին մէջ աղաղել է լալ, կանչել:

12. — Ազամուղ (չատ ոլորուն). մող = ծուռ: Գուցէ աղ = ալլ: Յիշել նաեւ մողի, մոլորիլ:

13. — Ազան = ազնուական, իշխան: Յիշակցել պրսկ. աղա:

14. — Ազանդ, հմտ. «այլանդակ»: Այլանդ = «այլարդ» (Արդ = ձեւ):

15. — Ազանդեր. յիշել՝ «աղու, աղալ»:

16. — Ազանեալ (ի բացեալ եղեալ): Հմտ. «հանել»:

17. — Աղապրեալ (թացեալ): Աղը խոնաւաքաշ նիւթ մ'է. իսկ ապուրը ջրոտ կերակուր է. պրսկ. ապ = ջուր:

* * *

Վենետիկի Միտիթաքեաններէն բաղաժարիւն ուսումնասիրող Հ. Վարդան Վ. Հացունի 1933ին հրատարակեց «Ուղղաձորութիւն եւ Առոգանութիւն Հայերէնի», հմտալից երկասիրութիւնը, արդիւնք՝ հայերէնի ուսուցչի քանի մը տասնեակ տարիներու իր պրպտումներուն եւ եզրակացութեանց:

Այդ երկին արժէքաւոր մասերուն քով, Հ. Վ. Հացունի զժամանակաբար խոսեցի

պնդումներ ալ ունի, որոնք եթէ հասկնալի են ձեռնհասներուն՝ սակայն անմատչելի կամ գէթ խրտչիլի են ժողովրդին, մասնաւոր աշակերտին: Ահա մի քանիսն առանցմէ:

18. — Հայկաբան վարդապետը կ'ուզէ որ գրենք հայերենի, թուրքերեններ, են: Բայց հարկ է որ նկատէ թէ արդի շնչոտով ու հնչուտով բառամիջի եւ եւ ե իրարմէ տարբեր չեն: Ուրիմի ինչ հարկ կայ ընդունուած եւ հետեղական սովորութիւնը փոխել, ու խրտուցիլ կաշկանդում մը պարտադրել հայերէնը սովորել կամ գործածել ուղղանքուն, քանի որ ընդհանուր (եւ արամաբանական ալ) կանոնն է թէ յոգնակիւ եւ հոյովման ձեւերուն մէջ տառերը չեն փոխուիր՝ եթէ հնչուում չի փոխուիր: Եթէ իր պնդած կանոնը ընդհանրացնենք՝ այն ատեն պիտի գրենք օրենք, շնք, աննք, միջնաք պարարը միայն կը սովորեցնէ գրել օրինք եւայն, ըստ ընդհանուր եւ բանաւոր կանոնին:

19. — Նոյն կանոնը կրնայ հերքել նաեւ բանավեճ՝ բանավիճիկ գրելու իր առաջարկը:

20. — Կ'ըսէ թէ խաղաղիւնը ղը խէն յառաջ եկած է նախորդ ճին ազդեցութեամբ: Ատով ենթադրած կ'ըլլայ թէ արմատն է խիթ: Սխալ է. արմատը խտիղ է, ուրկէ ունինք ակնախտիղ:

21. — Կը ժխտէ ամօթըւած ձեւը եւ կը սրբագրէ ամօթխած: Սակայն բուն ձեւը ամօթխած ըլլալուն՝ առաջին ձեւն է որ ընդունելի է, և եւ ղ լծորդ ըլլալուն պատճառաւ: Կը պատճառարանէ թէ նախորդ քի ազդեցութեամբ է որ ղը խ կ'ըլլայ: Իբրեւ է որ ընդհանրապէս ճիշդ է իր նկատողութիւնը թէ բառի մը մէջ բաղաձայնի մը այս կամ այն առաւելանով (նուրբ, միջակ, թու) ներկայանալը կախում ունի անոր նախորդ եւ յարակից բաղաձայնէն: (օրինակ՝ ղի ազդեցութեամբ է որ յաջորդը ք կ'ըլլայ ոչ թէ դ. մաղթիլ, թուղթ, Գողթն):

Բայց ղիտիլի է թէ այս կանոնը արմատն բառերու մէջ է, ոչ թէ բարդ կամ ածանցեալ. կ'ըսենք ճողորմ, քանզի բարդ է, ղ եւ ղ նոյն արմատ բառէն չեն:

Ճիշդ այդ պատճառաւ է որ իր առաջարկած ջաղջախն ալ ջուրը կ'իլնայ (փոխանակ ջախջախ կրկնաւորին, որ հասկընալի եւ բնական է):

Հայունի վարդապետ ինք իրեն կը հակասէ այս տեսակէտէն, երբ կ'ընդունի, օրինակի համար, շաջիսս ձեւը, թէ եւ ուղիղը ղը է. կամ երբ կ'ընդունի թէ, հակառակ նիւ ուղիղ ձեւին (թեփ, եփել, լեփ), խաբեայ գրելու է, որ խաբ արմատին պիտի. կրկնաձեւն յառաջ եկած է:

22. — Փծկելը փցկել կը սրբագրէ, արմատը կարծելով սփցուեն: Սխալ է. Արմատը սփծոն է, արմէ ունինք նաեւ փծիկ, փծկութիւն, փծանք եւայն:

23. — Շիտակը ցաթիլ է կ'ըսէ, այլ ձեւերով գրելը սխալ է: Բայց հարկ է ղիտիլ թէ արմատը ցցայտն է, որ կ'միջածանցն առնելով եւ յն ձգելով (ինչպէս՝ քայլ-քայլ) կ'ըլլայ ցցոտակել: Իսկ ք միջածանց չկայ հայերէնի մէջ, այլ կ'. (օրինակ՝ խաբիլ՝ խորկիլ, մուր՝ մրկիլ, ծծուիլ՝ ծծկուիլ, ծուռ-մուռ՝ ծուռկիլ եւն: Նոյնը նաեւ իր պաշտպանած պորբալին ղէմ է, որ կամ բնաձայնէ մը յառաջ եկած է, կամ «պորբալ» արմատէն:

24. — Կ'ըսէ թէ օթիւն մասնիկը գոյականի վրայ չի գրուիր, աւտի սխալ է հանդիսութիւն: Չկայցալ գտնել թէ Հացունի վարդապետ մ'ըրկէ գտած է այդ կանոնը: Հետեւեալ օրինակները կը հերքեն զայդ. — մանկութիւն, ալրութիւն կամ առնութիւն, ազգութիւն, զթութիւն, մագութիւն, գաղանթութիւն, իշխանութիւն, արքայութիւն, մարդկութիւն եւյն եւյն:

25. — «Գրութիւն» օրալ է կ'ըսէ, չիտակն է «գրելի» որ աշխարհաբարի մէջ կրաւորական է արդէն:

Բայց ելի մասնիկը ներգործականի ալ իմաստ ունի, ինչպէս հետեւեալ բառերուն մէջ. — բանալի, հոսիլի, ամելի:

26. — Մէ'կ գրի յատուկ է ու ձայնը, կ'ըսէ, ինչպէս լտ. կամ գերմ. և, որով աւելորդ է անոր մէջ աւելի հնչիւն որոնել:

Ճիշդ է այդ, ըստ ուի ներկայ հնչման: Սակայն կը թուի թէ Միսրոպի օրով այդպէս պարզ ձայնաւոր չէր, այլ բարդ. ապա թէ ոչ ինչմէ նա մէկ ձայնը երկու գրով արտայայտէր, պարզապէս յունարէն ձեւին հետեւելով: Եթէ նա պարզ ընդօրինակող մը կամ կապկող մ'ըլլար՝ այդ պարագային՝ յունարէն փն կամ ք միատառ նշաններուն ալ համապատասխան մէջ մէկ գիր կը լինէր երկբաղաձայն արժէքով: Իսկ

եթէ երկու գրով ներկայացուց՝ ըսել է թէ երկու ալ ձայն ունէր ուն։

27.— Կը գրէ թէ աւին հին հնչիւնն էր av, դեռ մնացած երբեմն նաեւ բաղաձայնից առջև. օր.՝ աղաւնի, հաւփալէն։

Փաստերը ասորի հակառակը կ'ըսեն սակայն։ Հաւանական չէ որ բաղաձայն մը իր ինքնութիւնը կորսնցնելով ձայնաւորի մէջ սուզի, և av օ զառնայ. հաւփալ = հոփալ։ Նոյնիսկ յուն. օմեղա պիբը, իր երկար ձայնին պատճառաւ, բաղաձայն վի օժանդակութեամբ մը է որ ներկայացուած է՝ ով. օր.՝ ովկէան, ուր վը իր բաղաձայնութիւնը կորուսած է։ Եթէ վը բաղաձայնէ մ'առաջ ձայնաւորի գեր կատարած է՝ ալ ո'ւր կը մնայ իւր որ ձայնաւոր է, կամ շատ շատ՝ կէս վ։

Շահեկան է լսել արաբին բերնին մէջ ուսու (վավ) տառը։ Երաւէֆ = Յոլսէֆ = Երզէֆ, ու վը բաղաձայնի գեր չէ որ ունի։ Աւ = աու. Paulus = Պաուղոս = Պաւղոս = Պօղոս։

28.— Փակ ույին բուն հունչը ոյ էր, կը գրէ (լոյսը լոյս կը հնչուէր), յետոյ է որ ույ դարձած է սոսկական հոլովի ձեւին նմանդութեամբ։

Այս երկու պնդումներն ալ խնդրական են սակայն։ Թէ ինչու.—

Չանաղան երկրարբուռներու ձայնափոխութիւնը կը ցուցնէ թէ անոնց առաջին ձայնաւորն է որ կը մնայ, մինչ երկրորդը կը կորսուի. օր. վարկեան՝ վայրկեան, քայլ՝ քայլել, իւրեանց՝ իրենց, գեւդ կամ գեօղ՝ գեղ, անդեայ՝ անդէտը։ Ուստի «լուսոյ» հոլովածը կ'ենթադրէ թէ առաջին ձայնաւորը ու էր, ոչ թէ օ(ո)։ Թէև վերջինը փաստող օրինակներ կան՝ բայց շատ քիչ են. լոյ՜ լողալ եայլն։

Եւ եթէ ոյ էր՝ հոլովին ազդեցութեամբ չէ որ ույի փոխուած է, այլ ճիշդ խնայողութեան օրէնքով. ահա թէ ինչպէս.—

Ս կը հնչուի չրթներուն ամէնէն կլոր գիրքով. իսկ յ(ի)՝ ամէնէն երկար. արգ. մէկ ծայրայեղութիւնն միւսը անցնելու համար բերանի մկանները մեծ ճիգ թափել ստիպուած են, և առաւելագոյն ծածկուածութեամբ կը պատճառեն. իսկ ուի պարագային՝ ոչ այնքան։

29.— Փանի որ հայ շեշտը կը միտի

վերջավանկ՝ ուրեմն սխալ է շեշտել «ընդհանրապէս, բարեբախտաբար, կը յայտարարէ Հացունի վարդապետ։

Բացատրեմ թէ ինչու բանաւոր է այդ բացատրութիւնը.—

Մակբայակերտ մասնիկները՝ քար, պէս, օրէն, չեն կորուսած դեռ իրենց ծագումը կամ ինքնութիւնը (բարք, պէս, օրէնք). այնպէս որ այդ բառերը կը հնչենք որպէս «ընդհանրութիւն» պէս, վեհանձնութեան օրէնքով (վեհանձնօրէն), եղբ' բարքով (եղբայրաբար). գիտեցէք թէ ո'ւր են առանց շեշտերը. արգ՝ այդ շեշտերն են ահա որ կը պահենք վերի ածանցեալ մակբայներուն մէջ, ի մօտ ունենալով քնականաբար թէ այդ մասնիկները գեռ լման չեն մասնկացած, և առանձին բառի պէս են տա'կաւին, պահելով իրենց անհատականութիւնը, բէթ կիսովին։

Այդ զարաւորի շեշտերուն ուրիշ պատճառ մ'ալ կրնայ եղած ըլլալ յստակութիւնն, որովհետեւ թիւներ, զոր կրնանք քանակութեամբ օրինակով.—

Հայ գպրոցի մը մէջ հայ դասատուն մականունները կը կարգալ ոչ թէ սովորական միաձեւ եան յետմասնիկը շեշտելով՝ այլ անկէ առջի վանդը. ինչու.— Գանդի ցարք' անհատներու համար միեւնոյն մասնիկը շեշտելը ոչ-բանաւոր հակասութիւն մը պիտ' ըլլար, և յստակութիւն մը բերած պիտ' ըլլար։

30.— Անյօդակապ և անփոփոխ կարգ մը բարդեր տողադարձի տեսն կը վանկաբաժնէ ոչ թէ ըստ ընդհանուր կանոնին, այլ ըստ կողմութեան. այլ—ազգի, հօրեղբայր, նոր—ընծայ, խոչ—ընդ—ստան։

Այդ պնդումը, սակայն, ընդհանուր կանոնէն պակաս զոտ է նաև մեր լեզուի ձեւախօսութեան սկզբունքին՝ յեղումնաւորութեան կամ յիւսարիւսքեան (inflexion), ըստ որում նորակազմ բառ մը իր բաղաձայնից արմատներէն ձեւապէս տարբերելով իւրայատուկ անհատականութիւն մը կ'ստանայ, հնչապէս փոփոխութիւն մը կրելով, որ կ'ըլլայ կամ ձայնաւորի փոփոխում (օր.՝ գիր՝ զըրոսեղան, ջուր՝ ջըրհոր, միջ՝ միջուկ, եայլն), կամ վանկի մը հերձումը. (օր.՝ քոր՝ քա—բահանք)։

Այսպէս՝ «յուրհոր» նորակերպը բառի մը տպաւորութիւնը չի տար, այլ ինքնա-

կաց անվատ բառերու առնթրադրման միջոցով զերհորը իւրայատուկ յըստուկ ինքնութիւն մ'ատացած է ձայնաւորի մը փոփոխմամբը:

Արդ՝ ի սէր նորակերտ բառին անհատականութեան, այսինքն անոր աւելի յատուկ դատորոշման հին արմատներէն, սխալ չէ վանկաբաժնել ըստ ընդհանուր կանոնին՝ այլ-լազկի, հօ-րեղբայր, նորընծայ, խո-չըն-դոտ:

Մանաւանդ որ, նոյնիսկ անջա'տ բառերն անգամ կը հնչազօգնենք (liaison), ըստ գերահնչու մի քանակոն եւ ինքնեկ կանոնին, արտասանելով, օրինակի համար:

«Գիրք նալ, այծ նու ոչխարը, գրիչ նառաւ եայլն: Ալ ո՛ւր կը մնայ միւնայն բառին մէջ:

31.— Հացուհի Վ. «յառաջը կը գործածէ ժամանակի՝ իմաստով: Գոնէ գրաբարի «յառաջ քան» ֆեռով ըլլաւ: Աշխարհարարը, սակայն, զանազանութիւն մը դրած է իրաւամբ. «յառաջ» տեղի գաղափար կուտայ, իսկ «սառաջ» ժամանակի: Որով շատ խորթ կը թուի «22 տարի յառաջ խօսքը:

32.— Հացուհի Վարդապետի համար գայթու մի խոչ մը դարձած է միավանկ բառով վերջացող բարդերու յոգնակին, քանի որ կը գրէ անխզրիք, մատենագրերն եայլն:

Սակայն կանոնը շատ պարզ է այդ մասին.—

ա.— Երբ բարդ գոյականին երկրորդ, աւելի ճիշդ՝ վերջին բարդօնը միավանկ գոյական մ'է, ետով յոգնակի կ'ընենք. օր. կամիասայլիւր, բեռնակառքեր, գլխազերի, երկաթագրեր (տառեր), գօտեմարտեր (կըռուի), ըմբշամարտեր, (նոյնպէս), ահազողներ, խաչափայտեր, խոտաբոյսեր (տունի), եայլն:

բ.— Երբ բարդ գոյականին վերջին բարդօնը բայարմատ է՝ ներով յոգն. կ'ըլլայ. օր. առուիւններ, կերուխումներ, առուառքներ, գեղաբոյսներ (բուսած կամ բուսնող), տնաչնչներ (չիւնող), մենակեացներ, երկաթապիւններ (գրուածք, ոչ թէ տառ), արագազիւններ (գրող, ոչ թէ գիր), գօտեմարտներ (մարտնչող, ոչ թէ մարտ), ըմբշամարտներ (նոյնպէս), եայլն:

գ.— Երբ բարդ բառը իւր գոյական

գործածուած ածական մ'է՝ միշտ ներով յոգն. կ'ըլլայ. օր. գթասիրտներ, չիկահերներ, քաղցրաբոյրներ, արծուքիթներ, լայնագանկներ, վարդազօյններ, քաղցրածայններ, եայլն: (Դիտել թէ ասոնց մէջ ունեցողի գաղափարը կայ.— գթոտ սիրտ ունեցողներ եայլն):

դ.— Անյօդակալ բարդերը միշտ ներով: օր. ջրհորներ, ջրվէժներ, եւայլն: չ. վ. Հացուհիէն առաջ նման սխալի մէջ ինկած է նաեւ Բագրատ Խալաթեանց, կռչելով իր գիրքը «Արարացի Մատենագրեր Հայաստանի Մասին» (տպ. Վիեննա, 1919): Ուզղել՝ «Մատենագիրներ» քանի որ գիրը ըսել չ'ուզեր, այլ գրող, բայարմատով չիւնալ):

33.— Վաստակաւոր Գեր. Վարդապետին եթէ մնայ՝ օտար յատուկ անուանց փոխադրումը (= տառագրաձու) թընճութք մը պիտի դարձնէ մեր լեզուին եւ զայն գործածողներուն համար: Այսպէս՝ եթէ կրնաք գուշակեցէք իր առաջարկած հետեւեալ անուանց ինքնութիւնը, փոխաբէն... բարենիշի մը, ի՞մ կողմէս.—

Ռակին (Հռակին չգրելուն համար կ'արժէ երկտառապար ըլլալ իրօք), Բուռէտ, Ուլէանս, Բատարիանտ, Ռակիու-կու (չնորհակալ եմ որ կարուտներն սկիզբը չ'մը չէ դրած), Նեւ Յորկ, Սեւիզնէ, Մէյլէտ (կարայտ բառով յաջողած է կընճաթնճարտեսութեան ակոյտանը գառնալ), Յունե Յակոր Ռուտոյ, (չնորհակալութիւն հսին ու ոսին յապտման համար), Յոհաննա Արկացի, Լեոնարդ Վինկիցի:

Յարգելի ընթերցողներուս համբերանքը չ'սպառելու, եւ զանոնք ապշումի տառապանքէն ազատելու համար՝ փութամ յիշել թէ այդ նորեղուկ ճիւղազակերպերուն հետ ծածկուածներն են պարզապէս՝ Ռասին, Պոսիւէ, Օրլէան, Շաթօպրիան, Լա Ռոշֆուէ, Նիւ Եօք, Սեւիշնէ, Միշնէ, Ժան Ժաք Ռուսօ, Ժանն տ'Արք եւ Լէոնարտօ տա Վինչի:

Հացուհի Վարդապետ իր անհեթեթ ձեւերը առաջարկելու համար իր պատճառաբանութիւնները աւելի, զորս մի առ մի յիշել եւ հերքել շատ երկար կ'ըլլայ. այդ մասին այլ առթիւ:

Նիկոպա

Յ. Գ. ՔԱՐՏԱՇ

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ

ԱՍՄՍՐԵԱՑ ԼՈՐԻՐԵՐ

Անցեալ Յունիս ամսուան ընթացքին, Ս. Արքայապետ Յիւրի Ժապովը իւր անդամներն ինիստ գումարուեցաւ իւրի վարչական Մարմին, Կոմ. Կոմ. Աստուծոյ հինգ անդամներ, իսկ Աստուծոյ, Կարմուղը՝ մէկ անդամ։

● Եր. 30 Մայիս. — Հոգեգայտութեան վարդապետին առթիւ, Կիրակամուսաբը այս իրիկուն պաշտուեցաւ ի Ս. Փրկիչ, ուր Հրաշափառն ի թափօրը գլխաւորեց Տ. Մեհրապ Սրբազան։ Իսկ քիչերը Նկուժի պաշտամունքը եղաւ ի Ս. Յակոբ։

● Կիր. 31 Մայիս. — Տ. Մեհրապ Սրբազան հանգիստը պատարագեց ի Ս. Փրկիչ, և քարոզեց զնա լցան ամենեւեման Հոգւով որով ընտաւնին վրայ Նկարագրեց Ս. Հոգիին Քենտէկոստէի հրաշքը։ Բացատրեց անոր խորհուրդը, առաքելաբանական վաստած խաւարը օգնելուն մէջ ցոյց տալով անոր միտմամբը գործելուն, զոր միշտ ի գործ դրաւ լսող քրիստոնէական կեանքին մէջ։ Եղանակաւ թեան իրողութեան մէջ՝ Աւետարանին տրեւորականացումին խորհրդանշումը, իսկ հոգմանելին էջքին մէջ՝ ազգաբարոյսները այն հզոր առաջնորդութեան, որով անկէմ միշտ վարեց Եկեղեցւոյ նաւը։

● Դյ. 3 Յունիս. — Ամմանի Հովիւ Տ. Յակոբ Բնկ. վերադարձաւ իր պաշտօնականից։

● Եյ. 4 Յունիս. — Տ. Հայկազուն Վրդ. որ երկու օր առաջ գործով եկած էր Յուպէէ, վերադարձաւ։

● Եր. 6 Յունիս. — Ժառանգաւորաց հանդիսաւորակն մէջ տեղի ունեցաւ քրական երեկոյն։

● Կիր. 7 Յունիս. — Ս. Գատարաբը տեղի ունեցաւ Ս. Յարութեան մեր վերնաբարկ մատուռին մէջ, ուր Տ. Հայրիկ Վրդ. քարոզեց օրուան աւետարանէն, ներկայացուց մարգարէից բարոյացուցիչ դերը իւրաքանչիւ կրօնական և ազգային նկարագրի կազմութեան գործին մէջ, և հանգիստական տնտեսութիւն մը անցնելով մեր հոգիներ կեանքին, մասնաւորեց օղին՝ քոր հոն ևս, մարդարեւեման հոգւոյ տէր անմիջ, Լուսաւորիչէն մինչև իրիկուն, երեսն յերեք յաջորդաբար, և, կանգ առնելով ընտանեկան օրոշութեան առիթ, յորդորեց ժողովուրդը միշտ աւելի վերական ինքն անոնց արժեքները։

— Իրիկունը, վաղուան Ս. Հովիթիմեանց նախատեսակը կատարուեցաւ ի Ս. Հրեշտակապետ։

● Բյ. 8 Յունիս. — Ժամերդութիւն և Ս. Գատարաբը կատարուեցաւ ի Ս. Հրեշտակապետ, ուր ինչպէս երեկ երեկայ, նոյնպէս այսօր, Միաբանութիւն և աշակերտը երկուսին հազգամայլ Աննինք նուիրուեցան։ Ս. Գատարաբէն ետքը, Ս. Գատարաբը Տեալարանին մէջ ընդունեց մայրապետ քարոզը, և յորդորական և օրնուրեման խոսքեր ուղղեց ամենեւեմ։

● Դյ. 10 Յունիս. — Աւարուց Եպիսկոպոսը իր փոխանորդ վարդապետին հետ այցելեց Ս. Գատարաբէ շրջ։

● Եյ. 11 Յունիս. — Տ. Աստիկ Վրդ., որ երկու օր առաջ եկած էր Յուպէէ, վերադարձաւ։

● Եր. 13 Յունիս. — Երէկ իրիկուն նախատեսակով և այսօր առեւանով և Ս. Գատարաբով ժառանգուեցաւ Ս. Լուսաւորիչ Մուսնի Վիթրապիւն տօնը։ Ս. Գատարաբը մատուցուեցաւ Ս. Ստեփաննի Լուսաւորիչ սեղանին վրայ, Միաբանութիւնը և ժողովուրդը մատեցան ի համբոյր Ս. Աշոցի։

● Կիր. 14 Յունիս (Տօն Կարմուղիկէ Ս. Էլմիածնի). — Երէկ իրիկուն և այսօր Մայր տաճարի մէջ պատկառազգու վեհաթեմամբ կատարուեցաւ Հայաստանի Ս. Եկեղեցւոյ այս սխրալի տօնը, Ռոմաի լեր Ս. Եկեղեցւոյն երգուեցաւ սրտաթունգը. պաշտամունքին բոլոր տաճար կատարութեան տպաւորիչ քաղցրութեան մէջ, խառն ժողովրդի ներկայութեան։ Ս. Գատարաբը քարոզեց իր աթոռէն. օրուան տօնը ներկայացուց իրեն տեւիքներէն, տօնը իր տեսականէն հրաժարելով իր քաղցր ժողովուրդին հոգեւոր կեանքին, զուգակիւ ըրաւ Զաքարիայի տեխնիքին, որ օրուան ընթերցումին նիւթն էր, և Լուսաւորիչին, երկուքն մէկ այլ ցոյց տալով կրօնական և ազգային վերաշինութեան և վերականգնումի գաղափարային պատկերը։ Լուսաւորիչի տեխնիքին տարրերը գտաւարման մէջ ցոյց տուաւ Հայ Եկեղեցւոյ կազմակերպութեան և կեանքին պատկերը. պատմացումը ըրաւ այդ կեանքին յորդորեց սիրելի զայն ի որդէ։

— Ս. Գատարաբէն վերը տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր մաղթանք հայրապետական, Ս. Էլմիածնի տպաւորեալ տեսարանին համեմատ։

● Բյ. 15 Յունիս. — Տ. Յովիթիմեան և Տ. Յ. Սայի վարդապետը, որոնք առողջական պատահաներով, մին 8, միւսը 7 ամիսներէ ի վեր Երբով էին, վերադարձան։

● Դյ. 16 Յունիս. — Տ. Մեհրապ Սրբազան, Տ. Տիրայր Վրդ. և զիւսկան Գ. Կ. Նուբեան, դատական գործով Յուպէէ դադրին։

● Եյ. 18 Յունիս. — Տ. Տիրայր Վրդ. և Գ. Կ. Նուբեան վերադարձան Յուպէէ։

● Եր. 20 Յունիս. — Տ. Մեհրապ Սրբազան վերադարձաւ Յուպէէ։

— Իրիկունը, Ժառանգաւորաց հանդիսաւորակն մէջ քանդութեան Տ. Սերովիկ Վրդ., Նիւթն էր՝ Հայ Երուսաղէմը, թաւը տրիպոստեմեան շրջանի առաջին երկդարեակի միջոցին։

● Կիր. 21 Յունիս. — Ս. Գատարաբը մատուցուեցաւ Ս. Յարութեան տաճարի մեր վերնաբարկ մատուռին մէջ, ուր քարոզեց Տ. Տիրայր Վրդ., և, նիւթ առնելով աւետարանի օրուան ետեւ ընթերցումէն, բացատրեց Կիրակիի սրբապատմութեան քրիստոնէական սկզբունքը, ըսաւ թէ հանգիստը անմեղանք եւ աշխարհիկ զրազմանքը հրաժարելով՝ Աստուծոյ և Աստուածամային քործերու նուիրումը ներքին ապրումի և առաքելական աշխատութեանց մէջ պէտք է փնտռել։

● Դյ. 23 Յունիս. — Ս. Գատարաբը Հայրէ, ընկերակցութեամբ Տ. Կիրակի և Տ. Հայրիկ վարդապետներ և Գ. Կ. Նուբեանի, այսօր, Անդրիկ Վեհ. Լուսաւորիչ. Բ. Բագաւորին ձեռնդրան տարեւորածին առթիւ։ Սենն ձոր Եկեղեցին գնաց և մասնակցեցաւ Գոհարանական մաղթանքին։ Յետոյ շնորհաւորութիւններ ներկայացուց վեհ. Բ. Կոմիտէին, Եպիսկոպոսաւոր սրահին մէջ։

Proprietor - His Beatitude the Armenian Patriarch of Jerusalem. Armenian Patriarchate, Jerusalem.

Editor - Father Hayrik Aslanian. Armenian Convent, Jerusalem.

Printed by the Armenian Convent Printing Press, Jerusalem.

Ձ Ե Կ Ո Յ Ց

Հ. Բ. Ը. Մ Ի Ո Ւ Թ Ե Ա Ն

1. — ՎԱՐԻՉ—ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԻՆ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆԸ
2. — ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹ. ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ
3. — ՅԻԱՆՍԱՑԻ ԵՒ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾԻՉՆԵՐԸ

1. — Այսօր մասնաւոր առաւելութեամբ եզրիստ ուղեւորեցաւ Վարիչ—Պատուի-
բակ եւ Ընդհ. Տնօրէն Ս. Վ. Մալեգեան, որ, Գահիրէի Շրջ. Յանձնաժողովին հետ կարգ
մը կարեւոր հարցերու մասին խորհրդակցելի վերջ, Կիպրոս պիտի անցնի, Մելգոնեան
Կրթ. Հաստատութեան վերակազմութեան ծրագիրը գործադրելու համար, արմատական կար-
գադրութիւններով:

Վերադարձին, Ս. Մալեգեան Պէյրութ եւս պիտի այցելէ:

Յուլիսի վերջերէ Բարիզ պիտի ըլլայ, որով անձնապէս իրեն նամակ ուղղողները
պէտք է ներողամիտ ըլլան երբ պատասխանը ուշ ստանան:

2. — Ինչպէս որ ծանուցիմք, Մելգոնեան Կրթ. Հաստատութեան Ընդհ. Տնօրէն Ս.
Գ. Կիրակոսեանի պաշտօնին վերջաւորումը անհամաձայնութեան հետեւանք ըլլալով, իր
մեկնումէն վերջ Առժ Տնօրէնութիւն մը կազմուած էր, գործակցութեամբք Վարժապետա-
նոցի թեւուչ Ս. Պ. Գեորգեանի Միութեան Մասնաժողովի անձնապէս Ս. Մ. Սուլթան-
եանի եւ Հաստատութեան հաշուեմէնիչ եւ վերահսկիչ Ս. Մ. Թոփնեանի, որ ցարդ խըղճ-
մտօրէն կատարեցին իրենց պարտականութիւնը:

Միւս կողմէ, Կեդր. Վարչութեան կողմէ կարեւոր որոշումներ տրուեցան, Հաստա-
տութեան վերակազմութեան առթիւ:

Մելգոնեան Կրթ. Հաստատութիւնը պիտի ունենայ երեք բաժին. առաջինը՝ ձեւաբան,
2 նախապատասխան եւ 4 ալ երկրորդական վարժարանի ուսման ծրագրով, երկրորդը
Վարժապետանոց եւ երրորդը՝ Արհեստանոց:

Այս վերջնոյն կազմակերպութեան համար պաշտօն տրուած է յայտնի նախարարէս
Ս. Հ. Անդրեասեանի, Կ. Պոլսէն Նիկոսիա մեկնելի եւ տեղւոյն վրայ պատրաստել Արհես-
տանոցի ծրագիրը: Արհեստանոցը պիտի ունենայ մասնագէտ վարիչ մը, եւ անոր առընթե-
ս ռակից գիւլաստեսական բաժինը եւս պիտի յանձնուի մասնագէտ մը: Պիտի հաստատուի
նաեւ առեւտրական դասընթացներու գործնական ճիւղ մը:

Յառաջիկայ տարեթշաւին համար Ընդհ. Տնօրէնի պաշտօնին հրաւիրուած է Տօթ.
Թ. Թոփնեան, որ ներկայիս տեղւոյն վրայ կազմակերպական եւ կանոնադրային գործերով
կը զբաղուի իբրեւ լիազօր—պատուիրակ: Աշխատութեան եւ պատասխանատւութեան բա-
ժանման հիման վրայ Կրթ. Տեսուչ նշանակուած է Ս. Պ. Գեորգեան եւ նմանական Տեսուչ
Ս. Միք. Ալեմեան, որ յառաջիկայ 1 Յուլիսէն սկսեալ ամառուան արձակուողի միջոցին
փոխանորդաբար պիտի ստանձնէ Հաստատութեան տնօրէնութիւնը:

3. — Ներկայիս կազմակերպական աշխատանք մը կատարելու համար Յրամայի
մէջ տրջան մը կ'ընէ Միութեան վարչակի գործիչ Ս. Օգնիկ Թադէոսեան, իսկ Յունասա-
նի գործիչ եւ Կրթ. բնիչ Ս. Կ. Խանիկեան Պուլկարիոյ Մասնաճիւղերը կ'այցելէ եւ նը-
պատարկեալ վարժարաններուն վիճակը կը բնէ, ուրկէ վերջ իր առաւելութիւնը պիտի
տարուանակէ Ռումանիոյ մէջ:

Գ Ի Ի Ա Ն

ՀԵՏԵՒԵԱԼՆԵՐԸ ՍՏԱՑՈՒԱԾ ԵՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏՏՐԱՏԷՆ

ՄԻԼԻՈՆՆԵՐԻ ՊԱԹԲԱՐԸ ԹԵԼԵՄԱՆԻ ՀԱՄԱՐ, (Գ. Գրուշովարդ), Կենսադրական, Երևան, Մոպր.-ի հրատ., 1936, 8°, էջ 39, մէկ օրինակ:

ՄԱՐԴՈՒ ԱՆԱՏՈՄԻԱՆ ԵՒ ՖԻԶԻՈԼՈԳԻԱՆ, (Թ. Դրամբեան և Ա. Անտոնեան), Բժշկական, Երևան, 1935, 8°, էջ 38, մէկ օրինակ:

ՈՌՈԴՈՒՄ, (Ինժ. Ա. Սարգսեան), Դիւզատնտեսական, Երևան, Գիւղհրատ., 1936, 8°, էջ 267, մէկ օրինակ:

ՆԵՐՎԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ, (պրոֆ. Մ. Ի. Աստուածատուրով), Բժշկական, Պետհրատ, Երևան, 1936, 8°, էջ 368, մէկ օրինակ:

ՓԵՏՐՈՒԱՐԻՑ ԴԷՊԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ, (Վ. Ի. Լենին), Կուսակցական, Երևան, Հայկուհրատ, 1936, 8°, էջ 292, մէկ օրինակ:

ՏՐԱՄՎԱՅԸ ԵՐԵՒԱՆՈՒՄ, (հնգյ Ապեր), Մանկական, պատկերազարդ, Պետհրատ, Երևան, 1936, 8°, էջ 14, մէկ օրինակ:

ՀԱՅՍՏԱՅԻՆ ԻՆՔԵԱՊՈՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԽՄԲԱԿ, (Վ. Մաքսիմիկոյ), Պետհրատ, Երևան, 1936, 8°, էջ 98, մէկ օրինակ:

ՍԱՌՈՒՑ ԾՐՏԱՇՈՒՆԸ, (Լէվ Կասսիլ), Մանկական, պատկերազարդ, Երևան, Պետհրատ, 1936, 4°, էջ 16, մէկ օրինակ:

ԹԻՏՈՒՆՆԵՐ, (Հ. Հայրապետեան), Մանկական, պատկերազարդ, Երևան, Պետհրատ, 1936, 4°, էջ 16, մէկ օրինակ:

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐ, (Վ. Վարդանեան), Մանկական, Երևան, Պետհրատ, 1936, 8°, էջ 140, մէկ օրինակ:

ԲՈՒԴՈՒՆԿՆԵՐ, (Լ. Կասսիլ), Մանկական, Պետհրատ, Երևան, 1935, 4°, էջ 19, մէկ օրինակ:

ՄԵԹՈԴԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐ, Ժողովածոյ, Թիւ մէկ, Երևան, Քաղուս Կարինետի-հրատ., 1936, 8°, էջ 44, մէկ օրինակ:

ԿՈՄՄԻՐ ՖՐՈՆՏ, Օրկան Մոպր.-ի Կենսակոմի, 1935, Թիւ 11-12, 1936, 1, 2, 3:
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՇԽԱՏԱՌՈՐՈՒԴԻ, ՀԿ(Բ)Կ Կենսակոմի Ժուրնալ, 1935, Թիւ 12, 1936, Թիւ 1 և 2:

ԽՈՐՀՐԳԱՅԻՆ ԱՐՈՒՆԵՍ, Օրկան ՀՍԽՀ Լուս Ժողովաժառի, 1936, 53, 55, 56:
ՖԻԶԿՈՒԼՏՈՐԻԱ ԵՒ ՍՊՈՐՏ, Օրկան ՀՍԽՀ Դերազոյն Խորհրդի, 1936, Թիւ 1, Իսկ 1936, Թիւ 11-12, և 11,

ԿՈՂՎԱՐ, Օրկան ՀԼԿԵՄ Կենսակոմի, 1936, Թիւ 1:

ԿՈՄՍՈՒՆԵՍ, Օրկան ՀԿ(Բ)Կ Կենսակոմի, 1936, Թիւ 3:

ՏԵԽՆԻԿԱՅԻՆ, Օրկան Մանվածք-գործվածքային և տրիկոտաժ գործարանները, 1936, Թիւ 1:

ՀԱՅԱՐՈՑՍԵՐԻ ՄՐԻԿ, (Գ. Բաբեան, Վ. Գուլբեան, Զ. Սուչեան), Դիւզատնտեսական, Երևան, Դիւզհրատ, 1936, 8°, էջ 80, մէկ օրինակ:

Հ. Ս. Խ. Հ. ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՕՐԷՆՔՆԵՐԻ ԵՒ ԿԱՐԳԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՅ, 1935, Թիւ 9 և 12, և 1934 Թիւ 1-12:

ԶՐՈՑՑ ՏՆԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԴԻՆԵՐԻ ՀՆՏ, ՀՍԽՀ ՆԵՐԿԻՎ Հրդեհային պահպանութեան բաժին, Երևան, 1936, 16°, էջ 24, երկու օրինակ:

ՊՏՂԱՏՈՒ ՏՆԿԱՐԱՆ, (պրոֆ. Մ. Ա. Նովիկով-Պոլովախով), Դիւզատնտեսական, Երևան, Դիւզհրատ, 1936, 8°, էջ 86, մէկ օրինակ:

ՆԻՏՐԱԳԻՆ, (պրոֆ. Պ. Դաւանթաբեան), Դիւզատնտեսական, Երևան, Դիւզհրատ, 1936, 8°, էջ 31, մէկ օրինակ:

ԿԱՆՈՆՆԵՐ, Համախորթնական Դիւզատնտեսական Բանկի Հայաստանի Գրասենեակ, Տնտեսական, Երևան, Դիւզհրատ, 1936, 8°, էջ 13, 1 օրինակ:

ԾԽԱՅՈՒՍԻ ՈՌՈԴՈՒՄ, (Ա. Ֆ. Դատկոյ), Դիւզատնտեսական, Երևան, Դիւզհրատ, 1936, 8°, էջ 52, մէկ օրինակ: